

Financierings-

monitor

2020

**Financierings-
monitor
2020**

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Copyright foto's: Hollandse Hoogte

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2021.
Vereenvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting **5**

1. Inleiding 10

- 1.1 Achtergrond **10**
- 1.2 Aanpak **11**
- 1.3 Leeswijzer **13**

2. Ontwikkelingen op de markt voor bedrijfsfinanciering 14

- 2.1 De Nederlandse economie voor en tijdens de coronapandemie **14**
- 2.2 Minder bankleningen in het eerste coronakwartaal **15**
- 2.3 Alternatieve financiering blijft groeien **19**
- 2.4 Overheidsmaatregelen voor toegang tot financiering **20**

3. De zoektocht naar financiering 22

- 3.1 Het aantrekken van financiering als proces **23**
- 3.2 Beschrijving onderzoekspopulatie **24**
- 3.3 Interpretatie van resultaten in de monitor **28**
- 3.4 Uitdagingen voor bedrijven: toegang tot financiering in perspectief **29**

4. Behoeftte aan en oriëntatie op externe financiering 32

- 4.1 Ruim een vijfde van ondernemers heeft behoefte aan externe financiering **32**
- 4.2 Bedrijven zonder externe financieringsbehoefte financieren het liefst intern **35**
- 4.3 Bank is voornaamste informatiekanal en financieringsoptie **36**
- 4.4 Bedrijven die zich niet oriënteren vaak al bekend met mogelijkheden **42**

5. De financieringsvraag: proces en uitkomsten 43

- 5.1 Kleinste bedrijven en startups stoppen zoektocht het vaakst na oriëntatie **44**
- 5.2 Slaagkans neemt toe met bedrijfsomvang **47**
- 5.3 Banklening en leasing meest gekozen vorm bij succesvolle aanvragen **50**
- 5.4 Rente en risico **51**
- 5.5 Financiering vaakst aangevraagd voor onroerend goed **52**
- 5.6 Verwachte financieringsbehoefte lager dan het afgelopen jaar **55**

6. Vrouwelijke ondernemers en hun zoektocht naar financiering 58

- 6.1 Indeling mannelijke en vrouwelijke ondernemers 59
- 6.2 Vrouwelijke ondernemers minder succesvol in zoektocht naar financiering 61
- 6.3 Vrouwelijke ondernemers financieren vaker uit privé vermogen 62

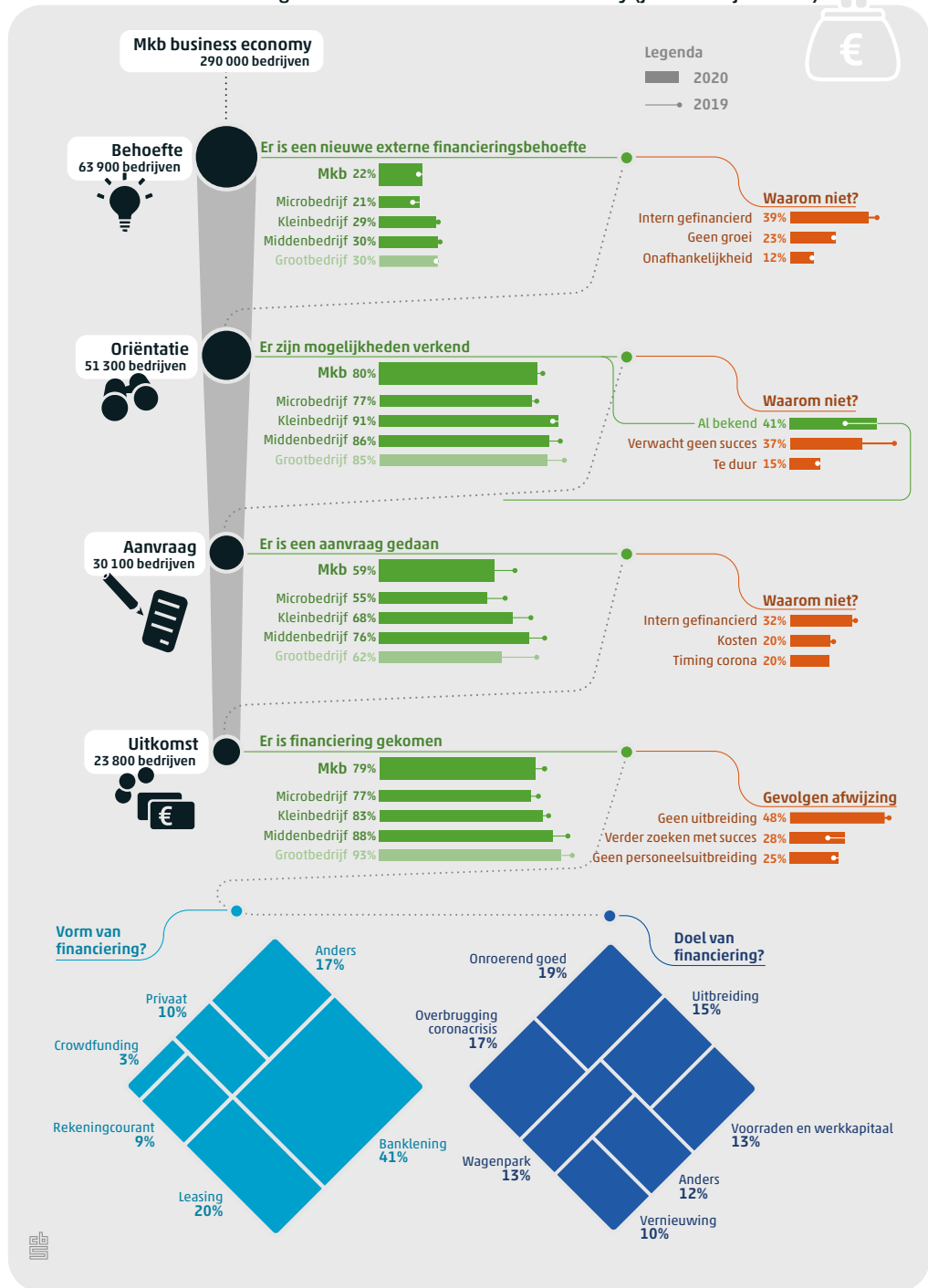
Literatuur 64

Medewerkers 65

Onderzoeksverantwoording 66

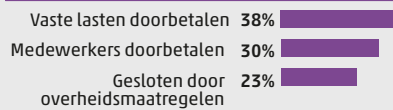
Samenvatting

De zoektocht naar financiering door het mkb in de business economy (juli 2019 - juli 2020)

De invloed van corona op verschillende momenten in de zoektocht naar financiering (juli 2019 - juli 2020)

57% van de bedrijven ervaart belemmeringen door het coronavirus

Behoefte

Oriëntatie

Aanvraag

Uitkomst

Belemmering door corona en financieringsbehoefte

Belemmering door corona	% met behoefte aan externe financiering
Niet	12%
Neutraal	18%
Wel	29%

48%

van het mkb met financieringsbehoefte dat geen aanvraag deed, had deze behoefte vanwege corona

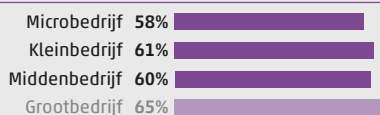
20%

van het mkb deed geen aanvraag vanwege de slechte timing door corona

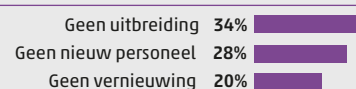
17%

van het mkb met een (deels) succesvolle aanvraag had overbrugging coronaperiode als financieringsdoel

58% van het mkb verwacht in de komende 12 maanden gevolgen van corona

Welke gevolgen verwacht het mkb?

Van alle ondernemingen in het mkb in de business economy heeft 22 procent behoefte aan nieuwe externe financiering in het jaar van juli 2019 tot juli 2020, waarvan de laatste vier maanden in de coronaperiode vallen. Het gaat hierbij om vreemd vermogen of om eigen vermogen dat buiten het bedrijf, of buiten het eigen geld van de ondernemer, wordt gezocht. Van de groep bedrijven met een financieringsbehoefte zet 80 procent serieuze stappen om de mogelijkheden te verkennen en bij 8 procent zijn de mogelijkheden al bekend. Van die 88 procent samen besluit vervolgens 59 procent daadwerkelijk een financieringsaanvraag te doen. Daarvan is 79 procent succesvol. Zij krijgen het aangevraagde bedrag geheel of ten dele. De opvallendste uitkomsten uit de Financieringsmonitor 2020 zijn als volgt:

Behoeftte aan financiering verandert niet significant

Ten opzichte van de vorige Financieringsmonitor hebben iets meer bedrijven een externe financieringsbehoefte. Deze toename is niet statistisch significant en volledig toe te schrijven aan het microbedrijf: bedrijven met minder dan 10 werkzame personen. Daar nam de behoefte aan financiering toe van 17 naar 22 procent. Deze bedrijven zijn relatief sterk vertegenwoordigd in de sectoren handel, vervoer en horeca en in de zakelijke dienstverlening. In die sectoren is ook een toename van de behoefte te zien. Bij de bedrijven met 10 of meer werkzame personen zijn de verschillen met vorig jaar kleiner.

Kans op geslaagde financiering neemt toe met grootte van het bedrijf

Aanvragen van grotere bedrijven zijn vaker succesvol. Zo is de kans op (deels) succes in het microbedrijf 77 procent en loopt dit op tot 93 procent voor het grootbedrijf. Na startups (55 procent) blijken sociale ondernemingen het moeilijkst financiering te vinden. Van hen is 65 procent (deels) succesvol. De bedrijven waarvan de financieringsaanvraag wordt afgewezen, krijgen bijna altijd een toelichting van de financier. De meest genoemde reden is dat de onderneming onvoldoende zakelijke zekerheden kan bieden. Voor het grootste deel van de afgewezen ondernemingen biedt de uitleg geen aanknopingspunten voor een nieuwe aanvraag. Slechts 12 procent wordt op mogelijke alternatieven gewezen.

Gevolgen corona vaak een reden om krediet aan te vragen

In deze editie van de Financieringsmonitor is ook stilgestaan bij de gevolgen van corona voor bedrijven en in het bijzonder voor de externe financiering van bedrijven. Bedrijven zagen de gevolgen van het coronavirus als de grootste uitdaging in de periode juli 2019 tot juli 2020.

Ruim 17 procent van de (deels) succesvolle financieringsaanvragen is dan ook bedoeld voor het overbruggen van de moeilijke periode vanwege de gevolgen van het coronavirus. Bedrijven in de handel, vervoer en horeca geven het vaakst aan dat dit het doel is van de aanvraag en jonge bedrijven ook iets vaker dan oudere bedrijven. Tegelijk wordt corona door sommige bedrijven juist als reden gezien om af te zien van financiering, omdat ze vanwege de gevolgen van het coronavirus geen verplichtingen durven aan te gaan, hun doelen zoals uitbreiding even in de koelkast hebben gezet, of denken de financiering niet voor elkaar te krijgen.

Coronavirus beïnvloedt verwachte financieringsbehoefte

Vooruitkijkend verwacht 14 procent van alle bedrijven in het mkb in de business economy een financieringsbehoefte te hebben in de periode juli 2020 tot juli 2021. Bedrijven die belemmeringen ondervinden vanwege het coronavirus voorzien dan vaker een externe financieringsbehoefte dan bedrijven voor wie dit geen uitdaging is.

Bank net als vorig jaar belangrijkste kanaal maar belang neemt af

Banken blijven het voornaamste kanaal voor externe financiering. Zo klopt 72 procent van de bedrijven met een financieringsbehoefte als eerste bij de bank aan om over de mogelijkheden te praten. Deze duidelijke voorkeur voor bancaire financiering komt door de bestaande relatie met de huisbank en simpelweg de bekendheid van dit kanaal.

Het uitstaande bedrag aan bancaire krediet neemt sinds eind 2012 echter wel af. De financieringsbedragen uit verschillende non-bancaire vormen nemen in 2019 ten opzichte van het voorgaande jaar dan ook weer verder toe: vooral equipment lease, factoring en private equity hebben een grote groei doorgemaakt. Desalniettemin overweegt 60 procent van het mkb met een financieringsbehoefte bancaire krediet. Daar is een afname zichtbaar ten opzichte van vorig jaar: toen was dit 70 procent. Op hetzelfde moment stijgt het aantal bedrijven dat zich online oriënteert.

Na de bank doen bedrijven het liefst een beroep op hun accountant als ze de mogelijkheden gaan verkennen. Deze is bekend met de bedrijfseconomische kant van de onderneming, heeft zicht op de prestaties van de onderneming en is om die redenen een logische gesprekspartner voor de ondernemer.

Vrouwen vragen minder vaak financiering aan en hun slaagkans is lager

Bedrijven in het mkb die minstens voor de helft uit vrouwelijke ondernemers bestaan, komen vaker voor in grootteklassen en sectoren die over het algemeen minder vaak behoefte hebben aan externe financiering. Na correctie voor die bedrijfskenmerken blijkt echter dat vrouwelijke ondernemers alsnog minder vaak een financieringsbehoefte hebben dan mannen, minder vaak de mogelijkheden verkennen en minder vaak overgaan tot een aanvraag. Als er uiteindelijk een aanvraag wordt ingediend, is de slaagkans voor vrouwelijke ondernemers lager dan voor mannelijke ondernemers. In de hele zoektocht naar financiering zijn ze dus minder actief en uiteindelijk ook minder succesvol in het verkrijgen van financiering.

De Financieringsmonitor

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) stelt de Financieringsmonitor samen in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). De voorgaande edities zijn in januari 2019 en januari 2020 verschenen, dit onderzoeksrapport bevat de uitkomsten van de derde meting.

De monitor bestaat uit een verkenning van de vraagzijde van de markt voor financiering. Met een digitale enquête onder 10 000 ondernemingen, waarvan er 5 100 reageerden, is de gehele zoektocht naar financiering in beeld gebracht: van behoefte tot aan uitkomst. De uitkomsten gelden voor het mkb in de business economy in het jaar dat loopt van juli 2019 tot juli 2020. Voor de uitkomsten voor vrouwelijk ondernemerschap zijn persoonsgegevens van de ondernemers gecombineerd met de uitkomsten van drie

jaargangen van de enquête. Bedrijven waarvan de helft of meer van de geregistreerde ondernemers vrouw is, worden gezien als vrouwelijke ondernemers.

Het rapport schetst ook de recente ontwikkelingen op de Nederlandse financieringsmarkt. Dat gebeurt op basis van data van aanbieders van acht vormen van financiering: bancaire krediet, crowdfunding, factoring, leasing, private equity, direct lending, mkb-beurs en kredietunies. De resultaten van de monitor zijn opgenomen in dit onderzoeksrapport en ook te vinden in een online dashboard.¹⁾

1) [Klik hier](#) om het dashboard te bezoeken.

1. Inleiding

In 2018 en 2019 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de Financieringsmonitor samengesteld, in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).¹⁾ Het doel van de monitor is om een overzichtelijk beeld te geven van de Nederlandse markt voor externe financiering voor bedrijven in het midden- en kleinbedrijf (mkb). Daarvoor wordt de zoektocht naar financiering van ondernemers gevolgd en een schets gegeven van recente ontwikkelingen op de Nederlandse financieringsmarkt. Deze derde editie van de monitor heeft betrekking op de periode die loopt van 1 juli 2019 tot 1 juli 2020.

De Financieringsmonitor bestaat uit drie onderdelen. De voornaamste uitkomsten worden beschreven in dit onderzoeksrapport. Dit onderzoeksrapport verschijnt als pdf-document en als webpublicatie. De figuren in het pdf-document zijn statisch. In de webpublicatie zijn de figuren interactief. Het [dashboard](#) geeft op interactieve wijze meer detailinformatie. Ten slotte worden de analysedata die voortkomen uit de monitor beschikbaar gesteld aan gebruikers van de [microdatafaciliteit](#) van het CBS. Zo kunnen ook anderen de zoektocht naar financiering van het mkb onderzoeken.

1.1 Achtergrond

Een goed functionerend financieel systeem is een belangrijk onderdeel van een gezonde economie. Het zorgt ervoor dat geld efficiënt ingezet wordt. Spaargeld van consumenten en vermogens van investeerders stromen naar ondernemers die willen investeren in groei van hun bedrijf.

Waar heeft de monitor betrekking op?

De onderzoekspopulatie van de monitor is het mkb in de business economy. Het mkb bestaat uit bedrijven met minder dan 250 werkzame personen. Bedrijven van zzp'ers (met 1 werkzaam persoon) laten we buiten beschouwing. De business economy is een onderdeel van de totale economie. Het bestaat uit bedrijfstakken B-N en 95, exclusief K van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI). Dat betekent bijvoorbeeld dat de financiële dienstverlening niet tot de business economy hoort, net als landbouw, openbaar bestuur, onderwijs en zorg. De onderzoekseenheid is de bedrijfseenheid (BEID) zoals die door het CBS gedefinieerd wordt.

Het grootbedrijf behoort niet tot het mkb, de landbouw niet tot de business economy. Als er cijfers over het mkb in de monitor staan, is dat dus zonder die groepen bedrijven. Cijfers naar sector hebben alleen betrekking op het mkb in die sector, cijfers naar grootteklasse alleen op de business economy in die grootteklasse. Toch zijn er soms resultaten voor het

¹⁾ De Financieringsmonitor is gepubliceerd op de [maatwerksite](#) van het CBS.

grootbedrijf en de landbouw opgenomen. Die staan dan los van de andere uitkomsten, maar dienen als benchmark.

Voor het mkb is toegang tot de financieringsmarkt niet altijd vanzelfsprekend. De buitenwereld beschikt vaak over minder informatie van deze bedrijven dan het geval is bij grote bedrijven. Ook zijn hun activiteiten minder gediversifieerd waardoor ze gevoeliger zijn voor negatieve ontwikkelingen. Ze kunnen om die redenen een groter risico vormen voor geldverstrekkers. De bedragen die deze bedrijven aanvragen zijn ook nog eens kleiner. Het is voor hen daarom extra kostbaar om financiering aan te trekken: de vaste kosten zijn relatief hoog. Een beperkte toegang tot financiering voor het mkb kan een remmende werking hebben op succesvolle toetreding tot markten, wat weer tot minder marktdynamiek en concurrentie kan leiden.

1.2 Aanpak

De zoektocht van het mkb naar financiering is in beeld gebracht met een digitale enquête waarvoor ongeveer 10 000 ondernemingen zijn benaderd en waar ruim 5 100 respondenten aan mee hebben gedaan.²⁾ Dit is een steekproef uit de totale populatie van ruim 290 000 midden- en kleinbedrijven met minimaal 2 werkzame personen in de business economy.³⁾ De resultaten die op basis van deze steekproef in de monitor worden weergegeven zijn representatief voor de hele populatie, maar zijn dus *schattingen* van de uitkomsten onder alle bedrijven. Daarom zijn er 95%-betrouwbaarheidsintervallen opgenomen voor de belangrijkste indicatoren.

Vraag en aanbod

Met de zoektocht naar externe financiering wordt een deel van de markt voor financiering in beeld gebracht. Een markt bestaat echter uit vraag én aanbod. De vraag naar financiering vindt zijn oorsprong bij bedrijven. Het aanbod bestaat uit al het geld dat de banken, non-bancaire financiers, institutionele investeerders, private investeerders, betrokken consumenten, en zo verder, uit zouden willen zetten.

Vraag en aanbod vinden elkaar in de financiering die uiteindelijk verstrekt wordt. Een deel van de totale vraag wordt niet ingevuld. Een deel van het totale aanbod komt niet bij ondernemers terecht. Dat is het deel van het aanbod dat niet uitgezet kan worden door financiers. Met behulp van de enquête is het mogelijk om dat deel van de vraag dat niet wordt ingevuld in kaart te brengen. Voor het aanbod is dat lastiger. Om die reden beperkt deze monitor zich tot recente ontwikkelingen in het gerealiseerde aanbod. Dit is ondersteunende informatie. Het geeft een context waarbinnen de vraag naar financiering gezien moet worden.

²⁾ Het responspercentage komt daardoor uit op 51 procent, net iets lager dan de 52 procent van vorig jaar.

³⁾ De populatie is ruim 48 000 bedrijven groter dan in de Financieringsmonitor van 2019. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door een correctie die is doorgevoerd in het Algemeen Bedrijven Register (ABR). Door een fout bij een leverancier van de data werd tot 2019 een groep bedrijven met meer dan 1 werkzame persoon ten onrechte aangezien voor bedrijven met 1 werkzame persoon, waardoor deze bedrijven geen deel uitmaakten van de populatie van de Financieringsmonitor.

Ontwikkelingen op de markt voor financiering

Er is een enorme veelheid aan aanbieders en vormen van financiering. De omvang van het totale aanbod is bovendien niet transparant. Zo is het bijvoorbeeld moeilijk om de omvang te bepalen van leverancierskrediet of financiering door business angels: vermogende individuen die op betrokken wijze investeren in een bedrijf. Er wordt ook nergens geregistreerd wat het verschil is tussen de bedragen die aanbieders graag zouden willen financieren en het deel dat ze daadwerkelijk financieren.

Om die reden beperkt deze monitor zich tot recente ontwikkelingen in acht vormen van financiering: bankkredieten, crowdfunding, equipment lease, factoring, private equity inclusief durfkapitaal, direct lending, de mkb-beurs en kredietunies. Alle data komen uit bronnen buiten het CBS en zijn enkel verzameld om deze in samenhang te presenteren. De gegevens zijn afkomstig van De Nederlandsche Bank (DNB), de Nederlandse Vereniging van Leasemaatschappijen (NVL), de Factoring & Asset-based financing Association Netherlands (FAAN), Crowdfundingcijfers.nl, de Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen (NVP) en de Stichting MKB Financiering (SMF).

Vrouwelijk ondernemerschap

Slechts een beperkt deel van de durfkapitaalinvesteringen vindt zijn weg naar bedrijven van vrouwelijke ondernemers of gemengde teams (TechLeap.NL, 2019). Dat leidt tot vragen over de mate waarin vrouwelijke ondernemers toegang hebben tot bedrijfsfinanciering in brede zin. Net als de vorige editie bevat deze derde editie van de Financieringsmonitor een apart hoofdstuk dat beschrijft hoe vrouwelijke ondernemers hun zoektocht naar financiering inrichten. In het onderzoek wordt ook gekeken of er verschillen bestaan tussen de toegankelijkheid van financiering voor bedrijven van vrouwelijke en mannelijke ondernemers.

De gevolgen van het coronavirus

Omdat het aannemelijk is dat de gevolgen van het coronavirus ook gelden voor de financiering van het mkb is de enquête uitgebreid met enkele vragen over de ervaren en verwachte gevolgen van het coronavirus. Verder zijn de antwoordmogelijkheden van sommige vragen uitgebreid. De extra informatie die dit oplevert, wordt steeds besproken op de relevante plekken binnen de verschillende hoofdstukken van dit rapport.

Een ingrijpende kwestie zoals de coronapandemie kan ook gevolgen hebben voor de uitvoering van de monitor, bijvoorbeeld omdat respondenten moeilijker bereikbaar zijn of andere zaken aan hun hoofd hebben. De totale respons is echter vergelijkbaar met de twee vorige metingen. Een non-respons analyse heeft daarnaast laten zien dat er geen wezenlijke verschillen bestaan in het aandeel deelnemende bedrijven per stratum.

1.3 Leeswijzer

De rest van de monitor is als volgt opgezet. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van recente ontwikkelingen in bancaire financiering en verschillende vormen van non-bancaire financiering. Hoofdstuk 3 is een leeswijzer voor de hoofdstukken die daarna volgen en voor de zoektocht van bedrijven naar externe financiering. Het gaat in op de interpretatie van uitkomsten voor de zoektocht: de trechterwerking van het zoekproces, de populatie en marges rondom de uitkomsten. Hoofdstuk 4 beschrijft de financieringsbehoefte en de oriëntatiefase. Hoofdstuk 5 gaat in op de echte aanvraag van financiering: het proces en de uitkomsten. Tot slot gaat hoofdstuk 6 in op vrouwelijk ondernemerschap en de toegang tot externe financiering. De bijlage bevat een onderzoeksverantwoording met aandacht voor de methodiek achter de enquête, een begrippenlijst en een bronnenoverzicht.

2. Ontwikkelingen op de markt voor bedrijfsfinanciering

Halverwege 2020 was al duidelijk dat het jaar ook in economische zin in het teken van de coronapandemie zou staan. De overheid heeft fors ingegrepen om de pijn te verzachten, onder andere met regelingen gericht op het stimuleren van de toegang tot financiering. Banken verleenden uitstel van aflossingen op lopende leningen. Toch zal het coronavirus waarschijnlijk een weerslag hebben op de markt voor financiering.

Dit hoofdstuk geeft daar slechts een allereerste beeld van: net als de rest van deze monitor beschrijft het in beginsel de periode van half 2019 tot half 2020. Alleen de eerste vier maanden (maart tot en met juni) van het coronavirus vielen in die onderzoeksperiode.¹⁾ Het geschetste beeld van de financieringsmarkt voor bedrijven en recente ontwikkelingen in die markt is gebaseerd op bestaande bronnen over de omvang van verschillende financieringsvormen. Aan patronen wordt enige duiding gegeven op basis van een niet-uitputtende selectie van recent onderzoek. Het inzicht in de ontwikkelingen helpt om de vraag naar bedrijfsfinanciering in perspectief te plaatsen.

2.1 De Nederlandse economie voor en tijdens de coronapandemie

Voorafgaand aan de aankomst van het coronavirus in Nederland vertoonde het bbp in 2019 nog een groei van 1,8 procent (CBS, 2020d). Die groei werd vooral gevoed door binnenlandse investeringen, de export van diensten en uitgaven door consumenten. Het was het zesde jaar van economische groei op rij. Die groei was wel lager dan in de vier voorgaande jaren en werd bereikt met een lagere arbeidsproductiviteit. Er werd vooral méér gewerkt. Er waren nog nooit zoveel mensen aan het werk in Nederland als in 2019: ruim 9,5 miljoen werkzame personen. Voor 2020 en 2021 werd een lagere groei verwacht door een krappe arbeidsmarkt, afgenomen vertrouwen onder consumenten en negatieve risico's rondom de wereldhandel (DNB, 2019).

De coronapandemie en de Nederlandse economie in 2020

Tot half maart 2020 bevond de economie zich nog in een hoogconjunctuur. In een halve maand tijd veranderde echter veel. In het gehele eerste kwartaal van 2020 kromp het Nederlandse bbp met 1,5 procent. In de maanden daarna raakte de Nederlandse economie door het coronavirus in een diepe laagconjunctuur. Export, investeringen en consumptie namen fors af: in april werd zelfs de grootste krimp van de binnenlandse consumptie ooit

¹⁾ Om met dit hoofdstuk beter aan te sluiten op de actualiteit zijn ook recentere cijfers opgenomen als die beschikbaar waren op het moment van schrijven. Informatie van november en later is niet meer verwerkt.

gemeten. Het gevolg voor het Nederlandse bbp was een krimp van 8,5 procent in het tweede kwartaal. Het aantal faillissementen in het eerste half jaar lag nog niet hoger dan een jaar eerder.

Delen van de economie worden in verschillende mate geraakt. In sommige bedrijfstakken was het effect positief. Gestuwd door toenames in online verkopen, zette de detailhandel in augustus bijvoorbeeld bijna 10 procent meer om dan een jaar eerder. Winnaars waren de winkels in meubels, elektronica en vooral doe-het-zelfwinkels. Verliezers waren er ook: kledingwinkels zagen hun omzet fors afnemen en de horeca en cultuursector werden in 2020 meerdere keren sterk geraakt vanwege de maatregelen om contactmomenten en reisbewegingen zoveel mogelijk te beperken. De omzet van de horeca was in het tweede kwartaal nog maar de helft van wat deze in het eerste kwartaal van 2020 was. In september verwachtte minder dan de helft van de horecaondernemers een jaar later nog te bestaan. Uiteindelijk zouden de gevolgen van het coronavirus kunnen leiden tot een ongekende economische krimp van 5 procent over heel 2020 (CPB, 2020a).²⁾

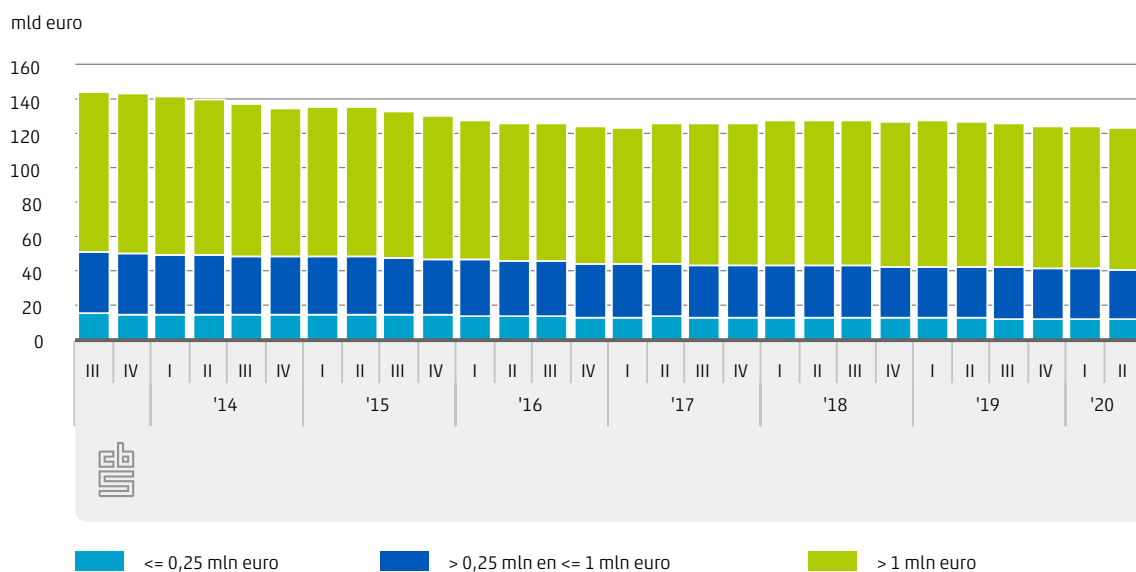
2.2 Minder bankleningen in het eerste coronakwartaal

De uitstaande kredietverlening aan het mkb door banken nam licht af tussen het tweede kwartaal van 2019 en het tweede kwartaal van 2020. Die afname is volledig toe te wijzen aan de afname van rekeningcourant kredieten, die tijdens die periode terugliepen van 16,5 miljard euro tot 12,7 miljard euro. Daarnaast vond de helft van die afname plaats in het tweede kwartaal van 2020. Nieuwe leningen met relatief kleine bedragen en een korte looptijd zijn sinds de uitbraak van het coronavirus juist iets toegenomen (DNB, 2020).

Tussen de derde kwartalen van 2018 en 2019 nam de totale uitstaande kredietverlening aan het gehele bedrijfsleven af met in totaal 2 procent. Eind 2019 was daar juist weer sprake van een kleine opleving. In het tweede kwartaal van 2020 stuit deze opleving waarschijnlijk door de coronapandemie en de maatregelen in de bestrijding van het coronavirus op een ommekeer. Dat is vooral zichtbaar in de omvang van nieuw afgesloten contracten. Deze hadden in dat kwartaal een gezamenlijke waarde van 30,2 miljard euro. Dat betekent een daling van 15 procent, de grootste kwartaal-op-kwartaal daling sinds begin 2016. In het eerste kwartaal van 2020 was er juist nog sprake van een grote toename. Dat maakt dat terugval relatief groot is maar de omvang van nieuwe contracten weer terugbrengt op de kwartaalniveaus in 2019.

2) Dit is het basisscenario dat uitgaat van geen grootschalige nieuwe contactbeperkingen. In een alternatief scenario waar die beperkingen wel opgelegd worden, kan de krimp oplopen tot ruim 6 procent en krimpt de economie ook in 2021 verder.

2.2.1 Uitstaande kredietverlening aan het mkb, leningen en rekeningcourant, 2014-2020¹⁾²⁾

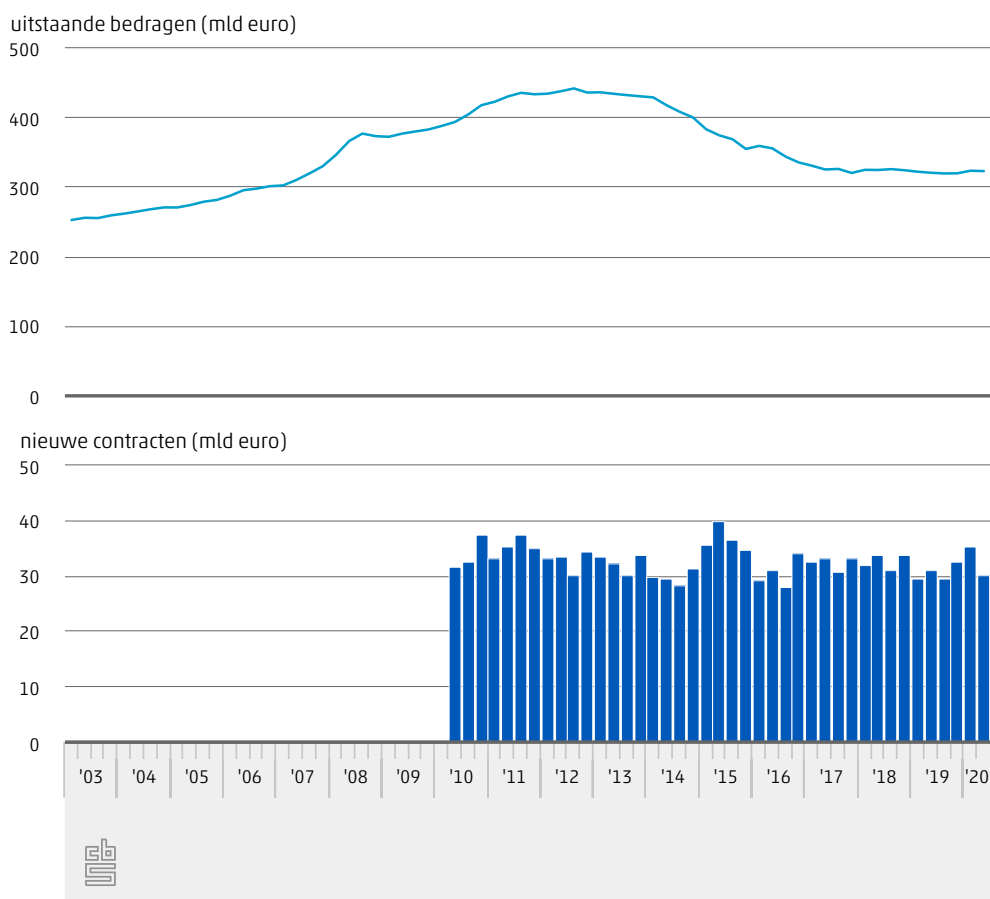

Bron: CBS, DNB (2020), Kredietverlening Nederlandse grootbanken aan Nederlands midden- en kleinbedrijf.

¹⁾ De bedragen hebben alleen betrekking op de kredietverlening aan het mkb door de drie Nederlandse grootbanken.

²⁾ In tegenstelling tot eerdere monitoren zijn in deze figuur ook rekeningcourantkredieten toegevoegd.

2.2.2 Kredietverlening aan niet-financiële ondernemingen, 2003-2020¹⁾

Bron: CBS, DNB (2020), Deposito's en leningen van MFI's aan niet-financiële bedrijven, volumes, gecorrigeerd voor breuken.

¹⁾ Gegevens over nieuwe contracten vóór 2010 zijn niet beschikbaar.

De afname in nieuwe contracten kan het gevolg zijn van een gecombineerde vraag- en aanboduitval. Daar liggen verschillende mogelijke mechanismen aan ten grondslag. De uitval van vraag naar financiering komt door twee tegenstrijdige ontwikkelingen in het bedrijfsleven. Enerzijds hebben bedrijven méér behoefte aan financiering om liquiditeitsproblemen op te vangen of een moeilijke periode te overbruggen. Anderzijds verwachten diezelfde bedrijven dit jaar minder te investeren en te groeien en hebben zij daar minder financiering voor nodig. Het uitgebreide pakket aan maatregelen van de overheid en aflossingsuitstel door banken beperkten de liquiditeitsproblemen deels en droegen zo mogelijk bij aan het relatief lage aantal faillissementen. Daarnaast lijken bedrijven terughoudend in het aanvragen van financiering uit onzekerheid over de economische situatie en de termijn waarbinnen de economische situatie stabiliseert. Het uitstellen van extern gefinancierde investeringen lijkt dus in de eerste helft van 2020 te overheersen.

De afname in nieuwe contracten kan ook een gevolg zijn van een aanboduitval, omdat kredietverstrekkers door de risico's rondom de gevolgen van het coronavirus mogelijk kritischer beoordelen of bedrijven extra financiering kunnen dragen en niet in terugbetalingsproblemen komen. Zij waken voor een opbouw van risico's in hun portefeuille. De verschillende garantieregelingen van de Rijksoverheid zijn bedoeld om hen te helpen die risico's te mitigeren en in de kern gezonde bedrijven te blijven financieren.

Van liquiditeitsproblemen naar solvabiliteitsproblemen en financieringsproblemen

Verschillende onderdelen van de Nederlandse economie worden op verschillende manieren geraakt door de coronacrisis. De eerste maanden van contactbeperkingen kenmerkten zich door gesloten horeca en musea, afgelaste concerten en rustige wegen, maar ook door nooit eerder vertoonde onlineverkopen. Voor sommige bedrijven was er sprake van een volledig wegvallen van de omzet, vooral bij de horeca en cultuur. Dat zijn precies sectoren met veel kleine bedrijven voor wie het al moeilijker is om externe financiering aan te trekken (CBS, 2020a). Andere sectoren konden in dezelfde periode extra omzetten realiseren en hebben reserves opgebouwd.

De verwachte impact van het coronavirus en steunmaatregelen van de overheid

Na enkele maanden coronavirus liep de liquiditeitsbehoefte flink op. Het CPB (2020c) verwachtte in het voorjaar dat ook met de voorzetting van het tweede steunpakket 25 procent van de bedrijven hierdoor geraakt zou worden. Zonder dat steunpakket zou dit op kunnen lopen tot bijna 50 procent. De totale liquiditeitsbehoefte kan daarbij groeien tot 30 miljard euro. De resulterende solvabiliteitsproblemen zijn het grootst in de industrie, handel, vervoer, horeca en cultuur en sport. In oktober is een derde steunpakket ingegaan, dat eind oktober nog eens verder is uitgebreid.

Veel bedrijven krijgen door de coronacrisis te kampen met kasstroom- en liquiditeitsproblemen waardoor het voor hen moeilijker is om aan hun betalingsverplichtingen op de korte termijn te voldoen. Voor ondernemers wordt het

moeilijker om in hun inkomen te voorzien. Bedrijven moeten interen op hun eigen vermogen wat tot solvabiliteitsproblemen kan leiden. Een lage solvabiliteit leidt weer tot een hogere behoefte aan externe financiering maar juist ook tot een lagere kans om die financiering succesvol aan te trekken (CBS, 2019).

Van de reële economie naar de financiële economie

Kasstroom- en liquiditeitsproblemen leiden voor bedrijven tot solvabiliteitsproblemen en mogelijk weer tot financieringsproblemen. Banken en non-bancaire financiers komen bedrijven tegemoet door ondernemers financieel meer lucht te geven. Dit doen zij door aflossingen uit te stellen, extra leningen te verstrekken of door bedrijven meer kredietruimte te geven. Begin oktober was daar in totaal al ruim 26 miljard euro mee gemoeid, waarvan 3 miljard euro in de vorm van uitgestelde aflossingen (NVB, 2020).

Ook op de financiële economie kan het coronavirus zijn weerslag hebben. Voorafgaand aan het virus waren banken goed gekapitaliseerd en hadden ze relatief weinig slecht presterende leningen in de boeken staan. Ook in het najaar van 2020 was dat nog steeds het geval (DNB, 2020). Maar de balansen van banken en non-bancaire financiers kunnen verslechteren doordat bezittingen in waarde dalen en leningen mogelijk in problemleningen veranderen als bedrijven moeilijker aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen of zelfs failliet gaan (CPB, 2020b).

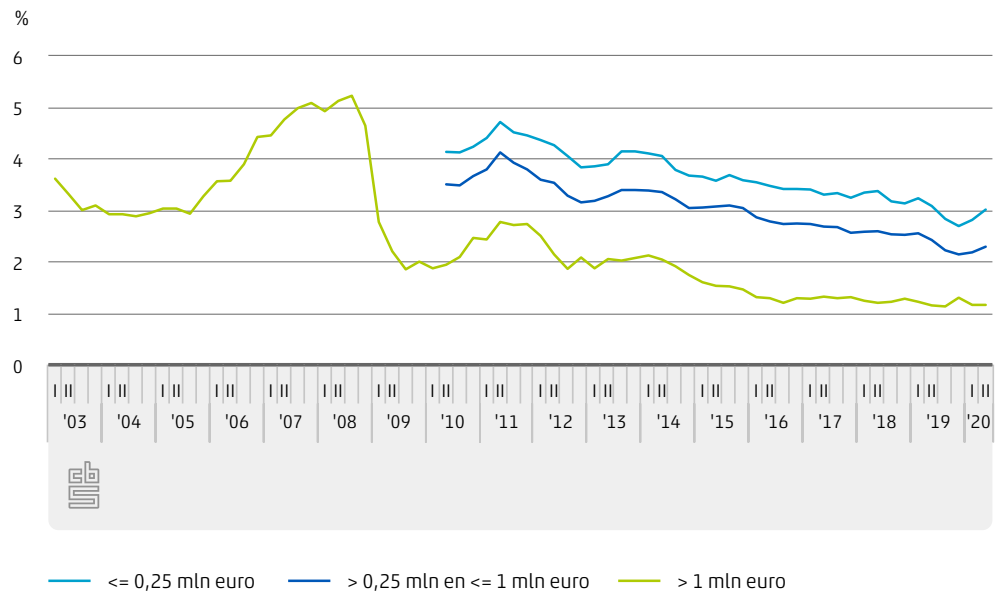
Vraaguitval bij bedrijven door het coronavirus en contactbeperkingen kunnen zo, net als problemen in de reële economie, overslaan op de financiële economie. Als dit zou leiden tot terugval in de bereidheid om bedrijven nieuwe financiering te verstrekken, kan dat de problemen in de reële economie weer verder versterken als in de kern gezonde bedrijven geen extern vermogen aan kunnen trekken. Tegelijkertijd is er sinds het begin van het coronavirus ook een groep bedrijven die juist versneld innoveert, digitaliseert, verduurzaamt of buffers opbouwt.

Rente op mkb-leningen stijgt na consequente daling

De rente op bedrijfsleningen is sinds 2011 sterk gedaald. In 2020 is een minder uniform beeld zichtbaar. De rente op leningen kleiner dan 1 miljoen euro neemt iets toe. Bij de kleinste leningen tot 250 duizend euro gaat het om een toename van ruim 0,3 procentpunt. Leningen in deze bedragsklassen worden vooral door het micro- en kleinbedrijf gebruikt.

De hogere rentepercentages kunnen het gevolg zijn van hogere kosten voor de banken zelf en oplopende risico's. Kredietbeoordelaars hebben hun vooruitzichten voor Nederlandse banken negatief bijgesteld, wat het ook voor banken duurder kan maken om geld op te halen (CPB, 2020b). De ECB probeert de toegang tot financiering voor banken – en zo de kredietverlening – te stimuleren met verschillende opkoopprogramma's. In maart 2020 is daar het *Pandemic Emergency Purchase Programme* (PEPP) bij gekomen. Met dat tijdelijke programma koopt de ECB 1 350 miljard euro aan Europese staats- en bedrijfsobligaties op.

2.2.3 Rentepercentage nieuw afgesloten bankleningen, 2003-2020¹⁾

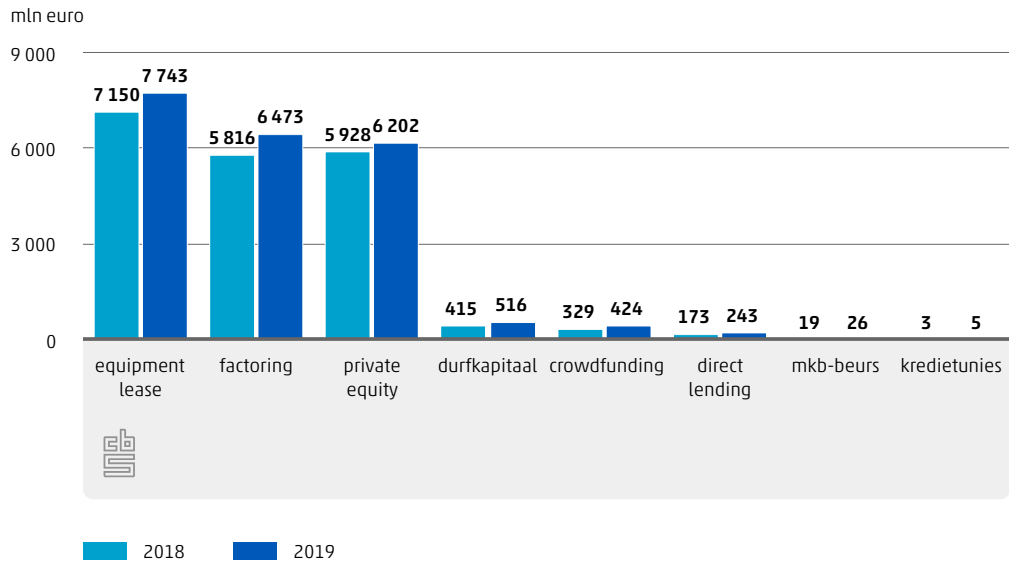
Bron: CBS, DNB (2020), Deposito's en leningen van MFI's aan niet-financiële bedrijven, rentepercentages.
¹⁾ Rentepercentages op leningen kleiner dan 1 miljoen euro zijn niet vroeger dan 2010 beschikbaar.

2.3 Alternatieve financiering blijft groeien

Het moet nog blijken wat de impact van de coronapandemie op bedrijfsfinanciering door non-bancaire financiers zal zijn. Duidelijk is dat deze financieringsvormen ook in 2019 weer groeiden en zo een lijn van constante stijgingen doorzetten. Die groei is vooral zichtbaar bij kleinzakelijke financieringen. Volgens SMF (2020a) is daarmee de experimentele fase voorbij en heeft non-bancaire financiering een vaste plek in het financieringslandschap verworven.

De eerste tekenen van het effect van de coronacrisis doen zich al voor bij non-bancaire financieringsvormen waarvoor data over 2020 al wel beschikbaar zijn. Ook crowdfunding ondervindt bijvoorbeeld de negatieve gevolgen van het coronavirus. In totaal is in het eerste half jaar van 2020 178 miljoen euro aan crowdfunding opgehaald. Dat is minder dan in het eerste half jaar van 2019 en een dergelijke daling is voor het eerst in lange tijd (Crowdfundingcijfers.nl, 2020). Ook bij non-bancaire financiering speelt een mogelijke uitval van het aanbod, onder andere omdat ook zij kritischer naar financierbaarheid moeten kijken. Daarnaast komt dat doordat hun funders een terugtrekkende beweging maken en de aanbieders dan niet langer voldoende liquide zijn om aan de vraag te kunnen voldoen.

2.3.1 Ontwikkelingen non-bancaire financiering, 2018-2019¹⁾²⁾³⁾

Bron: CBS, Crowdfundingcijfers.nl, FAAN, NVL, NVP, Stichting Mkb Financiering.

¹⁾ De cijfers over factoring bestaan vooral uit bancaire factoringmaatschappijen. Zij bieden weinig factoring aan het kleinere mkb aan. De cijfers hebben betrekking op de funds in use.

²⁾ Durfkapitaal kan als vorm van private equity beschouwd worden. De cijfers voor private equity in de figuur zijn exclusief durfkapitaal.

³⁾ De cijfers over 2018 voor direct lending, mkb-beurs en kredietunies wijken sterk af van diezelfde cijfers in de Financieringsmonitor 2019. Zie voor een verklaring de onderzoeksverantwoording in *Onderzoek non-bancaire financiering, 2018-2019* van de Stichting Mkb Financiering. Cijfers voor deze vormen zijn bovendien niet vóór 2018 beschikbaar.

2.4 Overheidsmaatregelen voor toegang tot financiering

Om de Nederlandse economie de kans te geven zich aan te passen aan de schok van het coronavirus zijn verschillende overheidsmaatregelen getroffen. Een deel van die maatregelen is er op gericht te voorkomen dat getroffen bedrijven omvallen door kasstroomproblemen in combinatie met kosten die gewoon doorlopen. Andere instrumenten hebben als doel de toegang tot bedrijfsfinanciering overeind te houden.

Tot de eerste categorie behoren onder meer een tegemoetkoming in de loonkosten voor werkgevers die kampen met een substantieel omzetverlies (NOW) en verschillende regelingen die bestaan uit tegemoetkomingen in de kosten voor zwaar geraakte sectoren (TOGS, TVL). Zulke regelingen hebben als bijkomend effect dat ze ook de vraaguitval bij consumenten helpen beperken (CPB, 2020d).

Overheidsmaatregelen om de toegang tot financiering te waarborgen

De financieringsmaatregelen bestaan deels uit uitbreidingen en versoepelingen van al bestaande maatregelen. De voorwaarden van de instrumenten Borgstelling Mkb-Kredieten (BMKB), Garantie Ondernemingsfinanciering (GO), Innovatiekrediet (IK), Qredits en Vroegefasefinanciering (VFF) zijn aangepast naar aanleiding van het coronavirus. Daarnaast is een aantal nieuwe instrumenten opgezet. Zie het kader voor meer informatie over

aanpassingen en nieuwe instrumenten. De besproken instrumenten maken onderdeel uit van het eerste en tweede steunpakket van de Rijksoverheid. Het derde steun- en herstellepakket valt buiten de verslagperiode van deze Financieringsmonitor.

Financieringsmaatregelen: (tweede steunpakket)

Het ministerie van EZK heeft financieringsinstrumenten verruimd of opgezet om de toegang tot bedrijfsfinanciering te stimuleren. Voor een aantal is het gebruik in beeld gebracht (CBS, 2020b):

- Bij de *BMKB-C* staat de overheid nu garant voor een groter deel (van effectief 45 naar 67,5 procent) van de lening. Ook de looptijd van de garantie en de premie zijn versoepeld.
- Bij de *GO-C* staat de overheid nu garant voor een groter deel van de lening: van voorheen 50 tot nu wel 90 procent voor het mkb. Bedrijven kunnen nu ook grotere bedragen lenen.
- De Corona Overbruggingsregeling (*COL*) richt zich op innovatieve groeibedrijven en familiebedrijven zonder bankrelatie binnen het mkb met kredieten tussen 50 000 en 2 miljoen euro.
- Voor het *IK* en *VFF* kunnen bedrijven die door het coronavirus geraakt worden uitstel van aflossings- en rentebetalingen krijgen.
- Onder de Garantieregeling Klein Krediet Corona (*KKC*) staat de overheid garant voor 95 procent van de lening. Ondernemers behorend bij het kleinbedrijf kunnen onder *KKC* een lening aanvragen tussen 10 000 en 50 000 euro.
- Klanten van *Qredits* kunnen gedurende zes maanden uitstel van aflossing op een lopende lening krijgen. Zij kunnen ook een nieuw overbruggingskrediet van maximaal 25 000 euro met een rente van 2 procent in het eerste jaar aanvragen.
- Ondernemers kunnen drie maanden *betalingsuitstel* aanvragen voor alle nationale belastingen. In augustus bedroeg het uitgestelde belastingbedrag 9,8 miljard euro.

De instrumenten hebben als primair doel om gezonde bedrijven overeind te houden. Uiteindelijk zijn zij ook een hulpmiddel om te voorkomen dat de vraaguitval in de reële economie zich via betalingsproblemen en balansverslechteringen doorvertaalt naar problemen in de financiële economie (banken en andere financiers). De omvang van het steunpakket is daartoe met een geschatte grootte van 14 procent van het bbp ongekend groot (CPB, 2020a). Dat is vele malen groter dan de overheidssteun tijdens de kredietcrisis. Begin oktober waren er aan 6 000 bedrijven leningen met staatsgarantie door banken verstrekt met een totale waarde van 1,7 miljard euro (NVB, 2020). Veruit het meest gebruikte instrument is de *BMKB-C*, goed voor 75 procent van de leningen.

3. De zoektocht naar financiering

De komende hoofdstukken beschrijven de zoektocht van ondernemers naar externe bedrijfsfinanciering. Deze zoektocht is een proces dat uit verschillende stappen bestaat. Keuzes en afwegingen die bedrijven in iedere stap maken, komen uitgebreid aan bod. Dit hoofdstuk is de leeswijzer tot die zoektocht. Het staat stil bij de manier waarop de rest van de monitor is opgebouwd, bij de onderzoekspopulatie en de verschillende typen bedrijven die worden onderscheiden. Nieuw in deze Financieringsmonitor zijn extra vragen naar aanleiding van de gevolgen van het coronavirus. Dit hoofdstuk neemt ook al een voorschot op de belangrijkste uitkomsten en sluit af door de beschikbaarheid van externe financiering in perspectief te plaatsen ten opzichte van andere uitdagingen voor de bedrijfsvoering.

Vergelijkingen binnen de Financieringsmonitor

In deze monitor wordt regelmatig de vergelijking gemaakt met cijfers uit de vorige editie van de Financieringsmonitor. Zo kan een inschatting gemaakt worden van de ontwikkelingen op het gebied van nieuwe externe financiering voor het mkb en van verschillen tussen groepen bedrijven. Voor de vijf hoofdindicatoren (zie figuur 3.1.2 en paragraaf 3.3) is de 95%-betrouwbaarheidsmarge berekend om te zien of de verschillen met de voorgaande edities statistisch significant zijn. Dit is te zien in de figuren 4.1.1, 4.3.1, 5.1.1, 5.2.1 en 5.6.1.

Waar de betrouwbaarheidsmarges van twee groepen bedrijven of van twee jaren elkaar niet overlappen, bestaat een statistisch significant verschil. Zo is er in figuur 4.1.1 bijvoorbeeld een statistisch significant verschil te zien tussen de financieringsbehoefte in 2020 van het microbedrijf ten opzichte van het kleinbedrijf. Vertonen de betrouwbaarheids-marges wel een overlap, dan toont deze meting geen statistisch significant verschil aan. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de ontwikkeling van de financieringsbehoefte van het gehele mkb ten opzichte van 2019 in diezelfde figuur.

De betrouwbaarheidsmarges zijn steeds alleen gegeven voor de vijf hoofdindicatoren. Deze indicatoren vormen de kern van de monitor en daarom is er voor gekozen op die plaats alle informatie te geven waarmee de lezer zelf conclusies kan trekken over de mate waarin typen bedrijven van elkaar verschillen en of er sprake is van substantiële verschillen over de tijd. Voor alle andere indicatoren in de monitor is deze detail-informatie niet gegeven. Dat is gedaan met het oog op de leesbaarheid. Ook bevatten veel vragen in de monitor veel antwoordcategorieën of is een vraag alleen gesteld aan een specifieke subpopulatie waardoor het aantal respondenten erg klein wordt. Verschillen tussen jaren en groepen bedrijven op deze indicatoren moeten dan ook voorzichtig geïnterpreteerd worden.

3.1 Het aantrekken van financiering als proces

In deze monitor wordt het gehele traject van behoefte tot daadwerkelijk aantrekken van externe financiering beschouwd als een proces dat uit een aantal stappen bestaat. Als eerste is er een mogelijke **behoefte** aan financiering. Als tweede is er de fase van **oriëntatie**. Ondernemers met een serieuze behoefte zetten stappen om informatie in te winnen over hun mogelijkheden.¹⁾ Als derde volgt een echte **aanvraag** als die kansrijk lijkt tijdens de oriëntatie en als vierde is er de **uitkomst** van de aanvraag. Die vier stappen hebben in deze monitor allemaal betrekking op de periode van 1 juli 2019 tot 1 juli 2020. Tot slot is er nog een vijfde stap: de verwachte behoefte aan financiering in de **toekomst**. Het gaat dan om de 12 maanden na het moment van aanvraag in de enquête. Dit gehele proces ziet er als volgt uit:

Het gaat in deze monitor steeds om nieuwe, externe financiering. Dat zijn alle vormen van vreemd vermogen en extern eigen vermogen. Voorbeelden van extern eigen vermogen zijn crowdfunding met aandelen of private equity. Het gaat dus niet om intern eigen vermogen. Dat is financiering uit het bedrijfsresultaat of als een ondernemer beroep doet op zijn of haar eigen middelen.

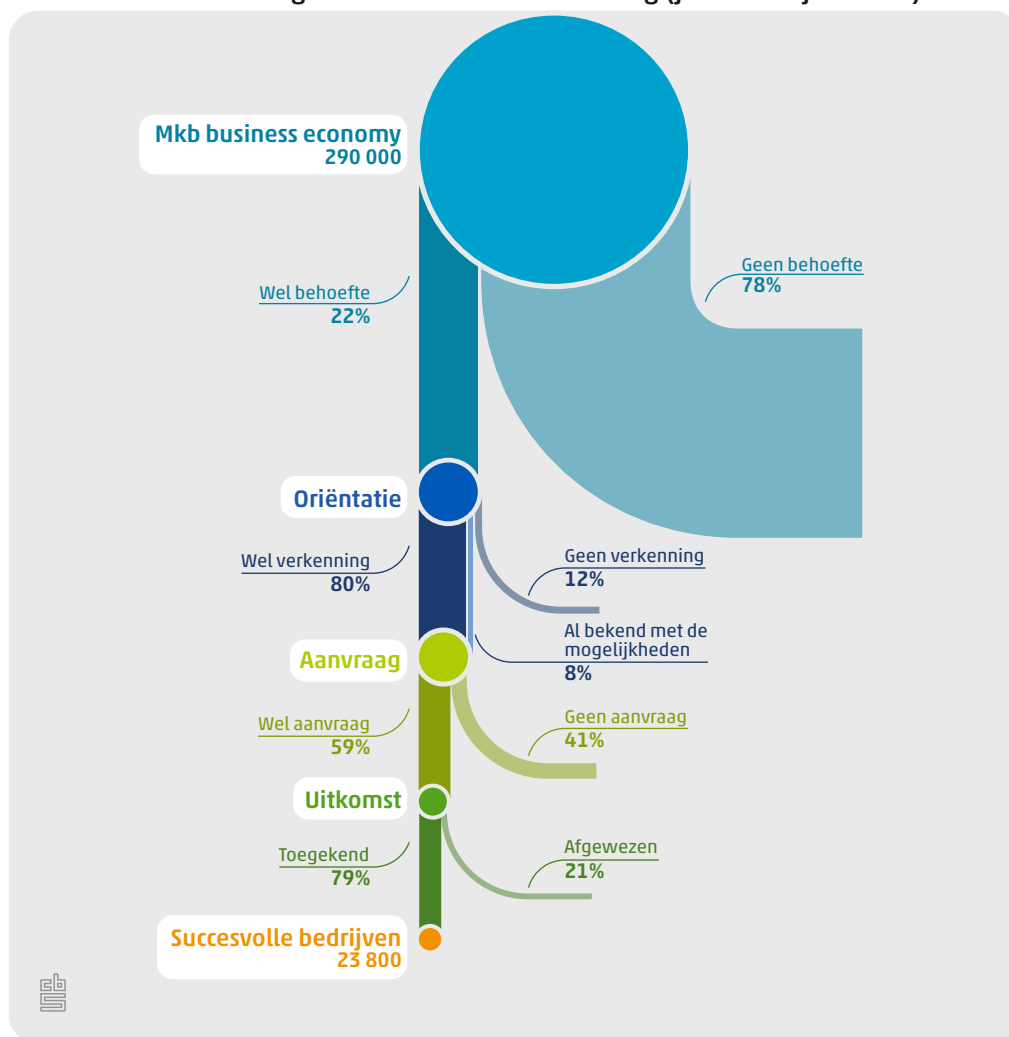
Steeds specifiekere resultaten verder in het proces

Niet elk bedrijf heeft behoefte aan externe financiering. Niet alle bedrijven met een financieringsbehoefte gaan ook daadwerkelijk op zoek of doen een aanvraag. Een deel van de bedrijven dat een aanvraag doet, vangt bot. Er is daarom sprake van een trechterwerking waardoor er in iedere stap minder bedrijven overblijven. In termen van de enquête waar de monitor op gebaseerd is: vragen worden steeds specifieker naarmate het proces van de zoektocht vordert en de steekproef wordt dus steeds kleiner.

Van de onderzoekspopulatie (zie paragraaf 3.2 voor een uitgebreide beschrijving) heeft 22 procent een financieringsbehoefte. Van die bedrijven met een financieringsbehoefte verkent 80 procent ook echt de mogelijkheden om financiering aan te trekken. De relevante populatie is in dat geval dus de groep bedrijven met een financieringsbehoefte. Het is ook mogelijk om bedrijven die zich oriënteren te relateren aan de totale populatie. Op deze wijze uitgedrukt, heeft 18 procent van alle bedrijven zich georiënteerd op financiering. Dat ziet er als volgt uit voor het mkb in de business economy:

¹⁾ Anders dan in eerdere versies van de Financieringsmonitor wordt de vraag of bedrijven daadwerkelijk een aanvraag gedaan hebben ook gesteld aan bedrijven die zich niet georiënteerd hebben met als reden dat de mogelijkheden al bekend zijn. Deze verandering blijkt nauwelijks van invloed te zijn op de resultaten. Daarom kan de vergelijking met vorig jaar gemaakt worden zonder steeds rekening te houden met deze wijziging.

3.1.2 Trechterwerking zoektocht naar financiering (juli 2019 - juli 2020)

Het is duidelijk dat uitspraken in de monitor gebaseerd zijn op steeds minder bedrijven in de enquête, omdat er bij iedere stap in het proces respondenten afvallen. Vier op de vijf van de benaderde respondenten had geen behoefte aan externe financiering en valt dus af voor de rest van de vragenlijst waarop de monitor is gebaseerd. Bij hen is wel geïnformeerd naar het waarom hiervan en ook over de verwachte financieringsbehoefte voor het komende jaar.

3.2 Beschrijving onderzoekspopulatie

De hoofdpopulatie van de monitor bestaat uit alle bedrijven in het mkb in de business economy. Het mkb bestaat uit bedrijven met minder dan 250 werkzame personen. Er wordt daarnaast een ondergrens van 2 werkzame personen gehanteerd; zzp'ers behoren dus niet tot de onderzoekspopulatie. De business economy komt ruwweg neer op de marktgerichte bedrijfstakken (dus bijvoorbeeld zonder overheid) en exclusief de landbouw en de financiële dienstverlening.²⁾ Als er in de monitor uitkomsten genoemd worden zonder verbijzondering (bijvoorbeeld naar grootteklasse) hebben ze altijd betrekking op het gehele mkb in de business economy, vanaf 2 werkzame personen.

²⁾ De exacte afbakening van de business economy is de SBI-codes B t/m N en 95, exclusief K. Zie onderdeel I.1 in de verantwoording.

Hoewel de landbouw geen onderdeel vormt van de business economy, zijn er soms toch apart uitkomsten voor deze sector opgenomen. De enquête is namelijk wel in die sector uitgezet om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen. De resultaten voor de landbouw zijn echter nooit verwerkt in de totaalcijfers. Hetzelfde geldt voor het grootbedrijf dat is opgenomen als benchmark voor het mkb.

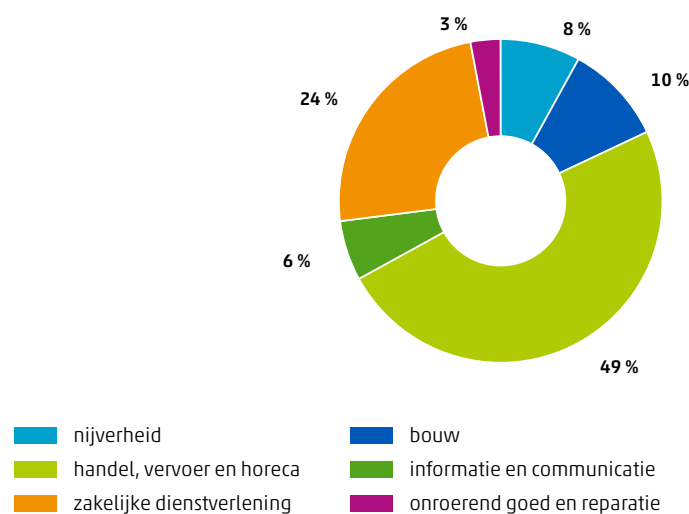
De structuur van het mkb in de business economy

De populatie van de Financieringsmonitor is bepaald op basis van het Algemeen Bedrijven Register (ABR) met als peilmaand juni 2020. Op dat moment bestond het mkb in de business economy met minstens 2 werkzame personen uit 290 000 bedrijven.

Omdat het microbedrijf (2 tot en met 9 werkzame personen) ruim vier vijfde van het mkb in de business economy beslaat, zijn de resultaten in de monitor sterk beïnvloed door de uitkomsten voor deze grootteklasse. Als dat mogelijk is, zijn daarom ook resultaten naar omvang opgenomen. Deze zijn vaak informatiever, omdat er een verband is tussen bedrijfsgrootte, financieringsbehoefte en slaagkans.

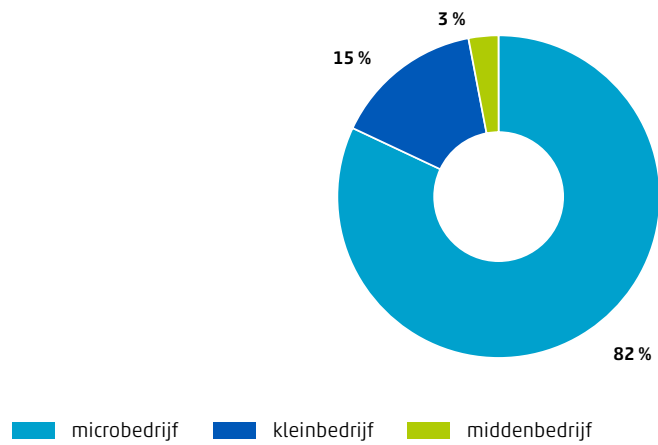
De figuren geven een verdeling weer van het mkb in de business economy op basis van tellingen van bedrijven. Uitgedrukt in werkgelegenheid zouden de figuren er heel anders uit zien. Het microbedrijf met 2 tot en met 9 werkzame personen zou dan nog niet een derde van het mkb in de business economy uitmaken.

3.2.1a Verdeling van het mkb in de business economy naar bedrijfstak

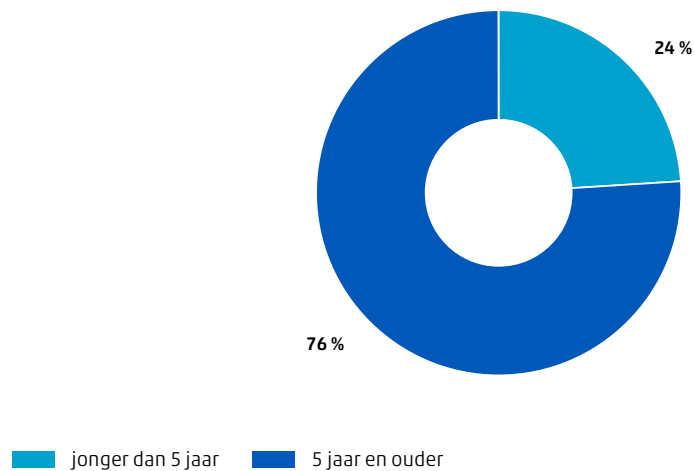
Bron: CBS, ABR juni 2020.

3.2.1b Verdeling van het mkb in de business economy naar grootteklasse¹⁾

¹⁾ We onderscheiden het microbedrijf (2 tot en met 9 werkzame personen), het kleinbedrijf (10 tot en met 49 werkzame personen) en het middenbedrijf (50 tot en met 249 werkzame personen).
Bron: CBS, ABR juni 2020.

3.2.1c Verdeling van het mkb in de business economy naar leeftijdsgroepen

Bron: CBS, ABR juni 2020.

Typen ondernemingen

Soms worden resultaten verbijzonderd naar bepaalde typen ondernemingen anders dan naar grootteklasse, sector of bedrijfsleeftijd. Het gaat om zes ondernemingstypen. Deelnemers aan de enquête kiezen zelf met welk type zij zich identificeren. Tussen haakjes staat hun aandeel in de steekproef³⁾:

- Familiebedrijf (41%);
- Innovatief bedrijf (9%);
- Snelgroeiend bedrijf (7%);
- Dochtermaatschappij (5%);
- Sociale onderneming (3%);
- Startup (7%).

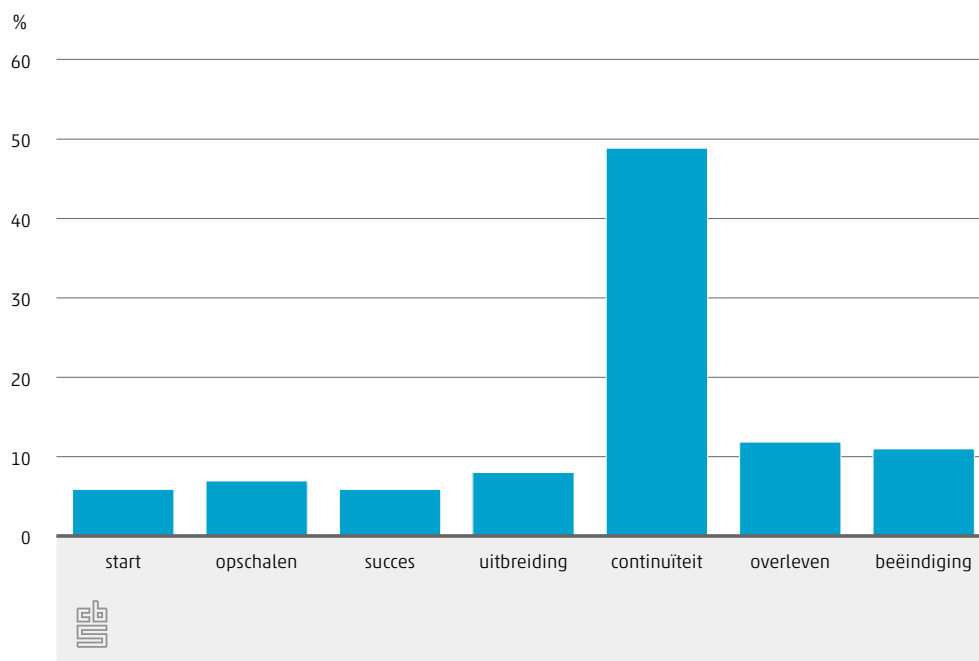
Met innovatieve bedrijven worden ondernemingen bedoeld die aan organisatorische, product-, proces- of marketingvernieuwingen doen of sterke verbeteringen doorvoeren. Onder een dochtermaatschappij wordt een zelfstandige juridische eenheid binnen een concern verstaan. Sociale ondernemingen leveren net als andere ondernemingen een product of dienst. In plaats van winst is hun primaire doel het dienen van een maatschappelijk doel zoals het klimaat, emancipatie en toegang tot zorg. Een startup is een starter met een vernieuwend, schaalbaar idee rondom een nieuwe technologie.

Levensfase

De levensloop van bedrijven bestaat uit verschillende fasen, van start tot (doorgaans) ooit ook beëindiging. Tussen begin en eind maken bedrijven ontwikkelingen door die allemaal specifieke financieringsbehoeften en -kansen met zich meebrengen. De fase waarin een bedrijf zich bevindt kan ook mede bepalen welke financieringsvorm het meest geschikt is (Biersteker & Nauta, 2019). In de start is er behoefte aan financiering om het bedrijf op te zetten, maar zijn er nog weinig zekerheden. Geld komt dan vaak vooral van de ondernemer zelf of van informele investeerders zoals vrienden en familie. Als het bedrijf zich heeft bewezen en vervolgens verder wil uitbreiden, komen andere financieringsvormen binnen handbereik. Net als bij de typering van het bedrijf, kiezen deelnemers aan de enquête zelf met welke levensfase zij zich identificeren.

³⁾ Bedrijven kunnen tegelijkertijd tot meerdere typen behoren. Er is ook een restgroep van bedrijven die tot geen van deze typen horen.

3.2.2 Verdeling van het mkb in de business economy naar levensfase

3.3 Interpretatie van resultaten in de monitor

De Financieringsmonitor bevat voornamelijk uitkomsten voor het gehele mkb in de business economy. Die uitkomsten zijn gebaseerd op een steekproef onder 10 000 bedrijven in die doelpopulatie aangevuld met het grootbedrijf en bedrijven actief in de landbouw met ruim 5 100 respondenten. Door middel van weging en ophoging zijn de uitkomsten representatief voor de gehele populatie. Er vindt weging plaats naar werkgelegenheid. Omdat de opbouw van de steekproef gedetailleerd is, wijken de ophoogfactoren bij weging naar werkgelegenheid en naar het aantal bedrijven weinig van elkaar af.⁴⁾

Marges

De uitkomsten zijn *schattingen* op basis van de steekproef. Er zit een bepaalde onzekerheid rondom die geschatte waarde. Dit zijn de 95%-betrouwbaarheidsintervallen waarbinnen de uitkomsten vallen. Dat wil zeggen dat bij herhaling van de enquête de geschatte uitkomst in 95 procent van de gevallen binnen dat interval ligt. Marges zijn te berekenen voor alle indicatoren, maar deze zijn in de monitor uiteindelijk alleen opgenomen voor de vijf voornaamste indicatoren. Het gaat om het aandeel van het mkb in de business economy...

1. ... met een financieringsbehoefte;
2. ... dat vervolgens de mogelijkheden verkend heeft;

⁴⁾ Dat betekent dat weging naar het aantal bedrijven of naar werkgelegenheid weinig verschil maakt. In de Financieringsmonitor is er voor gekozen te wegen naar werkgelegenheid, gezien het verband tussen bedrijfsomvang en de financieringsbehoefte en -uitkomst. Zie hiervoor ook de onderzoeksverantwoording.

3. ... dat vervolgens een financieringsaanvraag heeft gedaan;
4. ... naar de uitkomsten na een financieringsaanvraag;
5. ... dat een financieringsbehoefte verwacht in het komende jaar.

In de betreffende figuren in de volgende hoofdstukken zijn marges met gekleurde staafjes aangegeven.

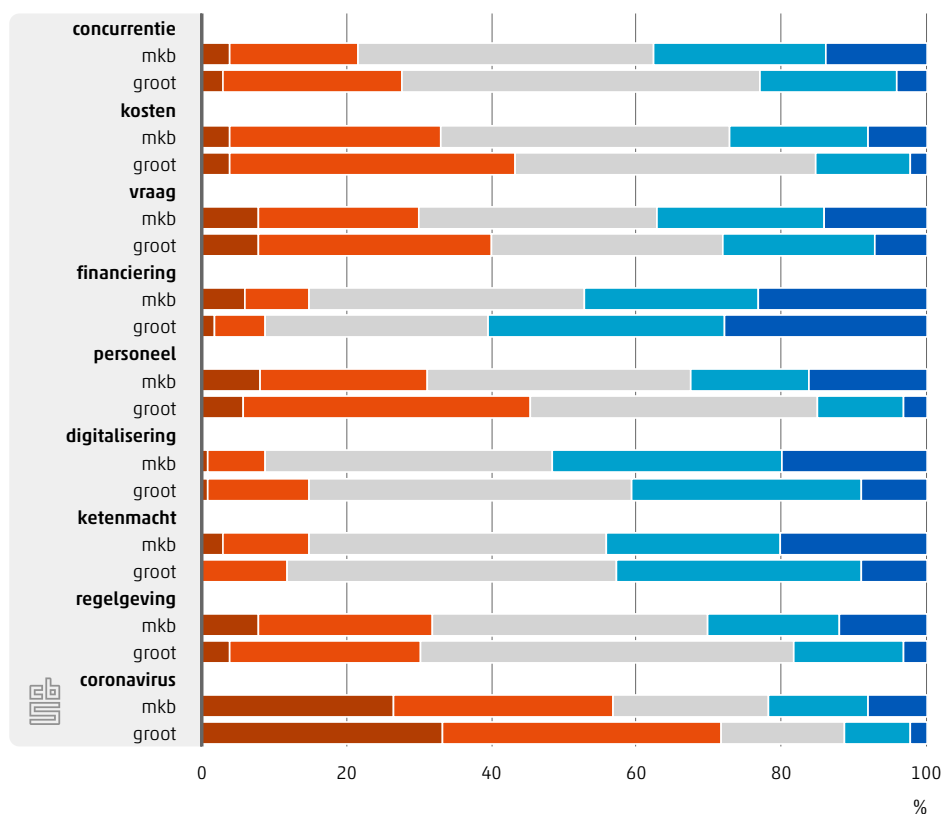
3.4 Uitdagingen voor bedrijven: toegang tot financiering in perspectief

Toegang tot bedrijfsfinanciering kan een belangrijke voorwaarde zijn voor een bedrijf om te investeren en te groeien, maar het is niet de enige uitdaging waar ondernemers dagelijks mee te maken krijgen. In de huidige Financieringsmonitor blijkt het coronavirus de grootste belemmering voor het mkb in de business economy: voor meer dan de helft van de bedrijven is dat in meer of mindere mate het geval. In het grootbedrijf ervaart zelfs twee derde van de bedrijven belemmeringen vanwege het coronavirus. Belemmeringen door het coronavirus worden het vaakst genoemd door bedrijven in de sector handel, vervoer en horeca en daarnaast door jonge en innovatieve bedrijven.

Ten opzichte van de Financieringsmonitor 2019 is alleen een toename te zien in het aandeel bedrijven dat een belemmering ervaart door tegenvallende vraag. Dit hangt samen met de gevolgen van het coronavirus dat onder andere tot een tijdelijke "intelligente lockdown" leidde. In het tweede kwartaal daalde het consumenten- en ondernemersvertrouwen sterk. De economie kromp met 8,5 procent. De andere uitdagingen worden minder vaak als belemmerend gezien. Ze worden mogelijk overschaduwd door de uitdagingen die het coronavirus met zich mee brengt. In de vorige meting vormde het vinden en aantrekken van goed personeel nog de grootste belemmering. Voor de meeste bedrijven speelt deze belemmering nu een minder grote rol. In het grootbedrijf is het na de gevolgen van het coronavirus alsnog de belangrijkste belemmering (genoemd door 46 procent van de bedrijven). Ook door snelgroeiende (53 procent) en innovatieve bedrijven (45 procent) wordt dit nog steeds als een grote uitdaging gezien.

Naast het coronavirus en tegenvallende vraag zijn gestegen kosten en wet- en regelgeving voor het mkb een belangrijke belemmering. Hoewel geen onderdeel van de business economy ervaren bedrijven in de sector landbouw het vaakst dit type belemmeringen. Ook op het gebied van ketenmacht ervaren bedrijven in de sector landbouw, net als startups, snelgroeiende en innovatieve bedrijven, het vaakst belemmeringen.

3.4.1 Uitdagingen voor de bedrijfsvoering, van helemaal niet belemmerend tot erg belemmerend, voor het mkb en grootbedrijf in de business economy¹⁾

■ heel belemmerend   ■ belemmerend
■ neutraal   ■ niet belemmerend
■ helemaal niet belemmerend

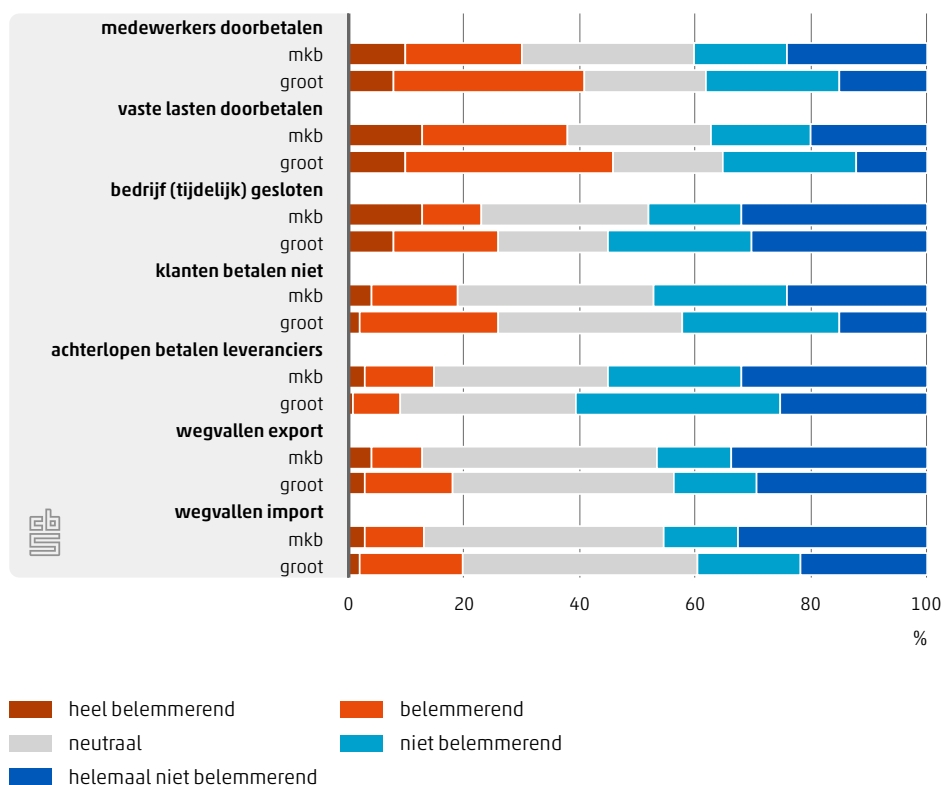
¹⁾ De uitkomsten in deze figuur zijn gebaseerd op alle deelnemers aan de Financieringsmonitor in de business economy, dus ook bedrijven zonder financieringsbehoefte.

De specifieke gevolgen van het coronavirus

De negatieve gevolgen van het coronavirus kunnen zich op verschillende manieren uiten. Vooral het doorbetalen van medewerkers en vaste lasten, terwijl er minder of geen werk is, komt vaak voor. Binnen het mkb ervaren de sectoren nijverheid en handel, vervoer en horeca deze gevolgen het vaakst. Voor het grootbedrijf zijn deze gevolgen vaker belemmerend dan voor het mkb. De tijdelijke sluiting door overheidsmaatregelen raakte vooral de sector handel, vervoer en horeca veelvuldig. Voor de sector landbouw is vooral het wegvallen van de export als gevolg van het coronavirus een grote belemmering voor de bedrijfsprestaties.

3.4.2 Uitdagingen vanwege het coronavirus, van helemaal niet belemmerend tot erg belemmerend, voor het mkb en grootbedrijf in de business economy¹⁾

¹⁾ De uitkomsten in deze figuur zijn gebaseerd op alle deelnemers aan de Financieringsmonitor in de business economy, dus ook bedrijven zonder financieringsbehoefte.

Toegang tot financiering als obstakel

Van de ondernemingen noemt 15 procent de toegang tot financiering een uitdaging. Daarmee vormt dit voor het mkb één van de minst urgente uitdagingen. Dat speelt vooral in het micro- en kleinbedrijf. In het midden- en grootbedrijf beschouwt respectievelijk 12 en 8 procent de toegang tot financiering als (zeer) belemmerend. Alleen digitalisering wordt minder vaak als belemmerende uitdaging genoemd. Voor het grootbedrijf is de toegang tot financiering zelfs de minst genoemde belemmering. Hoe kleiner het bedrijf, hoe vaker toegang tot financiering een belemmering vormt. In het licht van de gevolgen van het coronavirus is het opvallend dat bedrijven in de eerste helft van 2020 weinig problemen ervoeren rond financiering. Wellicht spelen de steunmaatregelen van de overheid hierin een rol.

Het zijn verder vooral sociale ondernemingen, snelgroeiende bedrijven en startups die problemen ondervinden met het aantrekken van financiering. Het gaat hier stuk voor stuk om bedrijven die minder zekerheid over hun toekomst kunnen bieden: ze hebben te maken met onzekere baten, ze moeten hun groei in goede banen zien te leiden of hebben een beperkte staat van dienst.

4. Behoeftte aan en oriëntatie op externe financiering

De financieringsbehoefte in het mkb in de business economy is licht gestegen. Tussen juli 2019 en juli 2020 had 22 procent van die bedrijven behoefte aan externe financiering. Een jaar eerder was dit nog 20 procent. Deze kleine stijging wordt geheel veroorzaakt door de toegenomen behoefte in het microbedrijf. Bedrijven zonder externe financieringsbehoefte financieren liever met intern eigen vermogen.

De bank is, net als bij eerdere metingen, het voornaamste kanaal waar bedrijven met een financieringsbehoefte een beroep op doen: 72 procent stapt direct naar de bank om de mogelijkheden te bespreken. Bankleningen worden vervolgens door 60 procent van alle bedrijven die zich oriënteren overwogen. Desondanks is deze vanzelfsprekendheid van de bank wel wat afgenomen vergeleken met een jaar eerder. Het aantal bedrijven dat zich online oriënteert neemt juist toe.

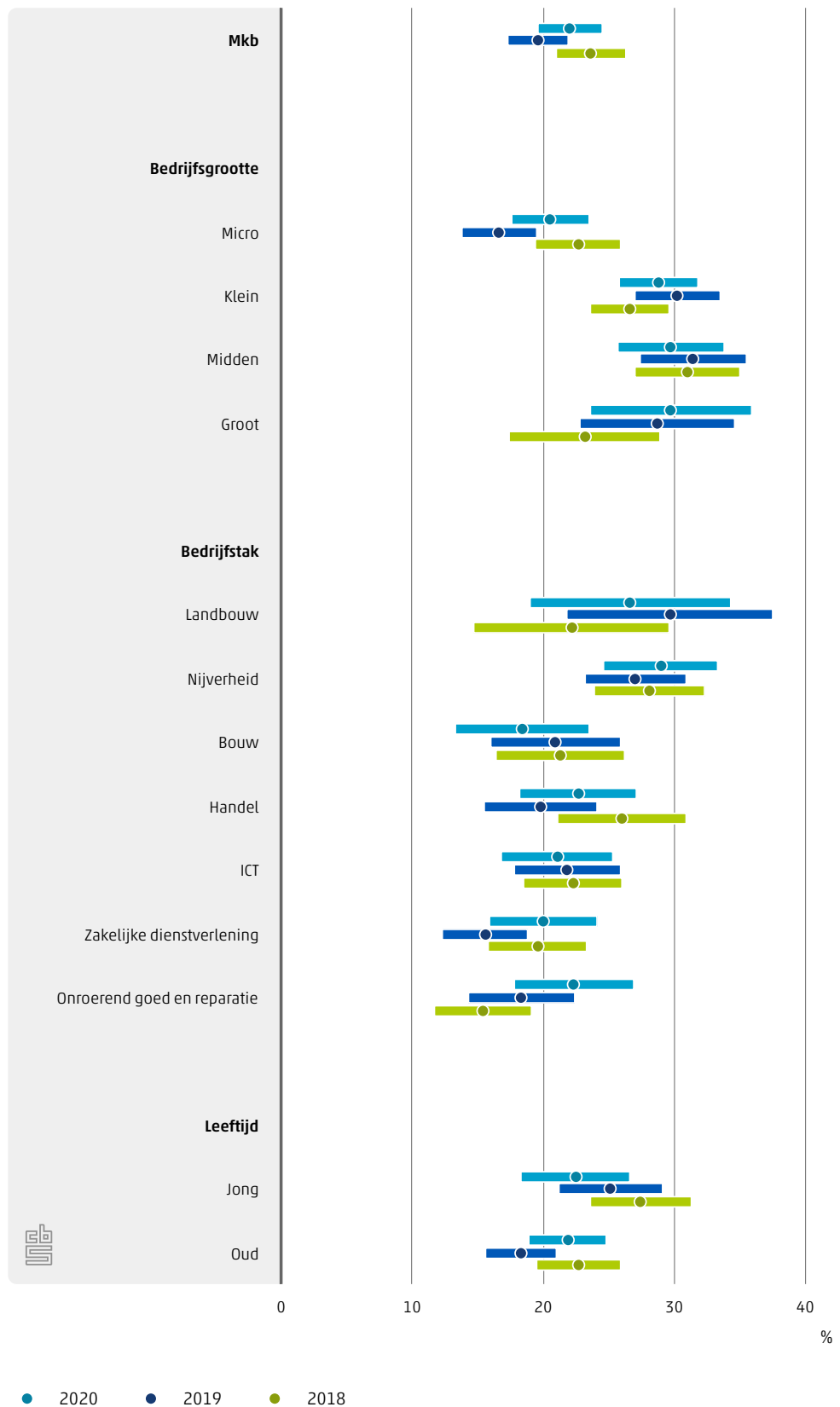
In dit hoofdstuk worden de resultaten van de eerste twee stappen, behoefte en oriëntatie, in de zoektocht naar financiering door het bedrijfsleven verder uiteengezet. De volgende figuur geeft de positie van dit hoofdstuk in het gehele proces weer.

4.1 Ruim een vijfde van ondernemers heeft behoefte aan externe financiering

De behoefte aan externe financiering tussen juli 2019 en juli 2020 is licht toegenomen ten opzichte van het jaar daarvoor. Toen had nog 20 procent van het mkb in de business economy die financiering nodig, nu is dat toegenomen naar 22 procent. De toename komt volledig voor rekening van het microbedrijf: daar steeg het aandeel bedrijven met een vraag naar externe financiering van 17 naar 21 procent. Bij kleine en middelgrote bedrijven is de behoefte aan externe financiering juist licht afgenomen. De behoefte aan externe financiering in het grootbedrijf is nagenoeg gelijk aan die van vorig jaar. Alle veranderingen in financieringsbehoefte zijn niet statistisch significant. Dit betekent dat er geen sprake hoeft te zijn van een ontwikkeling, maar dat dit ook een uiting kan zijn van de toevalskans die nu eenmaal in iedere steekproef zit.

4.1.1 Aandeel bedrijven met een externe financieringsbehoefte¹⁾²⁾

¹⁾ De landbouw is onderdeel van de analyses daar waar interessant, maar maakt geen deel uit van de business economy. In het totaalcijfer voor het mkb is het dan ook niet opgenomen. In de resultaten naar sector is het grootbedrijf niet verwerkt.

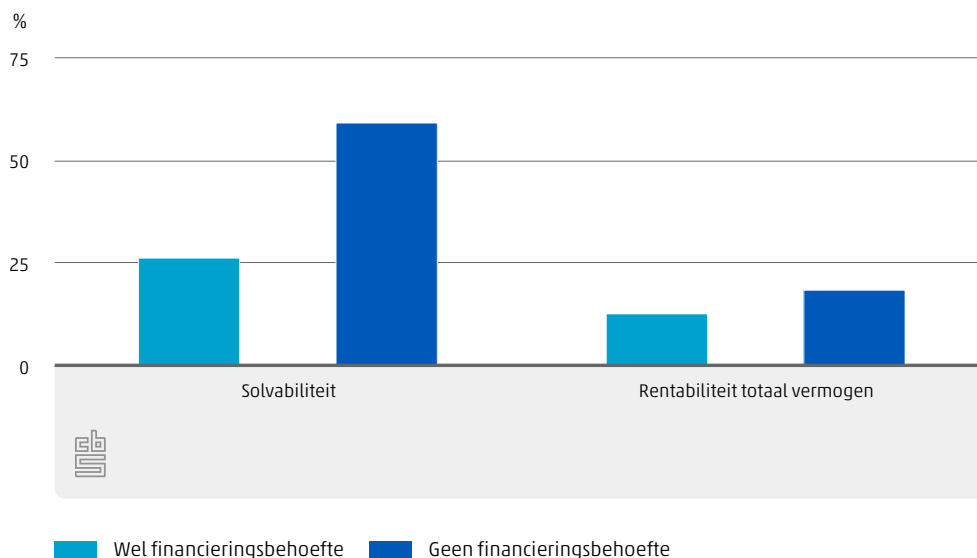
²⁾ Het gaat hier om 95%-betrouwbaarheidsinterval marges, zie de onderzoeksverantwoording voor meer toelichting op de weergegeven marges.

Microbedrijven zijn relatief sterk vertegenwoordigd in de sectoren handel, vervoer en horeca en in de zakelijke dienstverlening. De toegenomen behoefte is daar ook terug te zien. In de sector nijverheid is de behoefte aan externe financiering het grootst: 29 procent van de bedrijven heeft externe financiering nodig. In de vorige meting was dit nog de landbouw: dit is gedaald van 30 naar 27 procent.

Snelle groeiers (46 procent) en sociale ondernemingen (33 procent) kunnen externe financiering het vaakst gebruiken. Zij hebben externe middelen nodig om groei te faciliteren of een kleinere financiële buffer waardoor externe financiering eerder nodig is. Dochter- (15 procent) en familiebedrijven (24 procent) hebben juist het minst vaak behoefte aan extern geld. Dochterbedrijven hebben makkelijker toegang tot interne middelen binnen het concern en familiebedrijven zijn sterk gericht op continuïteit en zoeken om die reden minder vaak financiering.

Verschillen in financieringsbehoefte zijn ook terug te zien als deze wordt afgezet tegen de levensfase van het bedrijf. Net als in de vorige meting kunnen bedrijven in de uitbreidingsfase (36 procent) of bedrijven die aan het opschalen zijn (34 procent) het vaakst externe middelen gebruiken. Opvallend is de financieringsbehoefte van bedrijven in de overlevingsfase: de behoefte van deze ondernemers is gestegen van 33 naar 48 procent. Deze groep is dus afhankelijker geworden van extern geld. Mogelijk spelen de gevolgen van het coronavirus hier een rol, omdat bedrijven in deze levensfase ook bovengemiddeld vaak hierdoor belemmerd worden.

4.1.2 Solvabiliteit en rentabiliteit (mediaan) naar financieringsbehoefte, 2018¹⁾

Bron: CBS, Financieringsmonitor, NFO en SZO.

¹⁾ De mediane solvabiliteits- en rentabiliteitsratio's zijn berekend op basis van gewinsorised data.

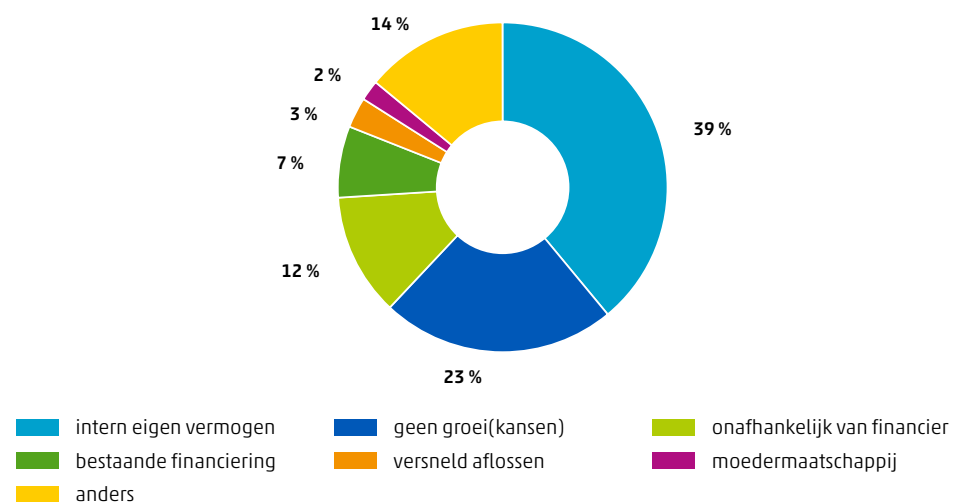
De financieringsbehoefte wordt naast verschillen in grootteklasse, sector, type onderneming en levensfase ook beïnvloed door de financiële positie van het bedrijf. In figuur 4.1.2 zijn de verschillen in solvabiliteit en rentabiliteit weergegeven voor bedrijven met en zonder financieringsbehoefte. Bedrijven zonder die behoefte hebben een relatief hoge solvabiliteit, dus veel eigen vermogen ten opzichte van het balanstotaal, in vergelijking met bedrijven met een financieringsbehoefte. De rentabiliteit, de verhouding tussen winst en het totale

vermogen, is hoger bij bedrijven met een financieringsbehoefte in vergelijking met bedrijven zonder financieringsbehoefte. Beide verschillen zijn statistisch significant bevonden. Een hogere solvabiliteit en rentabiliteit biedt bedrijven de mogelijkheid om te financieren vanuit eigen middelen.

4.2 Bedrijven zonder externe financieringsbehoefte financieren het liefst intern

Van het mkb in de business economy heeft 78 procent geen externe financieringsbehoefte. Financiering met intern eigen vermogen is de voornaamste reden waarom deze bedrijven niet op zoek zijn naar nieuwe externe financiering. Dit beeld wordt bevestigd door de hogere solvabiliteit en rentabiliteit van deze bedrijven. Met name het klein- en middenbedrijf maakt gebruik van financiering met intern eigen vermogen (respectievelijk 47 en 46 procent). Dat eigen vermogen bestaat dan vaak uit ingehouden winsten of reserves en in een derde van de gevallen uit het privévermogen van de ondernemer. Dat privévermogen wordt vanzelfsprekend vooral door microbedrijven aangeroepen en daarnaast bovengemiddeld vaak in de landbouw (wat ook het hoogste percentage microbedrijven kent). Ten opzichte van de vorige meting is voornamelijk bij het microbedrijf het aandeel ingehouden winsten of reserves gedaald (van 68 naar 63 procent) en het aandeel privévermogen gestegen (van 29 naar 42 procent). Bij de allerkleinste bedrijven moet de ondernemer dus vaker zelf bijschieten.

4.2.1 Motivatie van bedrijven zonder financieringsbehoefte, mkb in de business economy

Andere redenen voor het ontbreken van de behoefte aan nieuwe externe financiering verschillen per grootteklasse. Ten opzichte van grotere bedrijven speelt in het microbedrijf relatief vaak het uitblijven van groei en het onafhankelijk willen blijven van een financier een rol. Bedrijven in de andere grootteklassen konden juist vaker hun behoefte financieren door middel van bestaande externe financieringsruimte. Voor de meeste sectoren staat het uitblijven van groei op de tweede plaats, met name in de landbouw: hier is deze reden even vaak genoemd als de financiering met intern eigen vermogen (32 procent).

Hoewel het nog steeds de voornaamste reden is, is ten opzichte van de vorige meting de financiering met intern eigen vermogen minder belangrijk geworden: in het mkb daalde dit van 44 naar 39 procent. Bedrijven hebben nu vaker geen financieringsbehoefte, omdat ze niet zijn gegroeid of daar geen kansen voor zagen. Daarnaast gaven ondernemers in het microbedrijf ook vaker aan dat ze niet afhankelijk wilden zijn van externe financiers.

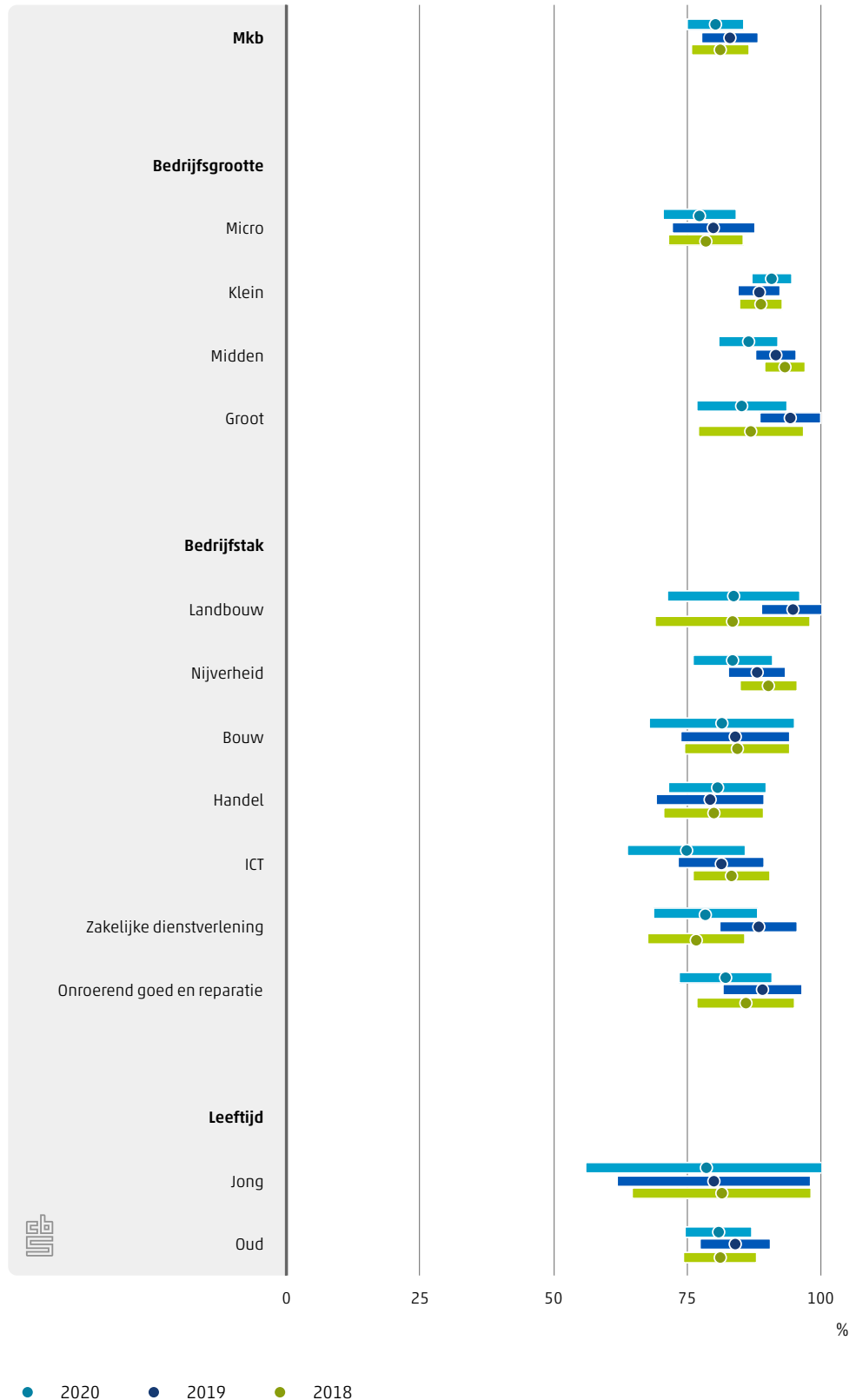
4.3 Bank is voornaamste informatiekanaal en financieringsoptie

Van het mkb met een financieringsbehoefte, oriënteert vervolgens 80 procent zich ook daadwerkelijk op financiering. Dit is iets minder dan vorig jaar, toen 83 procent van het mkb met een financieringsbehoefte zich oriënteerde. Die verkenning bestaat onder andere uit het onderzoeken van bronnen en financieringsvormen die zich het beste lenen voor hun situatie.

Startups met financieringsbehoefte oriënteren zich het minst vaak

Het microbedrijf zet de stap naar daadwerkelijke oriëntatie relatief minder vaak dan andere grootteklassen. Onder microbedrijven met een financieringsbehoefte zet bijna één op de vier géén stappen ter oriëntatie. In de andere grootteklassen is dit slechts 10 tot 15 procent. Bedrijven in de landbouw en in de nijverheid gaan het vaakst over op verkenning. In de sector informatie en communicatie oriënteren bedrijven zich het minst vaak. De bereidheid om proactief de mogelijkheden te verkennen, is vooral zichtbaar bij sociale ondernemingen, snelle groeiers en familiebedrijven. Van hen oriënteert ten minste 85 procent zich. Bij de startups is dit slechts 64 procent. In 2019 oriënteerden startups zich ook relatief weinig, al was toen het percentage dat zich oriënteerde hoger.

4.3.1 Aandeel bedrijven met een externe financieringsbehoefte dat zich oriënteert op de mogelijkheden¹⁾²⁾

¹⁾ De landbouw is onderdeel van de analyses daar waar interessant, maar maakt geen deel uit van de business economy. In het totaalcijfer voor het mkb is het dan ook niet opgenomen. In de resultaten naar sector is het grootbedrijf niet verwerkt.

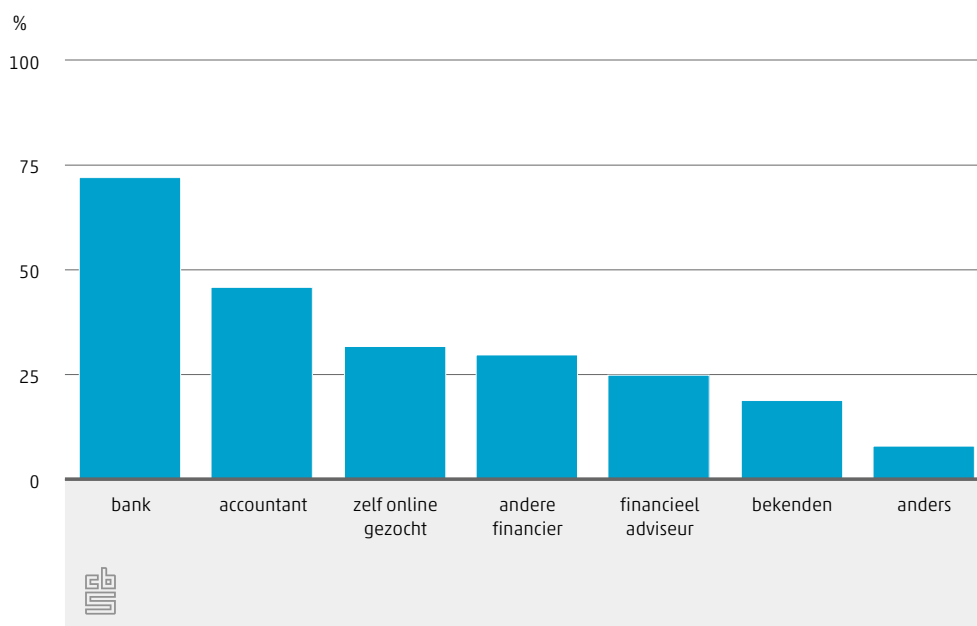
²⁾ Het gaat hier om 95%-betrouwbaarheidsinterval marges, zie de onderzoeksverantwoording voor meer toelichting op de weergegeven marges.

Online oriëntatie toegenomen, oriëntatie via bank afgenomen

Van de bedrijven in het mkb die zich oriënteren op financiering gaat 72 procent naar de bank om te onderzoeken welke mogelijkheden er voor hen bestaan. Daarmee is oriëntatie via de bank voor het mkb de meest gebruikte manier om de financieringsmogelijkheden te verkennen. In de landbouw en de nijverheid doet zelfs 86 procent dit langs deze weg. De populariteit van de bank als oriëntatievorm is in lijn met de populariteit van bancair krediet bij de meeste ondernemers (zie figuur 4.3.3). Echter, het percentage ondernemers dat deze financieringsvorm overweegt is afgenomen ten opzichte van 2019. Toen ging 80 procent naar de bank om zich te oriënteren.

De groep bedrijven die naar de bank gaat voor informatie is meer dan twee keer zo groot als het aandeel dat zelf op internet zoekt. Maar ten opzichte van vorig jaar is het aandeel ondernemers dat voor verkenning naar de bank gaat, afgenomen. Het aandeel ondernemers dat online de mogelijkheden verkent is juist gegroeid van 25 procent vorig jaar naar 32 procent nu.

4.3.2 Wijze waarop bedrijven zich oriënteren op de financieringsmarkt, mkb in de business economy

Vooral voor middelgrote bedrijven is de weg naar de banken vanzelfsprekend. Het aandeel is het laagst in het grootbedrijf, waar het afnam van 82 procent vorig jaar naar 67 procent nu. In het microbedrijf gaan ook minder bedrijven voor advies langs bij de bank (68 procent). Deze bedrijven hebben vaak een beperktere staat van dienst, kunnen minder zekerheden bieden en hebben een kleinere financieringsbehoefte, waardoor de kosten van die financiering relatief zwaar wegen. Ondernemers in het microbedrijf gaan dan ook eerder zelf online of bij bekenden op verkenning uit. Ook bedrijven die actief zijn in de bedrijfstak informatie en communicatie gaan relatief vaak zelf op zoek en oriënteren zich minder vaak bij de bank.

Bijna de helft ondernemers vraagt accountant voor advies over financiering

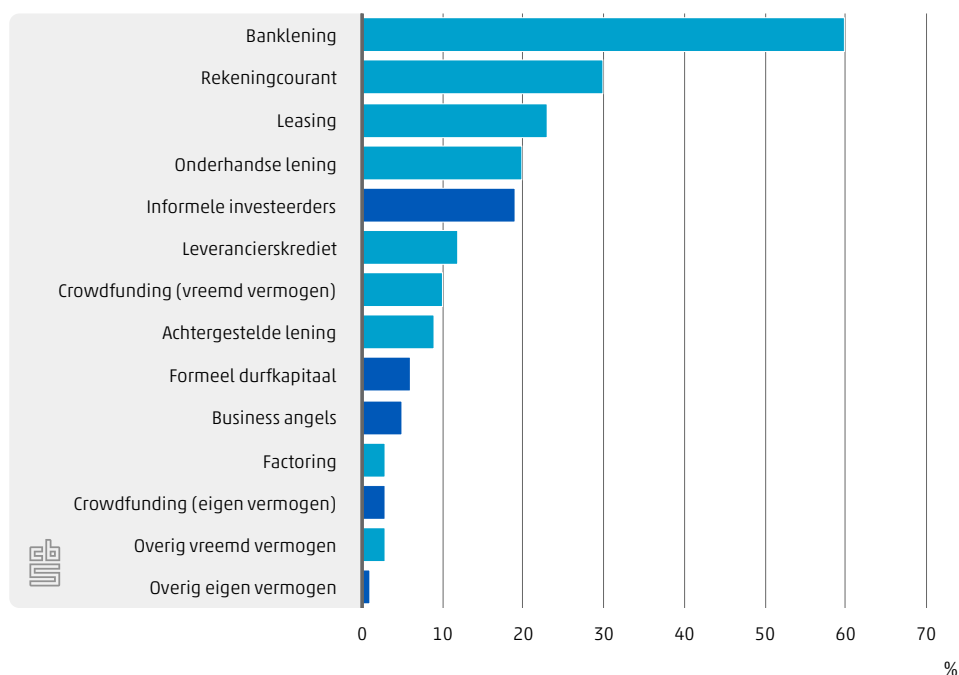
Iets minder dan de helft van de bedrijven in het mkb gaat voor advies over financiering in gesprek met de accountant. Deze is bekend met de bedrijfseconomische kant van de onderneming, heeft zicht op de prestaties van de onderneming en is om die redenen een logische gesprekspartner voor de ondernemer. Het aandeel van de bedrijven dat deze stap zet, loopt af naar mate de bedrijfsomvang toeneemt: van 48 procent in het microbedrijf tot 18 procent in het grootbedrijf. Het aandeel bedrijven dat de accountant gebruikt bij het oriënteren is lager dan vorig jaar. Deze afname is vooral zichtbaar in het microbedrijf. Bedrijven in de landbouw, handel, vervoer en horeca maken bij oriëntatie relatief vaak gebruik van de accountant.

Ongeveer een kwart van de bedrijven maakt gebruik van de diensten van een financieel adviseur. Grote en middelgrote bedrijven wenden zich voor advies vaker tot de financieel adviseur dan tot de accountant. Verder valt op dat jonge bedrijven bij hun oriëntatie op financiering relatief vaak gebruik maken van de financieel adviseur. Deze beroepsgroep is zich in samenwerking met de Stichting MKB Financiering verder aan het professionaliseren door ontwikkeling van een keurmerk Erkend Financieringsadvies MKB dat in 2021 geïntroduceerd zal worden, zodat er zekerheid geboden kan worden aan de ondernemers met behoefte aan financiering (SMF, 2020b).

Bancair krediet meest verkende financieringsvorm, maar minder vaak dan vorig jaar

Ondanks een veranderend financieringslandschap, zoals beschreven in hoofdstuk 2, blijft bancair krediet veruit de vaakst overwogen financieringsvorm. Het aandeel bedrijven dat een banklening overweegt is met 60 procent echter lager dan in 2019, toen 70 procent de mogelijkheden voor bancair krediet verkende. Vooral de middelgrote bedrijven denken aan bancair krediet, net als bedrijven in de onroerend goed sector, de landbouw en de nijverheid.

4.3.3 Door het mkb overwogen financieringsvormen naar vreemd (lichtblauw) en eigen (donkerblauw) vermogen, mkb in de business economy¹⁾

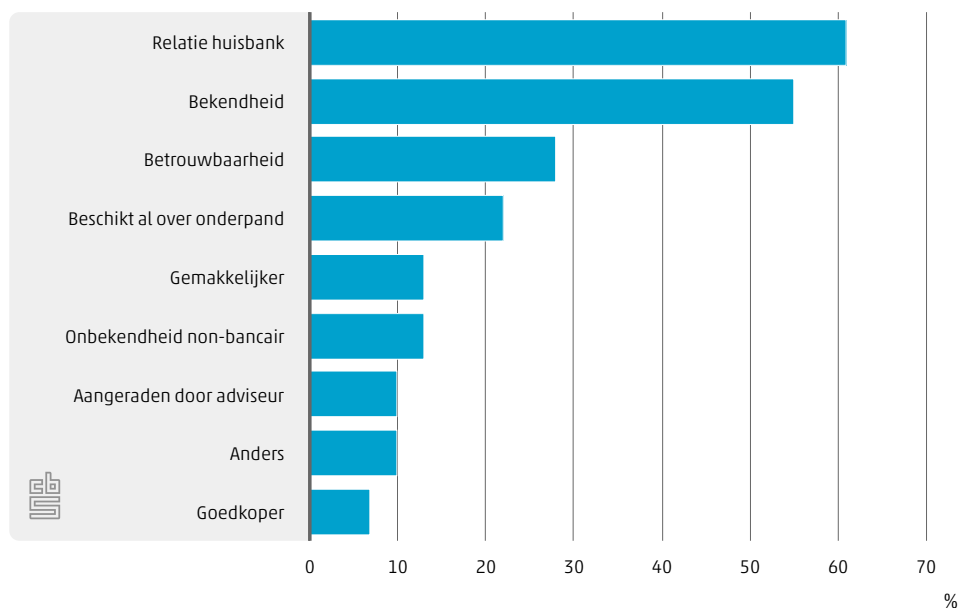
¹⁾ Een bedrijf kan zich op meerdere oriëntatievormen hebben gericht. De aandelen tellen daarom op tot meer dan 100 procent.

Duidelijke link tussen type onderneming en financieringsvormen

Na bancair krediet verkennen bedrijven ook de vormen rekeningcourant, onderhandse lening en leasing bovengemiddeld vaak. De meest populaire vorm van extern eigen vermogen is het gebruikmaken van informele investeerders.

Met name middelgrote bedrijven en bedrijven in de landbouw, nijverheid en bouw onderzoeken de mogelijkheden van leasing. Factoring wordt het vaakst genoemd door het grootbedrijf. Hoe kleiner en jonger, hoe vaker informele investeerders, crowdfunding en business angels worden overwogen. Deze vormen spreken sowieso een specifiek publiek aan. Zo zijn bedrijven in de bedrijfstak informatie en communicatie bovengemiddeld geïnteresseerd in informele investeringen (38 procent), business angels (20 procent) en crowdfunding (15 procent).

4.3.4 Reden voorkeur bancair krediet (banklening en rekening courant), mkb in de business economy

Voorkeur bancair krediet vooral vanwege al bestaande relatie met huisbank en bekendheid

Bedrijven die een voorkeur voor de bancaire opties (banklening en rekeningcourant) kennen, hebben die voorkeur vooral vanwege de al bestaande relatie met de huisbank en de bekendheid van bancaire financiering. Beide redenen worden door meer dan de helft van de ondernemingen genoemd. Ook noemt 28 procent van de bedrijven met een voorkeur voor de bancaire opties de betrouwbaarheid van banken als reden.

Ook blijkt een duidelijke relatie tussen agrarische bedrijven en hun voorkeur voor bancaire financiering: 79 procent van hen geeft namelijk aan dat zij nadrukkelijk naar bancaire opties kijken, omdat de bank het onderpand al heeft. Dat maakt het moeilijk om ergens anders financiering aan te trekken. Bij de andere sectoren is dit aandeel duidelijk lager.

Bij bedrijven met voorkeur voor bancair krediet ontstaat deze voorkeur nu minder vaak door het advies van een accountant of adviseur, doordat bancair krediet een goedkopere optie is of door onbekendheid met non-bancaire financieringsvormen. Daarin zou een mogelijke verklaring voor de eerdergenoemde afname van de populariteit van bancair krediet kunnen liggen.

4.4 Bedrijven die zich niet oriënteren vaak al bekend met mogelijkheden

Veruit het grootste deel van het mkb met een externe financieringsbehoefte zet stappen om de mogelijkheden tot financiering te verkennen, maar één op de vijf doet dat niet. Het gaat dan om een groep bedrijven die aangeeft de externe middelen goed te kunnen gebruiken, maar toch niet tot oriëntatie over gaat. Van deze groep doet 41 procent dit niet, omdat ze al bekend zijn met de mogelijkheden. In veel gevallen zullen deze bedrijven dus wel financiering aanvragen, maar wordt de oriëntatiefase overgeslagen. Bij grotere bedrijven komt het vaker voor dat de mogelijkheden al bekend zijn dan bij kleinere bedrijven. Bedrijven in de bouw en jongere bedrijven geven minder vaak aan dat de mogelijkheden al bekend zijn.

De overige redenen om zich niet te oriënteren, houden in dat de ondernemer ook afziet van verdere stappen richting financiering. Daarvan is de voornaamste reden dat ondernemers geen succesvolle aanvraag verwachten. Dit is het sterkst zichtbaar in het microbedrijf, de zakelijke dienstverlening en de bouw. Verder wordt deze reden vaker genoemd bij oudere dan bij jongere bedrijven.

5. De financieringsvraag: proces en uitkomsten

Het aandeel bedrijven in het mkb in de business economy dat daadwerkelijk overgaat tot een financieringsaanvraag is lager dan vorig jaar. Ook de mate van succes is iets lager dan een jaar geleden. Tussen juli 2019 en juli 2020 deed 59 procent van de bedrijven met een externe financieringsbehoefte een aanvraag. Daarvan was 79 procent succesvol. Een jaar eerder was dit respectievelijk 69 en 84 procent.¹⁾

Vooraf kleine bedrijven, dochterbedrijven en innovatieve bedrijven haken af na het verkennen van de mogelijkheden. Ze hebben nieuwe inzichten gekregen waaruit bleek dat externe financiering niet de juiste zet was op dat moment, de timing bleek niet handig vanwege de coronacrisis of ze zagen op tegen de kosten van financiering.

Middelgrote bedrijven hebben de meeste kans op een succesvolle aanvraag. Bijna de helft van alle bedrijven met een succesvolle aanvraag investeert om groei mogelijk te maken. Daarnaast heeft een substantieel deel krediet aangevraagd om de gevolgen van het coronavirus het hoofd te bieden. Vooruitkijkend verwacht 14 procent van alle bedrijven in het mkb in de business economy een behoefte aan externe financiering te hebben in het komende jaar. Bedrijven die belemmeringen ondervinden vanwege het coronavirus voorzien dat bovendien vaker dan bedrijven voor wie dit geen uitdaging is.

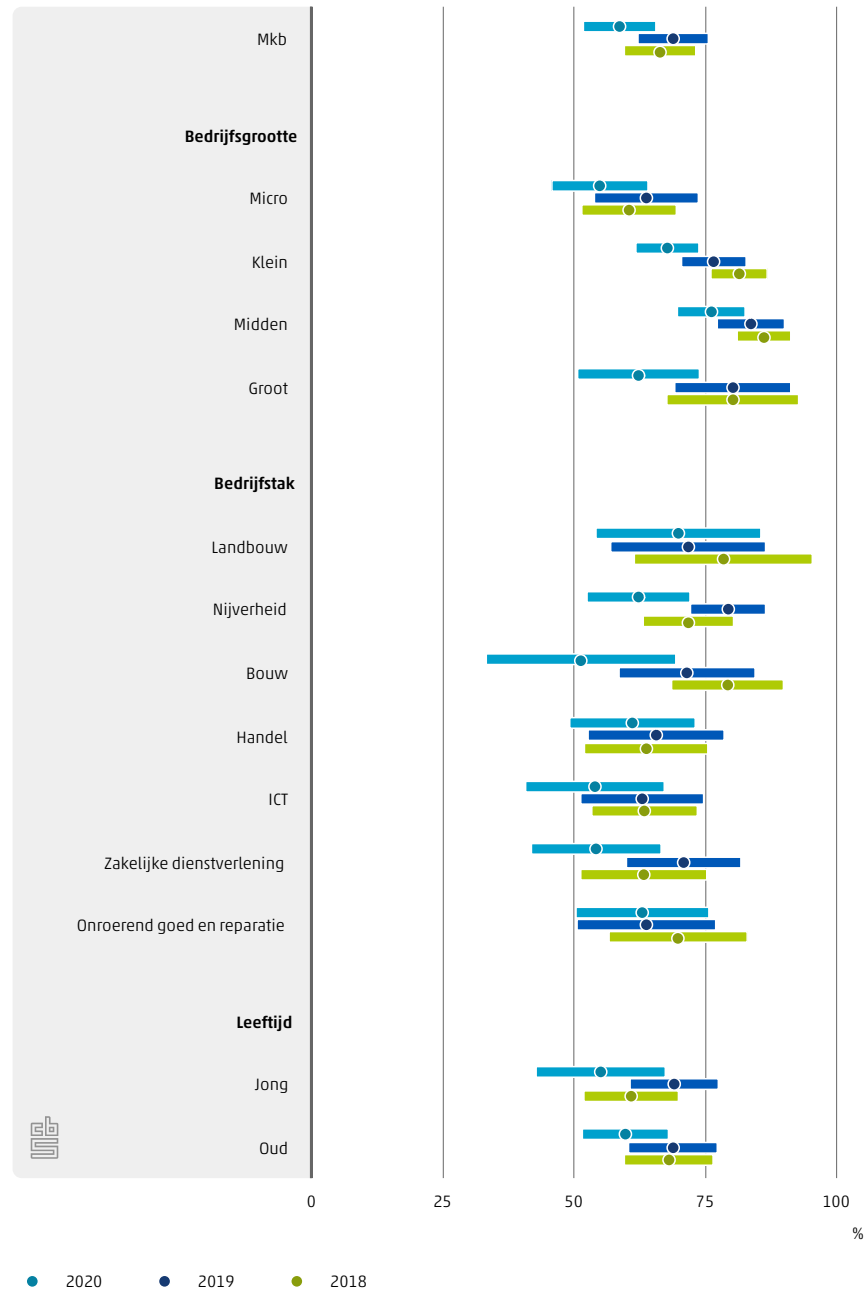
Dit hoofdstuk bevat de resultaten van de laatste drie stappen in de zoektocht naar financiering: de daadwerkelijke aanvraag van externe financiering en de uitkomst daarvan voor de periode van juli 2019 tot juli 2020 en de toekomstige financieringsbehoefte voor de periode van juli 2020 tot juli 2021. Onderstaand figuur geeft de positie van dit hoofdstuk in het gehele proces weer.

¹⁾ Deze verschillen zijn niet statistisch significant.

5.1 Kleinste bedrijven en startups stoppen zoektocht het vaakst na oriëntatie

5.1.1 Aandeel bedrijven met een externe financieringsbehoefte dat na oriëntatie een aanvraag doet¹⁾²⁾

¹⁾ De landbouw is onderdeel van de analyses daar waar interessant, maar maakt geen deel uit van de business economy. In het totaalcijfer voor het mkb is het dan ook niet opgenomen. In de resultaten naar sector is het grootbedrijf niet verwerkt.

²⁾ Het gaat hier om 95%-betrouwbaarheidsinterval marges, zie de onderzoeksverantwoording voor meer toelichting op de weergegeven marges.

Van de bedrijven die behoefte hebben aan financiering én zich georiënteerd hebben op de mogelijkheden of die al bekend waren met de mogelijkheden²⁾, zet 59 procent van de bedrijven ook daadwerkelijk een aanvraag in gang. Vorig jaar was dat 69 procent. Dit verschil is vanwege de marges rond de schatting echter niet statistisch significant. Dit betekent tegelijkertijd dat vier op de tien bedrijven die de mogelijkheden verkennen uiteindelijk niet de stap genomen hebben naar een daadwerkelijke financieringsaanvraag.

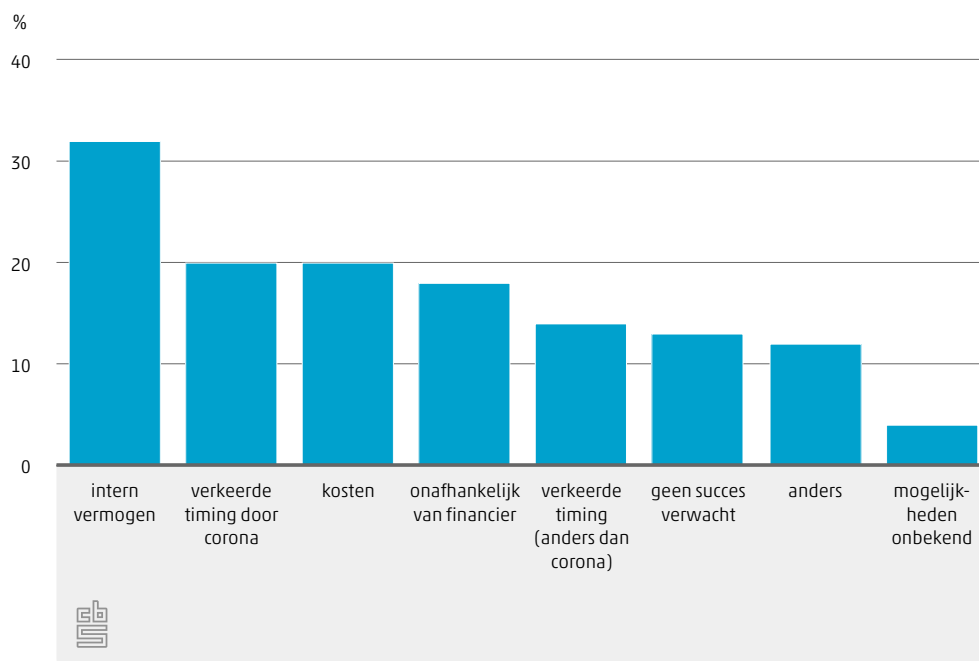
De groep die na de tweede stap uitvalt is het grootst in het microbedrijf. Van deze bedrijven gaat slechts 55 procent na oriëntatie over tot een aanvraag. In het middenbedrijf is dit daarentegen 76 procent. De uitval is dan ook het hoogst in de bedrijfstakken die voor een groot deel uit kleine bedrijven bestaan: de bouw, ICT en zakelijke dienstverlening. Ook bij dochter- en innovatieve bedrijven vallen veel bedrijven in deze fase uit: in beide groepen doet ongeveer de helft van de bedrijven een aanvraag. Sociale ondernemingen en snelgroeiende bedrijven doen dit juist het vaakst. Het relatief grote aantal aanvragen door middelgrote bedrijven vertaalt zich ook naar de levensfase waarin de bedrijven zich bevinden. Zo worden er relatief veel financieringsaanvragen gedaan door bedrijven die in een succes- of continuïteitsfase zitten. Dat zijn vaak wat grotere bedrijven.

Eén op de vijf ondernemingen vraagt geen financiering aan vanwege coronacrisis

Voor 41 procent van het mkb in de business economy met een financieringsbehoefte bleek externe financiering toch niet de juiste weg te zijn. Bij hen stopt de zoektocht na het verkennen van de mogelijkheden alsnog. In het microbedrijf geldt dit voor 45 procent van de bedrijven. In het klein-, midden- en grootbedrijf is dit respectievelijk 32, 24 en 38 procent. Bijna een derde van die stoppers doet dat, omdat ze er voor kiezen de behoefte alsnog met interne middelen te financieren. Ongeveer één op de vijf ondernemers geeft de kosten als reden om geen financiering aan te vragen. Een even grote groep vindt vanwege de coronacrisis dat het geen geschikt moment is om financiering aan te vragen. Deze reden wordt het vaakst genoemd door bedrijven in de bedrijfstakken onroerend goed en bouw.

²⁾ Anders dan in eerdere versies van de Financieringsmonitor wordt de vraag of bedrijven daadwerkelijk een aanvraag gedaan hebben nu ook gesteld aan bedrijven die zich niet georiënteerd hebben omdat zij al bekend waren met de mogelijkheden. Deze verandering blijkt nauwelijks van invloed te zijn op de resultaten. Daarom kan de vergelijking met vorig jaar gemaakt worden zonder steeds rekening te houden met deze wijziging.

5.1.2 Reden geen aanvraag

De impact van de coronacrisis op het aanvragen van financiering is tweeledig. Van de bedrijven die wel een financieringsbehoefte hadden maar uiteindelijk geen financiering aanvroegen, ontstond bij 48 procent de behoefte vanwege de coronacrisis. Tegelijk ziet een substantieel deel van de bedrijven dus af van een financieringsaanvraag, omdat de timing niet goed is door de coronacrisis. Van de bedrijven waarbij de financieringsbehoefte ontstond door de gevolgen van het coronavirus ziet ongeveer een kwart om dezelfde reden juist ook weer af van een aanvraag. Deze bedrijven hebben hun financieringsbehoefte vanwege het coronavirus niet vervuld met nieuwe externe financiering, maar wellicht door middel van een alternatieve mogelijkheid, zoals de corona gerelateerde steunmaatregelen van de overheid.

Bedrijven die ondanks een financieringsbehoefte geen aanvraag deden, hadden uiteenlopende aanleidingen voor deze behoefte.³⁾ Zoals hierboven genoemd, was de coronacrisis voor deze groep bijvoorbeeld een belangrijke aanleiding van de financieringsbehoefte. Verder is dat bij een derde van deze bedrijven het zoeken van werkkapitaal en bij 17 procent het uitbreiden van bedrijfsactiviteiten. Dat laatste komt ook overeen met de achterliggende strategische doelen van de financiering. Van bijna negen op de tien van deze ondernemingen was dit groei of expansie. Daarna volgt innovatie, dat door bijna een kwart van deze ondernemers de aanleiding tot financieringsbehoefte vormt.

Bedrijven zoeken lager financieringsbedrag

Het bedrag dat het mkb in de business economy aan externe financiering zocht tussen juli 2019 en juli 2020 lag met een mediaan van 100 duizend euro duidelijk lager dan een jaar eerder. Het mediane bedrag lag toen op 173 duizend euro. Deze afname is volledig toe te

³⁾ De reden van de financieringsbehoefte voor bedrijven met een (deels) succesvolle aanvraag wordt besproken in paragraaf 5.5.

schrijven aan microbedrijven. Het bedrag dat zij zochten is gehalveerd. De mediaan betekent dat de helft van de aanvragers een lager bedrag zocht en de andere helft dus een hoger bedrag. Micro, klein- en middenbedrijven zochten respectievelijk (het mediane bedrag van) 50 duizend, 250 duizend en 1,5 miljoen euro aan financiering.

Het doorsnee (mediaan) gezochte bedrag is het hoogst in de sectoren nijverheid en onroerend goed en bij innovatieve bedrijven en dochtermaatschappijen. Het gezochte bedrag is het laagst in de zakelijke dienstverlening en bij sociale ondernemingen en startups. Het verschil tussen de nijverheid en zakelijke dienstverlening is te verklaren doordat in de nijverheid veel meer dan in de zakelijke dienstverlening kapitaalgoederen, zoals machines, gebruikt worden.

Bedrijven die zich middenin de succesfase bevinden, vragen met een mediaan van 300 duizend euro relatief hoge bedragen aan. Ook in de opschalings- en uitbreidingsfase is het aangevraagde doorsneebedrag relatief hoog (280 duizend euro). Bedrijven die in de fase overleven of afbouw zitten, vragen met respectievelijk 30 duizend euro en 10 duizend euro juist lage bedragen.

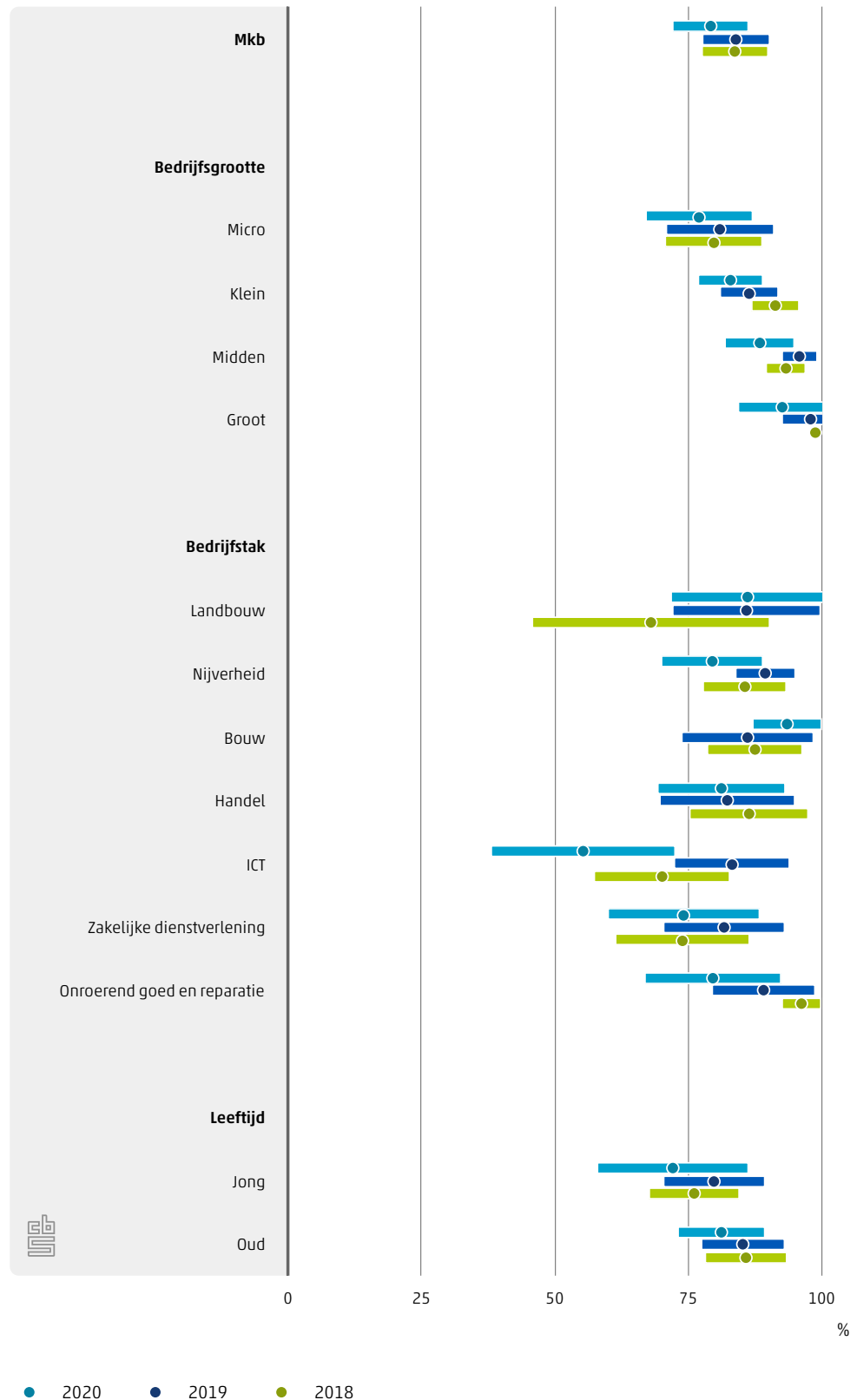
5.2 Slaagkans neemt toe met bedrijfsomvang

Het percentage bedrijven waarbij de financieringsaanvraag (deels) succesvol was, is met 79 procent iets lager dan vorig jaar. Toen was dit 84 procent. Het verschil is te klein om statistisch significante conclusies aan te verbinden en kan ontstaan zijn als steekproefeffect. De kans op slagen hangt sterk samen met de omvang van het bedrijf en de levensfase waarin een bedrijf zich bevindt. Zo is de slaagkans in het microbedrijf 77 procent, terwijl dit oploopt tot 93 procent voor het grootbedrijf. Van de bedrijven in de succes-, uitbreidings-, of continuïteitsfase worden negen van de tien aanvragen gehonoreerd. Ook oudere bedrijven zijn relatief vaak succesvol in hun aanvraag. Zij kunnen een staat van dienst laten zien en kunnen zakelijke zekerheden bieden, waardoor het verstrekken van financiering voor de financier minder risicovol is.

Startups en sociale ondernemingen krijgen minder vaak én minder geld

Voor startups en sociale ondernemingen is het duidelijk moeilijker om externe financiering aan te trekken. De slaagkans is voor deze bedrijven het laagst: respectievelijk 55 en 65 procent krijgt in ieder geval deels het gezochte bedrag. Startups krijgen ook het vaakst te maken met een niet volledige verstrekte financiering: hun aanvraag is dus minder vaak succesvol én ze krijgen vaker dan andere bedrijven minder dan aangevraagd.

5.2.1 Aandeel bedrijven met een externe financieringsbehoefte dat na oriëntatie een (deels) succesvolle aanvraag doet¹⁾²⁾

¹⁾ De landbouw is onderdeel van de analyses daar waar interessant, maar maakt geen deel uit van de business economy. In het totaalcijfer voor het mkb is het dan ook niet opgenomen. In de resultaten naar sector is het grootbedrijf niet verwerkt.

²⁾ Het gaat hier om 95%-betrouwbaarheidsinterval marges, zie de onderzoeksverantwoording voor meer toelichting op de weergegeven marges.

Afwijzing leidt zelden tot alternatief

In ongeveer 2 procent van de gevallen trekken bedrijven na de financieringsaanvraag alsnog de aanvraag zelf terug. De financieringsvoorwaarden (kosten of rentetarief) blijken dan toch tegen te vallen of de situatie van het bedrijf is tijdens de aanvraag veranderd. De bedrijven die doorgaan met de aanvraag maar eindigen met een afwijzing krijgen bijna altijd een toelichting van de financier. De meest genoemde reden is dat de onderneming onvoldoende zakelijke zekerheden kan bieden. Dit is de reden van vier op de tien afwijzingen. Het gaat dan om zaken als onderpand, hypotheekrecht, borgtocht of hoofdelijke aansprakelijkheid. Daarna gaat het vaak om de bedrijfseconomische situatie. Dit kan betekenen dat de rentabiliteit, kasstromen of solvabiliteit onvoldoende rooskleurig zijn.

Hoewel de meeste financiers bij een afwijzing vermelden waarom een aanvraag is afgewezen, helpt dat de ondernemer, net als vorig jaar, zelden verder: 74 procent geeft aan dat de uitleg van de financier geen aanknopingspunten gaf voor een nieuwe, betere aanvraag. Dat is niet verwonderlijk omdat de meest genoemde redenen voor afwijzing (onvoldoende zekerheden of negatieve inschatting van de bedrijfseconomische situatie) niet zomaar opgelost zijn. Net als vorig jaar, wordt slechts 12 procent na een afwijzing ook expliciet op alternatieven gewezen.

Nog steeds ervaren bedrijven met een succesvolle aanvraag het proces als (zeer) positief en zijn de bedrijven met een afgewezen aanvraag een stuk minder te spreken over het gehele proces.

Afwijzing vaker dan vorig jaar ingrijpend voor bedrijfsvoering

Een afwijzing kan betekenen dat bedrijfsplannen niet uitgevoerd kunnen worden met mogelijk gevolgen voor onderneming en ondernemer. In bijna de helft van de gevallen zorgt een afwijzing ervoor dat een geplande uitbreiding niet door kan gaan. Ook vernieuwing en het aannemen van personeel kunnen vaak niet doorgaan na een afgewezen aanvraag. Over het algemeen heeft een afwijzing nu vaker negatieve gevolgen voor de bedrijfsvoering dan vorig jaar. In slechts 8 procent van de gevallen heeft een afwijzing geen gevolgen voor de bedrijfsvoering, vorig jaar was dat nog 30 procent.

Slaagkans hoog of laag?

Van alle financieringsaanvragen leidt 79 procent tot succes. Dat lijkt een hoog getal, maar op zichzelf vertelt dit maar een deel van het verhaal. Bedrijven met een financieringsbehoefte kunnen op verschillende punten in de zoektocht afvallen. Zo kan het zijn dat ze bij nader inzien het gevoel hebben dat hun aanvraag niet kansrijk zal zijn of dat ze vrezen dat de voorwaarden te streng zijn. Van alle bedrijven met een behoefte aan financiering, weet 41 procent ook daadwerkelijk de gezochte financiering aan te trekken. Dat is de combinatie *georiënteerd of al op de hoogte van de mogelijkheden, vervolgens wel aanvraag gedaan én (deels) succesvolle aanvraag* leidt tot $(80\% + 8\%) * 59\% * 79\%$. Van de bedrijven die zich georiënteerd hebben op de mogelijkheden weet 47 procent van de bedrijven succesvol een financiering aan te trekken: $59\% * 79\%$.

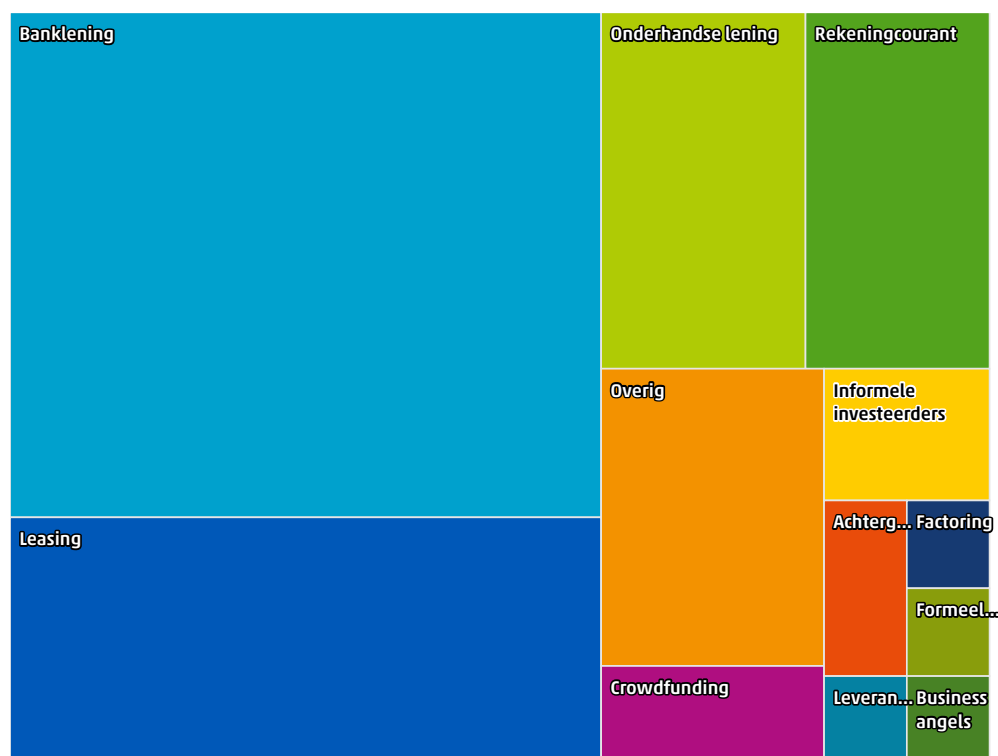
Of dergelijke aandelen als “hoog” of “laag” worden beschouwd in de zin van een positieve of negatieve duiding, is afhankelijk van het gezichtspunt. Dat wordt mede bepaald door hoe afvallers gezien worden: als het gevolg van een noodzakelijke gezonde voorselectie of doordat ondernemers (onterecht) ontmoedigd raken.

Los van de vraag of de financier de ondernemer na afwijzing gewezen heeft op alternatieven, is bijna een derde van de afgewezen bedrijven verder gaan zoeken naar andere financiering en is daar in geslaagd. Ongeveer één op de vijf afgewezen ondernemers heeft na afwijzing tevergeefs verder gezocht naar financiering. Ongeveer de helft van de afgewezen ondernemers heeft niet verder gezocht.

5.3 Banklening en leasing meest gekozen vorm bij succesvolle aanvragen

Van de succesvolle aanvragen blijft de banklening de meest voorkomende financieringsvorm. Deze komt in 41 procent van de gevallen voor, wat vergelijkbaar is met vorig jaar. In het middenbedrijf wordt het vaakst gebruik gemaakt van bankleningen (48 procent) en is het aandeel hiervan ook gegroeid ten opzichte van vorig jaar (destijds nog 39 procent). Deze vorm van financiering is het populairst in de sectoren landbouw en onroerend goed en bij jongere bedrijven.

5.3.1 Financieringsvormen in de aangetrokken financiering¹⁾

Na de banklening is leasing de meest gekozen financieringsvorm bij succesvolle aanvragen. Ongeveer één op de vijf van die bedrijven maakt hier gebruik van. Met name middelgrote bedrijven en bedrijven in de zakelijke dienstverlening kiezen voor deze financieringsvorm. De rekeningcourant wordt veel gebruikt in het grootbedrijf (19 procent). Hoe groter het bedrijf, hoe groter de kans is dat het bedrijf gebruik maakt van deze financieringsvorm. Ook in de ICT-sector wordt deze vorm veel gebruikt.

Aangetrokken eigen vermogen, en dan voornamelijk durfkapitaal, is, net als vorig jaar, voornamelijk terug te zien bij de kleinere bedrijven en bedrijven in de ICT. Het gaat dan vooral om (kleine) startups die een groter investeringsrisico met zich meebrengen. Dit zijn ook de bedrijfstypen die zich tijdens de oriëntatie al meer richtten op deze financieringsvormen. Het belang van durfkapitaal en informele investeerders neemt duidelijk af met bedrijfsomvang en bedrijfsleeftijd.

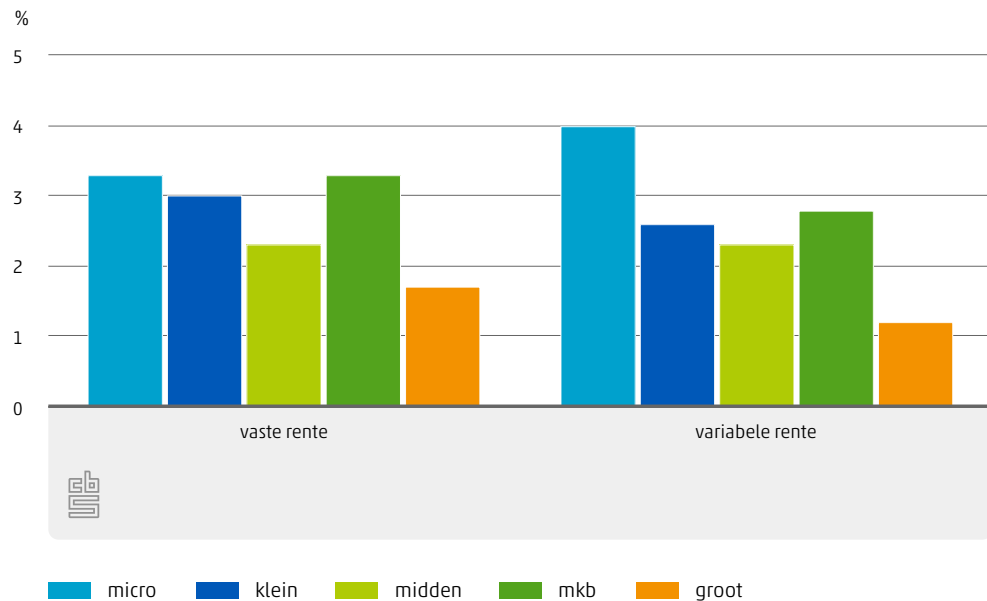
In het microbedrijf en in de sectoren handel, vervoer en horeca en ICT wordt relatief veel gebruik gemaakt van onderhandse leningen. Hierbij wordt geld geleend zonder tussenkomst van een officiële financiële instantie waardoor er niet voldaan hoeft te worden aan de vaak strenge financieringsvoorwaarden die gesteld worden bij andere financieringsvormen. Het aanvragen en verstrekken van financiering is hierdoor een stuk eenvoudiger. Met name voor veel kleine ondernemingen is een dergelijke financieringsvorm aantrekkelijk.

5.4 Rente en risico

Verkregen financiering gaat gepaard met diverse financieringsvoorwaarden, zoals het rentetarief en eventueel onderpand. De mediaan van het (door ondernemers opgegeven) vaste rentepercentage voor het mkb is gedaald van 3,7 procent bij de vorige meting naar 3,3 procent nu. Die van het variabele rentepercentage daalde van 3,0 naar 2,8 procent.⁴⁾ De rente is relatief hoog voor de kleinere en jongere bedrijven. In de sectoren is dit ook terug te zien: hogere rentes in de zakelijke dienstverlening en ICT (sectoren met kleinere bedrijven en relatief veel immateriële vaste activa) en lagere rentes in de sectoren bouw, onroerend goed en reparatie en landbouw. In die sectoren kunnen bedrijven doorgaans meer onderpand bieden. Over het algemeen is de vaste rente hoger dan de variabele rente. Bij het microbedrijf en in de sectoren landbouw en zakelijke dienstverlening is de variabele rente juist hoger.

⁴⁾ De vaste rente staat voor een langere periode vast en biedt meer zekerheid. De variabele rente schommelt gedurende de looptijd en wordt bijvoorbeeld beïnvloed door het Euribor rentetarief. Dit is een benchmarktarief dat banken betalen voor korte termijn leningen.

5.4.1 Mediaan van het rentetarief (vast en variabel) op de ontvangen financiering¹⁾

¹⁾ Zoals gerapporteerd door de bedrijven zelf.

Vooraf bedrijfspand en machines worden ingezet als onderpand

Meer dan de helft van het mkb geeft zelf aan activa als onderpand te moeten aanbieden als onderdeel van de financieringsvoorwaarden.⁵⁾ Het gaat dan vooral om bedrijfspanden (38 procent) en machines (28 procent). Jongere bedrijven geven iets vaker het bedrijfspand in onderpand, oudere bedrijven machines en apparatuur.

Voorraden en debiteuren als onderpand komen specifiek in het grootbedrijf (32 procent), ICT (23 procent) en nijverheid (20 procent) relatief vaker voor. Bedrijven in de sector informatie en communicatie bieden juist weer relatief vaak (22 procent) immateriële vaste activa aan als onderpand. Persoonlijke borgstelling (of borgstelling door derden) komt veel minder vaak voor, maar nog het meest bij het micro- en kleinbedrijf en bij jonge ondernemingen. Deze bedrijven hebben immers minder andere zekerheden te bieden.

5.5 Financiering vaakst aangevraagd voor onroerend goed

Van de bedrijven met een (deels) succesvolle aanvraag had één op de vijf de financiering nodig voor onroerend goed. Dit is het voornaamste financieringsdoel binnen het mkb. Dit doel komt het meest voor in het microbedrijf. Vorig jaar waren uitbreiding en werkkapitaal de meest voorkomende financieringsdoelen, gevolgd door onroerend goed. De eerste twee staan nu op de derde en vierde plaats.

⁵⁾ In de praktijk zal dit aandeel hoger zijn, omdat financiering niet of nauwelijks zonder dekking verstrekt wordt.

Daarnaast proberen bedrijven de uitdagingen die ontstaan zijn door het coronavirus het hoofd te bieden door extra financiering aan te vragen. Ruim 17 procent van de succesvolle financieringsaanvragen heeft als doel het overbruggen van de moeilijke periode veroorzaakt door de gevolgen van het coronavirus. Bedrijven in de handel, vervoer en horeca geven het vaakst aan dat dit het doel is van de financieringsaanvraag. Binnen deze sector bevinden zich ook de bedrijfstakken die het zwaarst getroffen zijn door de maatregelen vanwege het coronavirus.⁶⁾ Verder komt financiering om deze reden iets vaker voor bij jonge dan bij oudere bedrijven.

Het derde financieringsdoel dat dus vaak genoemd wordt is uitbreiding, vooral bij middelgrote en grote bedrijven. Voor landbouwbedrijven is vernieuwing opvallend vaak een financieringsdoel. Het opleiden en aannemen van personeel wordt in de sector informatie en communicatie door bijna 17 procent van de bedrijven genoemd. In de andere sectoren komt dit financieringsdoel nauwelijks voor.

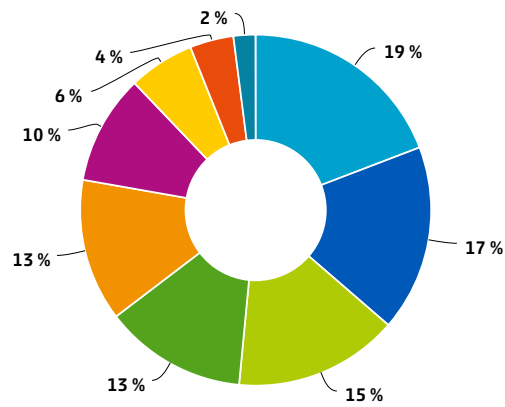
Strategische doelen passen bij soort bedrijf

Van de bedrijven met als financieringsdoel uitbreiding, vernieuwing en personeel, is bekend wat de achterliggende strategische doelen van de financiering zijn. Voor het mkb en met name voor het microbedrijf zijn groei en onderhoud de belangrijkste strategische doelen. Dit is in lijn met het feit dat onroerend goed en uitbreiding vaak voorkomende financieringsdoelen zijn voor deze grootteklasse.

De strategische financieringsdoelen sluiten over het algemeen goed aan bij het soort bedrijf dat de financiering ontvangt. In de sector landbouw is dat vaak verduurzaming. Voor ICT-bedrijven en zakelijke dienstverleners is innovatie een belangrijk strategisch doel. Jongere bedrijven investeren vooral met het oog op groei, terwijl oudere bedrijven en bedrijven in de levensfase continuïteit onderhoud vaak een belangrijke reden vinden om krediet aan te vragen. In de levensfase opbouw of start is R&D een belangrijk strategisch doel. Fusie en overname zijn dat vooral voor het grootbedrijf en in iets mindere mate voor het kleinbedrijf.

⁶⁾ Het ondernemersvertrouwen in de horeca is het laagst van alle sectoren (CBS, 2020c).

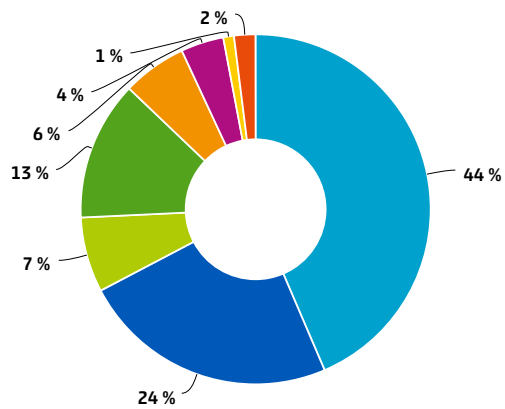
5.5.1a Financieringsdoel

onroerend goed	overbrugging corona	uitbreiding
werkkapitaal	wagenpark	vernieuwing
overbrugging overig	herfinanciering	anders

5.5.1b Strategisch doel

groei	onderhoud	overname of fusie
innovatie en R&D	verduurzaming	digitalisering
internationalisering	anders	

5.6 Verwachte financieringsbehoefte lager dan het afgelopen jaar

In totaal verwacht 14 procent van het mkb een financieringsbehoefte te hebben in het komende jaar. Voor het afgelopen jaar had nog 22 procent van deze bedrijven een financieringsbehoefte. Daarmee verschillen deze uitkomsten significant van elkaar. Ook hier geldt dat het microbedrijf het minst vaak een behoefte aan financiering verwacht. De lagere *verwachte* toekomstige behoefte vergeleken met de daadwerkelijke behoefte over het afgelopen jaar is echter zichtbaar bij alle grootteklassen. Vooral het middenbedrijf verwacht het komende jaar behoefte aan financiering.

Gevolgen coronavirus: een tweeledig effect op verwachte financieringsbehoefte

De gevolgen van het coronavirus hebben op twee manieren effect op de financiering van bedrijven. Enerzijds zijn er bedrijven die financiering nu niet zien zitten, omdat ze vanwege de gevolgen van het coronavirus geen verplichtingen aan durven te gaan, hun doelen als uitbreiding even in de koelkast hebben gezet, of denken de financiering niet voor elkaar te krijgen. Anderzijds krijgen sommige bedrijven juist met liquiditeitsproblemen te maken, waardoor ze op zoek gaan naar extra financiering.

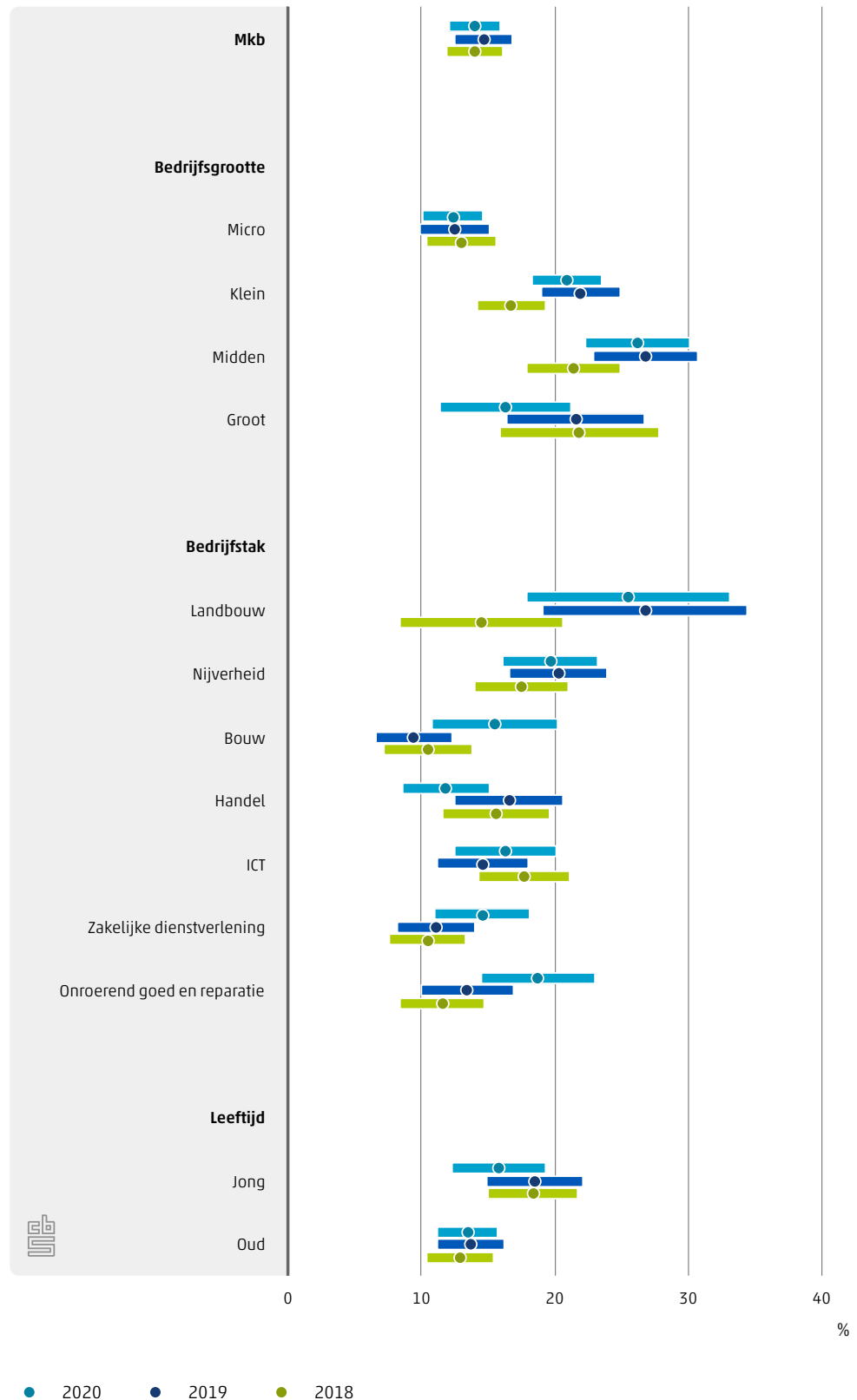
Bedrijven in de sectoren handel, vervoer en horeca hebben minder behoefte aan financiering. Met name de horeca is hard geraakt door de gevolgen van het coronavirus, waardoor het ondernemersvertrouwen het laagste is van alle sectoren (CBS, 2020c). Hier speelt waarschijnlijk het eerstgenoemde effect een rol.

Over het algemeen verwachten bedrijven die belemmerd worden door het coronavirus in de toekomst echter significant vaker financiering nodig te hebben dan bedrijven die hier niet door belemmerd worden. Daarin komt het tweede effect tot uiting.

In de overlevingsfase is de verwachte financieringsbehoefte het grootst. Ook in de levensfasen uitbreiding en opschaling is de behoefte aan financiering bovengemiddeld. Ondernemingen die in een beëindigende of afbouwende fase zitten hebben (logischerwijs) de minste behoefte aan toekomstige financiering.

5.6.1 Aandeel bedrijven met een verwachte toekomstige externe financieringsbehoefte¹⁾²⁾

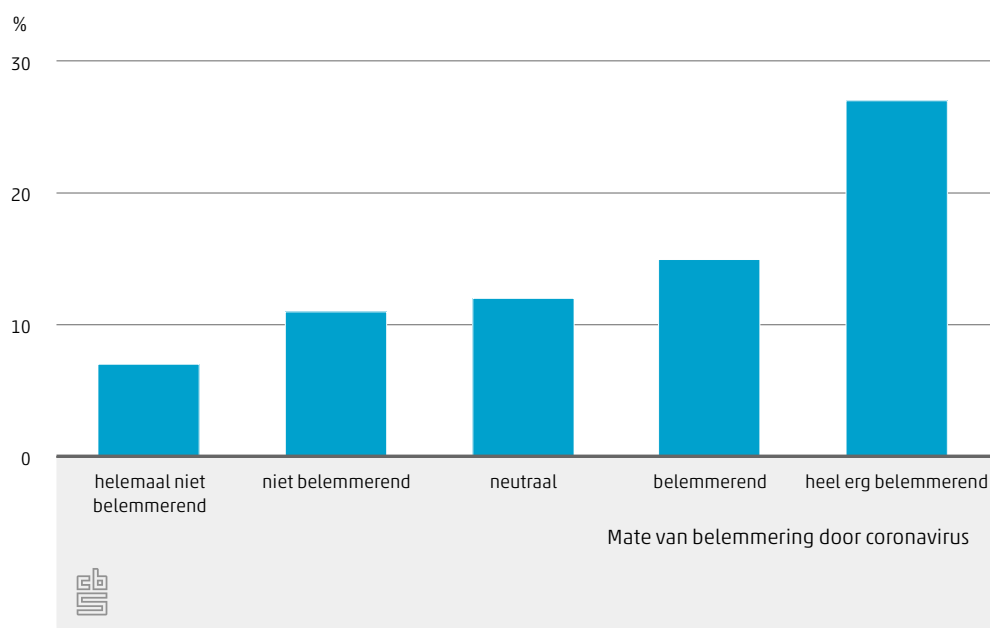

¹⁾ De landbouw is onderdeel van de analyses daar waar interessant, maar maakt geen deel uit van de business economy. In het totaalcijfer voor het mkb is het dan ook niet opgenomen. In de resultaten naar sector is het grootbedrijf niet verwerkt.
²⁾ Het gaat hier om 95%-betrouwbaarheidsinterval marges, zie de onderzoeksverantwoording voor meer toelichting op de weergegeven marges.

Meer toekomstige financieringsbehoefte bij bedrijven die worstelen met corona

Over het algemeen hebben bedrijven in het mkb die in zekere mate belemmerd zijn door de gevolgen van het coronavirus meer dan twee keer zo vaak een toekomstige financieringsbehoefte dan bedrijven die daar (helemaal) niet door belemmerd worden in hun bedrijfsvoering.⁷⁾⁸⁾ Hetzelfde geldt ook voor bedrijven die in de toekomst belemmeringen verwachten als gevolg van het coronavirus.

5.6.2 Aandeel mkb-bedrijven dat toekomstige financieringsbehoefte verwacht, naar mate van belemmering door coronavirus

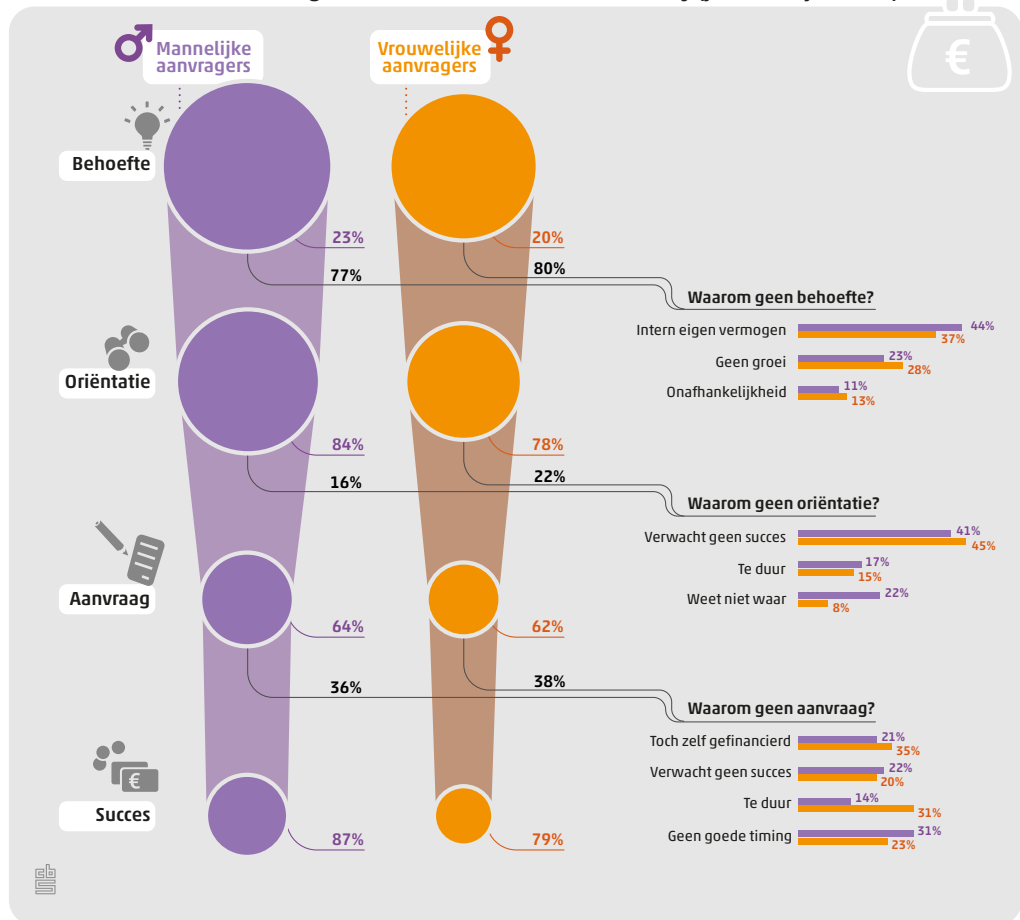
Binnen het mkb verwacht meer dan de helft van de bedrijven dat het coronavirus ook in de komende 12 maanden voor belemmeringen zal zorgen. Ondernemers vrezen in dit verband vooral het uitblijven van verschillende zaken, zoals uitbreiding van het bedrijf, het aannemen en opleiden van personeel en vernieuwing van bedrijfsactiviteiten. Een groep van 6 procent houdt zelfs rekening met een opheffing van het bedrijf als gevolg van het coronavirus. Van de bedrijven die door het coronavirus een afname voorzien van de omzet, winst en personeelsomvang, verwacht 36 procent in de komende maanden een financieringsbehoefte te hebben.

7) Dit is getest op significantie. Het verband blijkt inderdaad statistisch significant te zijn.

8) Hier worden de categorieën helemaal niet belemmerd en niet belemmerd (hiervan is de financieringsbehoefte 9 procent) en de categorieën belemmerd en heel erg belemmerd (hiervan is de financieringsbehoefte 20 procent) samengevoegd. In figuur 5.6.2 worden alle categorieën los getoond.

6. Vrouwelijke ondernemers en hun zoektocht naar financiering

De zoektocht naar financiering door het mkb in de business economy (juli 2017 - juli 2020)

In iedere stap van de zoektocht (van de behoefte tot daadwerkelijk aantrekken van externe financiering) vallen bedrijven van vrouwen vaker af. Wanneer er een financieringsbehoefte is, slaagt uiteindelijk 38 procent van de vrouwelijke ondernemers. Voor mannelijke ondernemers met een financieringsbehoefte is dit 47 procent. Ook wanneer gecorrigeerd wordt voor verschillen in omvang en sector van het bedrijf en de leeftijd en herkomst van de ondernemer blijven er significante verschillen tussen vrouwelijke en mannelijke ondernemers bestaan.

Dit hoofdstuk beschrijft hoe vrouwelijke ondernemers hun zoektocht naar financiering inrichten en in hoeverre deze verschilt van die van mannelijke ondernemers. Voor het leesgemak wordt in dit hoofdstuk steeds gesproken over vrouwelijke ondernemers en mannelijke ondernemers. Eigenlijk gaat het om de vergelijking tussen bedrijven in het mkb

die minstens voor de helft uit vrouwelijke ondernemers bestaan in vergelijking met bedrijven in het mkb die merendeels uit mannelijke ondernemers bestaan.

Waar heeft deze analyse betrekking op?

Voor deze analyse zijn drie verslagjaren van de Financieringsmonitor samengevoegd. De resultaten hebben betrekking op de periode 1 juli 2017 tot 1 juli 2020.¹⁾ De analyse beperkt zich tot bedrijven waarvoor duidelijk één of meer ondernemers (en hun geslacht) bepaald kunnen worden: zelfstandigen met personeel en directeur-grotaandeelhouders (dga). Naamloze vennootschappen en grote bedrijven komen dan ook nauwelijks voor in deze cijfers. Zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) behoren niet tot de onderzoekspopulatie van de Financieringsmonitor. Dat betekent dat een groot deel van de ondernemers buiten beschouwing blijft in dit onderzoek.²⁾

6.1 Indeling mannelijke en vrouwelijke ondernemers

Achter een bedrijf kunnen meerdere ondernemers zitten. Als de onderzoekspopulatie van de Financieringsmonitor (het mkb in de business economy) met identificeerbare ondernemers ingedeeld wordt naar (teams die volledig bestaan uit) mannen, (teams die volledig bestaan uit) vrouwen en gemengde teams, dan vormt de groep met enkel vrouwelijke ondernemers slechts negen procent van de bedrijven (zie figuur 6.1.1a). Dit aandeel is binnen de steekproefopzet van de Financieringsmonitor te klein om significante uitspraken te kunnen doen over de zoektocht naar financiering.

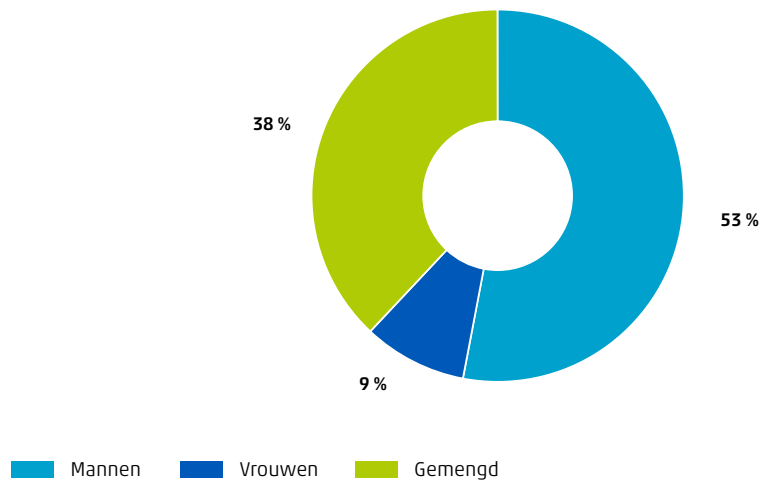
De gemengde teams zijn vervolgens verder onderverdeeld op basis van de meerderheid binnen het team. Van de gemengde teams bestond 10,5 procent merendeels uit mannen en 5,5 procent merendeels uit vrouwen. Door deze toevoeging neemt het aantal teams met (merendeels) vrouwen licht toe, maar hun aantal is nog steeds te beperkt om hier uitspraken over te kunnen doen. Daarnaast betekent dit dat in meer dan 80 procent van de gemengde teams de verdeling tussen mannen en vrouwen gelijk is. Bij een gelijke verdeling zijn bedrijven toegekend aan vrouwelijke ondernemers. Deze groep bestaat daarom uit de bedrijven waarvan het team van ondernemers minstens voor de helft uit vrouwen bestaat. Door middel van deze indeling komt ruim 43 procent van de bedrijven onder het vrouwelijke ondernemerschap te vallen (zie figuur 6.1.1b). De resultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op deze tweedeling.³⁾

1) Vorig jaar werd voor deze analyse de respons van de jaren 2018 en 2019 samengevoegd. In deze editie is de respons van 2020 hieraan toegevoegd. De uitkomsten van vorig jaar zijn dus niet vergelijkbaar met die van dit jaar, vanwege de overlap in respons. Omdat er nu een grotere steekproef is, zijn sommige verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemingen, die vorig jaar niet significant waren, nu wel significant.

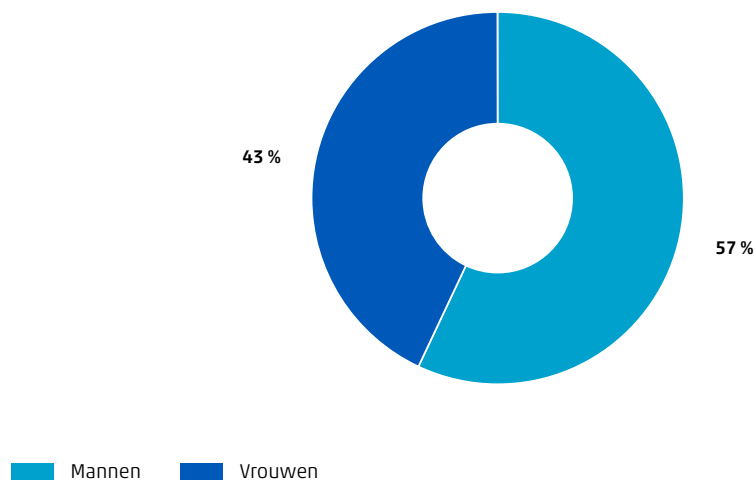
2) Zelfstandigen zonder personeel zijn vaker vrouwen dan zelfstandigen met personeel: van de zzp'ers is 40 procent vrouw en van de zmp'ers is dit 25 procent (2020 tweede kwartaal). Zie StatLine: [arbeidsdeelname](#), [kerncijfers](#).

3) Het relatief beperkte aantal waarnemingen waarvoor de ondernemer geïdentificeerd kan worden, zelfs na het samenvoegen van datapunten uit drie jaargangen en met het gebruik van een tweedeling van geslacht, maakt ook dat het niet of nauwelijks mogelijk is om uitspraken te doen over zaken als financieringsvorm en financieringsdoel.

6.1.1a Indeling ondernemingen naar geslacht van de ondernemers achter de onderneming

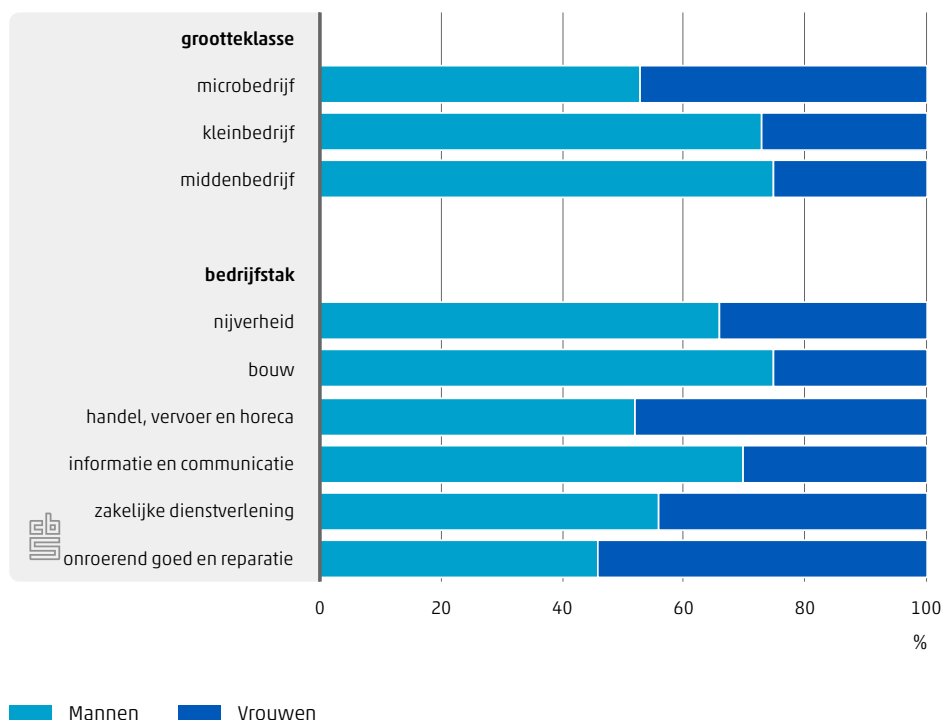

6.1.1b Indeling ondernemingen naar geslacht van de ondernemers achter de onderneming op basis van meerderheid

Per type bedrijf (bedrijfstak en grootklasse) bestaat een duidelijk verschil in het aandeel van bedrijven dat minstens voor de helft bestaat uit vrouwelijke ondernemers. Zo zijn vrouwelijke ondernemers relatief vaak actief in de sectoren handel, vervoer en horeca en onroerend goed en reparatie. Mannelijke ondernemers domineren de bouw en de ICT. Ook hebben vrouwen vaker kleinere bedrijven: het aandeel vrouwelijk ondernemerschap neemt af naarmate de grootteklasse toeneemt.

6.1.2 Type ondernemingen naar geslacht van de ondernemers achter de onderneming, voor het mkb in de business economy

Deze verschillen in bedrijfskenmerken hebben ook invloed op de zoektocht naar financiering, zoals in de hoofdstukken hiervoor is geconstateerd. Om een mogelijk verschil in de zoektocht naar financiering tussen mannen en vrouwen te kunnen aantonen wordt in de analyse in de volgende paragrafen om die reden gecorrigeerd voor deze bedrijfskenmerken (bedrijfstak en grootteklasse), evenals voor de leeftijd en herkomst van de ondernemer.

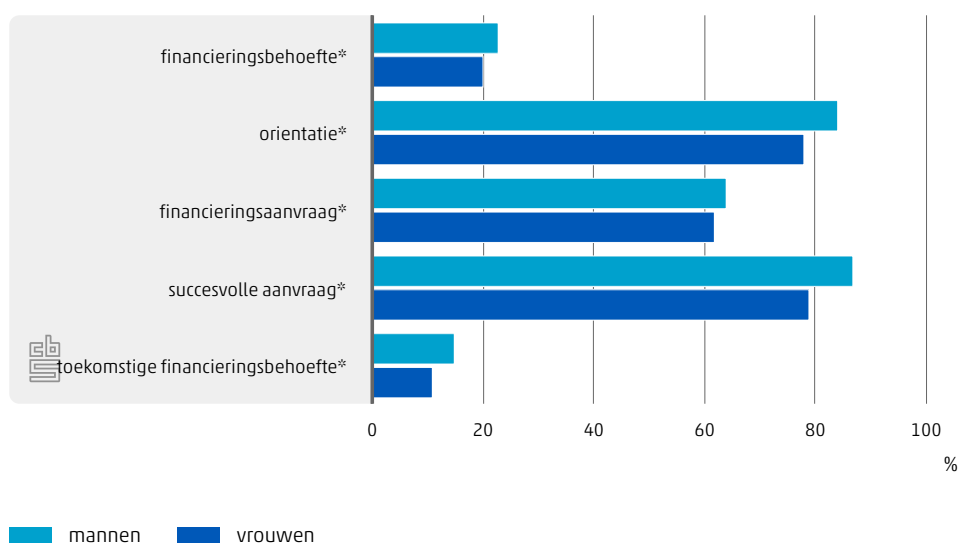
6.2 Vrouwelijke ondernemers minder succesvol in zoektocht naar financiering

Bedrijven in het mkb die minstens voor de helft uit vrouwelijke ondernemers bestaan, gaan minder vaak op zoek naar externe financiering dan mannelijke ondernemers. Deze verschillen zijn te zien in alle stappen van de zoektocht en zijn allemaal statistisch significant.⁴⁾ Dat betekent dat – ook na correctie voor verschillen in bedrijfskenmerken – vrouwelijke ondernemers minder actief en uiteindelijk ook minder succesvol zijn op de financieringsmarkt. Van de bedrijven met minstens de helft vrouwelijke ondernemers heeft 20 procent een financieringsbehoefte en hiervan oriënteert 78 procent zich op de mogelijkheden die de externe financieringsmarkt biedt. Dit is minder dan de mannelijke ondernemers, waarbij dit respectievelijk 23 procent en 84 procent is.

4) In de Financieringsmonitor 2019 was de uitkomst van de aanvraag niet significant. Mannelijke en vrouwelijke ondernemers hadden toen een vergelijkbare kans op een succesvolle aanvraag. In de Financieringsmonitor 2019 zijn twee verslagjaren samengevoegd. In de huidige monitor is daar nog een extra verslagjaar aan toegevoegd. Doordat deze populaties elkaar overlappen kan niet geconcludeerd worden dat er sprake is van een verandering in resultaten tussen de twee monitoren.

Een daadwerkelijke financieringsaanvraag wordt vervolgens ook iets vaker door mannelijke ondernemers met een financieringsbehoefte gedaan: 64 procent ten opzichte van 62 procent onder vrouwelijke ondernemers. Vrouwelijke ondernemers vallen in het zoekproces dus eerder af. Ook als er eenmaal daadwerkelijk een aanvraag is gedaan, blijken aanvragen van vrouwelijke ondernemers minder kansrijk te zijn in vergelijking met die van mannelijke ondernemers. Het verloop van deze zoektocht laat zien dat er een substantieel verschil bestaat in de mate waarop deze twee groepen met een financieringsbehoefte er in slagen die financiering succesvol aan te trekken. Bij vrouwelijke ondernemers slaagt uiteindelijk 38 procent, bij mannelijke ondernemers is dat 47 procent.⁵⁾ Mannelijke ondernemers hebben zowel vaker een huidige financieringsbehoefte als een toekomstige financieringsbehoefte.

6.2.1 Financieringszoektocht: aandeel bedrijven naar geslacht ondernemer¹⁾²⁾

1) Gecorrigeerd voor bedrijfskenmerken en leeftijd en herkomst van de ondernemer.
 2) * duidt op een statistisch significant verschil tussen mannen en vrouwen. Bij alle resultaten is de overschrijdingskans gelijk aan 0.000.

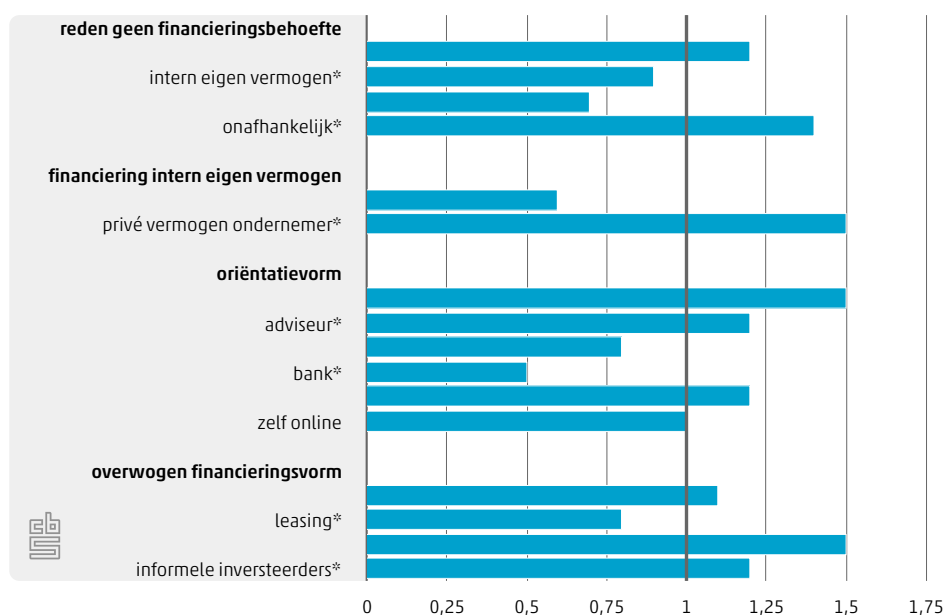
6.3 Vrouwelijke ondernemers financieren vaker uit privé vermogen

Vrouwelijke ondernemers die geen externe financiering zoeken, laten dit vaker na omdat ze geen groei verwachten of omdat ze onafhankelijk willen zijn van externe financiers. Mannelijke ondernemers geven daarentegen vaker aan dat ze ervoor kiezen om uit intern eigen vermogen of bestaand extern vermogen te financieren. Wanneer ondernemers gebruik maken van intern eigen vermogen bestond dit bij mannen vaker uit ingehouden winsten of reserves en bij vrouwen vaker uit hun privé vermogen.

5) Bij vrouwelijke ondernemers met een externe financieringsbehoefte leidt de combinatie oriëntatie, aanvraag en (deels) succesvol tot $0,78 * 0,62 * 0,79 = 38$ procent. Bij mannen is dit $0,84 * 0,64 * 0,87 = 47$ procent.

6.3.1 Financieringsbehoefte en oriëntatie, kans voor vrouwelijke ondernemers ten opzichte van de kans voor mannelijke ondernemers¹⁾²⁾³⁾

¹⁾ Op basis van een logistische regressie. Bij een kansverhouding van 1 is de kans dat bedrijven van vrouwen de categorie kozen gelijk aan die van mannen. Als de verhouding groter is dan 1, is de categorie vaker gekozen door vrouwen.

²⁾ Gecorrigeerd voor bedrijfskenmerken en leeftijd en herkomst van de ondernemer.

³⁾ * duidt op een significant verschil tussen mannen en vrouwen.

De kansen waar het over gaat in figuur 6.3.1. zijn niet de slaagkansen bij een aanvraag, maar de kansverhoudingen dat een antwoordcategorie gekozen is door bedrijven van vrouwelijke ondernemers ten opzichte van mannelijke ondernemers. Een verhouding van 1 geeft aan dat de kans voor mannen en vrouwen gelijk is. Zo kiezen vrouwen er bijvoorbeeld vaker voor om zich te informeren over de mogelijkheden voor externe financiering via de accountant, financieel adviseur of bekenden, want die kansverhouding is groter dan 1. Zij kiezen minder vaak voor de bank, want die kansverhouding is kleiner dan 1. Al deze verschillen zijn statistisch significant.⁶⁾ Mannen en vrouwen verschillen niet in de mate waarin ze online op zoek gaan naar mogelijkheden voor externe financiering. In de Financieringsmonitor 2019 was dit verschil wel significant: vrouwen gingen toen vaker zelf online op zoek naar financieringsmogelijkheden.

Vrouwelijke en mannelijke ondernemers verschillen daarnaast in het type financieringsvorm dat ze overwegen in de oriëntatiefase. Zo oriënteren vrouwen zich vaker op de financieringsvormen banklening, rekeningcourant en informele investeerders. Mannelijke ondernemers overwegen vaker leasing als externe financieringsvorm.

⁶⁾ Bij vrijwel alle significante resultaten is de overschrijdingskans, de kans dat dergelijke resultaten gevonden worden terwijl er in werkelijkheid geen verschil is tussen vrouwelijk en mannelijk ondernemerschap, gelijk aan 0,000. De enige uitzondering is banklening als financieringsvorm. Hier is de p -waarde 0,023.

Literatuur

Biersteker, B. en Nauta, L. (2019), *Weinig bewijs voor MKB-“financieringskloof”*, Rabobank Research.

CBS (2019), *Financieringsmonitor 2018*, Centraal Bureau voor de Statistiek: Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS (2020a), *Financieringsmonitor 2019*, Centraal Bureau voor de Statistiek: Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS (2020b), *Gebruik door bedrijven van financiële noodregelingen coronacrisis per 31 augustus 2020*, Centraal Bureau voor de Statistiek: Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS (2020c), *Ondernemers minder pessimistisch in derde kwartaal 2020*, Centraal Bureau voor de Statistiek: Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CBS (2020d), *De Nederlandse economie in 2019*, Centraal Bureau voor de statistiek: Den Haag/Heerlen/Bonaire.

CPB (2020a), *Augustusraming 2020*, Centraal Planbureau: Den Haag.

CPB (2020b), *Risicorapportage financiële markten 2020*, Centraal Planbureau: Den Haag.

CPB (2020c), *Een stresstest van het Nederlandse mkb*, Centraal Planbureau: Den Haag.

CPB (2020d), *Lessen voor de NOW*, Centraal Planbureau: Den Haag.

Crowdfundingcijfers.nl (2020), *Crowdfunding in Nederland eerste helft 2020*.

DNB (2019), *Economische Ontwikkelingen en Vooruitzichten: december 2019, nummer 18*: Amsterdam.

DNB (2020), *Overzicht financiële stabiliteit: najaar 2020*, De Nederlandsche Bank: Amsterdam.

NVB (2020), *Corona monitor nr. 10*, Nederlandse Vereniging van Banken: Amsterdam.

SMF (2020a), *Onderzoek non-bancaire financiering 2019*, Stichting Mkb Financiering: Amsterdam.

SMF (2020b), [Keurmerk Erkend Financieringsadvies MKB](#), Stichting Mkb Financiering.

TechLeap.NL (2019), *Gender Diversity in The Netherlands – Startup and Scaleup Report*, TechLeap.NL: Amsterdam.

Medewerkers

Auteurs

Ilona Bouhuijs
Brenda Bos
Jaap Jansen
Oscar Lemmers
Tommy Span

Dashboard

Bram Rouw
Naomi Schalken
Veronique Verhees
Sten Zijlstra

Met medewerking van

Chantal Lemmens-Dirix
Stefan Hoefsmit
Remco Paulissen
Coskun Pisiren
Wim Lengkeek

Onderzoeks- verantwoording

De bijlage bevat de onderzoeksverantwoording voor de Financieringsmonitor en bestaat uit vier onderdelen:

1. methodologie achter de enquête;
2. methodologie achter het hoofdstuk over vrouwelijk ondernemerschap;
3. begrippen;
4. afkortingen.

I. Onderzoeksmethode enquête

Cijfers over de manier waarop het bedrijfsleven op zoek gaat naar externe financiering zijn verzameld door middel van een digitale enquête. De enquête is uitgezet onder 9 970 bedrijfseenheden waarvan 51 procent ook daadwerkelijk heeft deelgenomen. De netto steekproef bedraagt 5 120 bedrijfseenheden. De onderzoekspopulatie van de monitor wordt gevormd door het gehele mkb in de business economy met tenminste 2 werkzame personen (zie I.1). Aan de enquête hebben ook grote bedrijven en ondernemingen die actief zijn in de landbouw deelgenomen. Hun uitkomsten maken geen deel uit van de uitkomsten als er alleen totaalcijfers voor het mkb in de business economy worden gepresenteerd, maar vormen wel een benchmark. De verantwoordingsonderdelen I.1 tot en met I.3 gaan nader in op de populatie, stratificatie, weging en onzekerheidsmarges van de enquête.

Bewerkingen

Op de ruwe enquêtedata zijn verschillende bewerkingen uitgevoerd. Zo zijn er controles uitgevoerd op de routing van de vragenlijst om er zeker van te zijn dat vragen alleen zijn beantwoord door respondenten die de vraag ook horen te beantwoorden.

Sommige vragen bevatten een categorie "anders, namelijk...". De open respons op die categorie is in detail bekeken. Wanneer mogelijk zijn antwoorden toegekend aan gegeven antwoordcategorieën. Zo bleken veel van de open antwoorden bij de financieringsdoelen toch toe te kunnen worden geschreven aan het doel uitbreiding. Soms leverde dit ook nieuwe categorieën op die aanvankelijk niet in de vragenlijst waren opgenomen. Bij de (overwogen) financieringsvormen werden vaak antwoorden gegeven die, ondanks de expliciete vraag naar externe financiering, toch intern eigen vermogen betroffen. Winsthoudingen en privévermogen werden daar vaak genoemd. Daarom is die categorie alsnog toegevoegd in de weergave van de antwoorden.

Bij de verwachte gevolgen van het coronavirus voor het bedrijf in het komende jaar is vaak een reactie gegeven bij de categorie 'anders'. Dit heeft geleid tot het toevoegen van drie nieuwe categorieën: positieve gevolgen (stijging omzet, nieuwe activiteiten), onzeker (ondernemer weet het antwoord (nog) niet) en omzetsdaling (daling van omzet en afzet, inkrimpen van het bedrijf).

Corrigeren voor extreme waarden

De enquête bevat slechts een beperkt aantal kwantitatieve vragen. Het gaat dan om het aantal aanvragen, de omvang van de financieringsaanvraag en het daadwerkelijk aangetrokken bedrag en om de vaste en variabele rentepercentages die betaald zijn op die financiering.

Omdat deze variabelen (de bedragen in het bijzonder) gevoelig zijn voor uitschieters naar boven is *winsorising* toegepast op 1,5 keer de standaardafwijking boven het gemiddelde. Dat wil zeggen dat iedere waarde boven dat punt is vervangen door de waarde die gelijk is aan 1,5 keer de standaardafwijking boven het gemiddelde. Dat maakt de variabelen beter geschikt voor het berekenen van representatieve rekenkundige gemiddelden. Het heeft geen invloed op de mediaan (de middelste waarde van alle waarnemingen). Deze blijft ongewijzigd, omdat het *aantal* waarnemingen niet verandert en alleen de extremere waarden worden afgekapt.

I.1 Populatie en stratificatie

De onderzoekspopulatie van de Financieringsmonitor bestaat uit het mkb in de business economy. De business economy bestaat uit het bedrijfsleven met uitzondering van de landbouw en financiële dienstverlening. Het mkb is gedefinieerd als ondernemingen met minder dan 250 werkzame personen. Er wordt een ondergrens van 2 werkzame personen gehanteerd. De onderzoekseenheid is de bedrijfseenheid (BEID) zoals die door het CBS gedefinieerd wordt. De BEID is bepalend voor de bedrijfsgrootte, niet de omvang van het (eventuele) gehele concern.

B.1 Afbakeningen binnen de Financieringsmonitor

Bedrijfstak	SBI	Grootteklasse	Wp	Leeftijd	Jaren
Business economy		mkb			
nijverheid	B-E	microbedrijf	2-9	jong	<5
bouw	F	kleinbedrijf	10-49	oud	5+
handel, vervoer en horeca	G-I	middenbedrijf	50-249		
informatie en communicatie	J				
zakelijke dienstverlening	M-N				
onroerend goed en reparatie	L, 95				
Niet-business economy		niet-mkb			
landbouw	A	grootbedrijf	250+		

Bron: CBS

In de Financieringsmonitor wordt binnen de business economy een onderscheid gemaakt naar zes bedrijfstakken, ingedeeld op basis van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI). De combinatie van de bedrijfstak onroerend goed (L) en de sector reparatie (95) is geen voor de hand liggende. Hier is voor gekozen, omdat de sector reparatie op zichzelf te klein is voor veel uitsplitsingen en dan onderdrukt zou moeten worden in de weergave van de resultaten. Uitkomsten voor de landbouw worden aanvullend gepresenteerd wanneer relevant.

Binnen het mkb worden drie grootteklassen onderscheiden op basis van de werkzame personen (wp). Voor het grootbedrijf worden uitkomsten aanvullend gepresenteerd als benchmark. Uitkomsten zijn ook opgenomen naar twee klassen van bedrijfsleeftijd: jong en oud.

De steekproef van de enquête is disproportioneel gestratificeerd naar drie dimensies: sector (7), grootteklasse (4) en bedrijfsleeftijd (2). Dit leidt in beginsel tot een totaal van 56 strata waarvoor consistente uitkomsten gepresenteerd kunnen worden. Twee strata zijn niet gevuld in de steekproef. Het grootbedrijf in de landbouw, jong en oud, is bewust niet opgenomen in de steekproef. Als cijfers betrekking hebben op de landbouw, is dat namelijk alleen voor het mkb in de landbouw. Als cijfers betrekking hebben op het grootbedrijf, is dat alleen voor de business economy.

B.2 Steekproef en respons

	Jong				Oud			
	micro	klein	midden	groot	micro	klein	midden	groot
Bruto steekproef (totaal: 10 001)								
Landbouw	264	164	Jan/00	-	330	271	133	-
Nijverheid	323	230	107	38	312	263	130	55
Bouw	350	263	48	7	307	277	134	109
Handel, vervoer, horeca	323	276	111	43	338	272	133	59
ICT	332	274	75	16	326	250	137	98
Zakelijke diensten	323	265	110	62	336	281	136	59
Onroerend goed, repar.	347	108	12	1	333	250	129	26
Netto steekproef (totaal: 5 240)								
<i>Landbouw</i>	83	77	4	-	94	123	79	-
Nijverheid	120	159	85	25	132	174	103	37
Bouw	88	154	29	3	103	166	109	83
Handel, vervoer, horeca	93	141	80	25	149	193	95	42
ICT	95	143	49	13	131	149	95	71
Zakelijke diensten	118	148	77	53	153	186	101	47
Onroerend goed, repar.	131	62	9	1	156	163	105	15
Respons (%)								
Landbouw	31	47	44	-	28	45	59	-
Nijverheid	37	69	79	66	42	66	79	67
Bouw	25	59	60	43	34	60	81	76
Handel, vervoer, horeca	29	51	72	58	44	71	71	71
ICT	29	52	65	81	40	60	69	72
Zakelijke diensten	37	56	70	85	46	66	74	80
Onroerend goed, repar.	38	57	75	100	47	65	81	58

Bron: CBS

Disproportionele stratificatie betekent dat de aandelen van strata in de steekproef niet gelijk zijn aan hun aandelen in de populatie. Zo maakt het microbedrijf 82 procent uit van het mkb in de business economy, maar slechts 29 procent van de uiteindelijke steekproef. De reden is

tweeledig. Enerzijds is er efficiëntie: er zijn op deze wijze minder waarnemingen nodig om uitspraken met voldoende betrouwbaarheid te doen. Anderzijds zou een proportionele verdeling er toe leiden dat er in absolute zin bijna geen grote bedrijven in de steekproef zitten.

I.2 Ophoging

De populatie voor de Financieringsmonitor bestond uit 289 580 bedrijfseenheden toen in juni 2020 een steekproef werd getrokken. Uiteindelijk hebben er 5 120 bedrijfseenheden deelgenomen aan de enquête. Door ophoging kunnen op basis van de enquête uitspraken gedaan worden over de gehele onderzoekspopulatie. Elke bedrijfseenheid in de steekproef krijgt een ophooggewicht. Er vindt weging plaats naar werkgelegenheid binnen de strata.

De ophoogfactoren worden berekend per stratum: een driedimensionale combinatie van bedrijfstak, grootteklasse en bedrijfsleeftijd. Omdat de stratificering erg gedetailleerd is, wijken de ophoogfactoren bij weging naar werkgelegenheid en naar het aantal bedrijven weinig van elkaar af. De impact op de hoofduitkomsten ligt in de orde van grootte van enkele tienden van procentpunten.

Insluitgewichten

In eerste instantie worden insluitgewichten berekend. Het insluitgewicht van een bedrijf in stratum h wordt genoteerd met i_h . Het insluitgewicht van een respondent is gelijk aan 1 gedeeld door de insluitkans.

De insluitkans van een bedrijf wordt gedefinieerd als de kans dat het bedrijf in de respons voorkomt. De kans dat een bedrijf in de respons voorkomt, is gelijk aan de kans dat een bedrijf in de steekproef voorkomt (aantal in steekproef in stratum gedeeld door het aantal in populatie in stratum), vermenigvuldigd met de kans dat een bedrijf in de respons voorkomt gegeven dat het bedrijf in de steekproef voorkomt (aantal in respons in stratum gedeeld door aantal in steekproef in stratum). In formulevorm:

$$i_h = 1 / \left(\frac{n_h * r_h}{N_h * n_h} \right) =$$

$$1 / \left(\frac{r_h}{N_h} \right) =$$

$$\frac{N_h}{r_h}$$

met n_h de steekproefomvang in stratum h , N_h de populatieomvang in stratum h en r_h de responsomvang in stratum h . Merk op dat de insluitgewichten van respondenten in stratum h op deze manier optellen tot de populatieomvang in stratum h . In formulevorm:

$$i_h * r_h = \frac{(N_h / r_h) * r_h}{N_h} =$$

Correctiegewichten

Vervolgens worden de insluitgewichten vermenigvuldigd met correctiegewichten om te komen tot eindgewichten. Het eindgewicht van een bedrijf in stratum h wordt genoteerd met w_h .

Alle indicatoren in de monitor worden op een hoger niveau bekeken dan op dat van het stratum. Doelvariabelen zoals de financieringsbehoefte en zeker de slaagkans correleren met het economische gewicht van bedrijven. Als proxy voor het economische gewicht van een stratum kan beter het aantal werkzame personen in dat stratum worden gebruikt dan het aantal bedrijven.

De correctiegewichten worden daarom zodanig bepaald dat het eindgewicht van een bedrijf gelijk is aan het aantal werkzame personen in de populatie van het betreffende stratum gedeeld door het aantal werkzame personen in de respons van het betreffende stratum. In formulevorm:

$$w_h = A_h / a_h$$

met A_h het aantal werkzame personen in de populatie van stratum h en a_h het aantal werkzame personen in de respons van stratum h .

Bedrijven in de steekproef tellen na ophoging niet op tot de bedrijvenpopulatie

Merk op dat de eindgewichten van respondenten in stratum h op deze manier niet optellen tot de populatieomvang in stratum h . Dit komt doordat de responsfractie (aandeel respons in populatie) uitgedrukt in bedrijven anders kan zijn dan de fractie uitgedrukt in werkzame personen.

Dat de eindgewichten van respondenten in een stratum niet optellen tot de populatieomvang in het stratum, is geen probleem als de doelvariabelen worden uitgedrukt in aandelen. Dat is ook het geval in de Financieringsmonitor. Doelvariabelen kunnen dan niet in aantallen bedrijven worden uitgedrukt. Als de berekende eindgewichten niet aan bedrijfseenheden in de respons worden toebedeeld, maar aan alle werkzame personen in de respons, tellen de eindgewichten in stratum h wel op tot het aantal werkzame personen in de populatie van stratum h .

Deze manier van ophoging naar werkgelegenheid wordt ook toegepast in de *Survey on the Access to Finance for Enterprises* (SAFE), een soort financieringsmonitor voor de hele Europese Unie, van de Europese Centrale Bank (ECB) en de Europese Commissie.¹⁾

Ten slotte gaat op dat de berekende eindgewichten minimaal gelijk zijn aan 1. Bedrijven die gerespondeerd hebben, tellen na weging dus minimaal voor 1 bedrijfseenheid mee: zichzelf.

I.3 Betrouwbaarheidsintervallen

De enquêtering heeft plaatsgevonden onder een klein deel van de daadwerkelijke populatie. De resultaten die gebaseerd zijn op deze steekproef vertegenwoordigen *schattingen* van de uitkomsten. Er zit een bepaalde onzekerheid rondom die geschatte waarde. Dit zijn de 95%-betrouwbaarheidsintervallen waarbinnen de uitkomsten vallen. Dat wil zeggen dat bij herhaling de geschatte uitkomst in 95 procent van de gevallen binnen dat interval ligt.

¹⁾ Zie voor resultaten en informatie over de methodologie van de SAFE de [website](#) van de ECB.

Marges zijn te berekenen voor alle indicatoren, maar deze zijn in de monitor uiteindelijk alleen opgenomen voor de vijf voornaamste indicatoren. Het gaat om het aandeel van het mkb in de business economy...

1. ... met een financieringsbehoefte;
2. ... dat vervolgens de mogelijkheden verkend heeft;
3. ... dat vervolgens een financieringsaanvraag heeft gedaan;
4. ... met een succesvolle financieringsaanvraag;
5. ... dat een financieringsbehoefte verwacht in het komende jaar.

Iedere indicator leidt tot een fractie voor ieder van de 54 strata. Deze fracties kunnen worden geschat per stratum h maar ook voor combinaties U van strata. Dat speelt bijvoorbeeld bij het schatten van de uitkomsten voor het gehele microbedrijf. Dit is immers een combinatie van 12 strata: 6 bedrijfstakken in 2 leeftijdsklassen. Dit resulteert voor een dergelijke deelpopulatie U in de volgende schattingen van relatieve fracties:

$$\hat{r}_U^{y/x} = r_U^y / r_U^x$$

met uit de respons

$$r_U^y = \sum_{h \in U} (w_h n_h^y) / \sum_{h \in U} (w_h n_h)$$

met ophooggewichten w_h gelijk aan A_h/a_h , n_h^y het aantal bedrijven in de respons in stratum h met categorie $y_{hi} = 1$ voor enquêtevraag y , en n_h het aantal bedrijven in de respons in stratum h . Analoog in de notatie voor enquêtevraag x . De bijbehorende variantie voor doelgroep U is:

$$Var(\hat{r}_U^{y/x}) = \left(Var(r_U^y) + (\hat{r}_U^{y/x})^2 Var(r_U^x) - 2\hat{r}_U^{y/x} Cov(r_U^y, r_U^x) \right) / (r_U^x)^2$$

Met als variantie en covariantie voor de doelgroepen U :

$$Var(r_U^y) = \sum_{h \in U} W_h^2 Var(r_h^y)$$

$$Cov(r_U^y, r_U^x) = \sum_{h \in U} W_h^2 Cov(r_h^y, r_h^x), \text{ met } W_h = N_h / N_U.$$

Opgebouwd vanuit de variantie en covariantie van de individuele strata h :

$$Var(r_h^y) = (1 - r_h) r_h^y (1 - r_h^y) / (n_h - 1)$$

$$Cov(r_h^y, r_h^x) = (1 - r_h) r_h^y (1 - r_h^x) / (n_h - 1)$$

Analoog in de notatie voor enquêtevraag x . De gebruikte variantieschatter is een eerste-orde linearisatie inclusief eindige-populatie correctie. Hieruit worden 95%-betrouwbaarheidsintervallen berekend waarbij de marge gelijk is aan $1,96 * SE$ met de standaardfout berekend als:

$$SE = \sqrt{Var(\hat{r}_U^{y/x})}.$$

De betrouwbaarheidsintervallen worden groter naarmate de berekende schatting op minder waarnemingen gebaseerd is en de geschatte ratio dichterbij 50 procent in de buurt komt. In de praktijk betekent dit dat de marges veelal het grootst zijn voor het grootbedrijf en de landbouw. Deze groepen behoren ook niet tot de onderzoekspopulatie en zijn opgenomen als benchmarks.

I.4 Verrijking

De resultaten uit de enquête zijn verrijkt met gegevens uit andere bedrijvenstatistieken van het CBS. Op die manier is informatie over de rechtsvorm en regio toegevoegd, een reeks samengesteld met jaarlijkse werkgelegenheid (vanaf mei 2013) en kwartaalomzet (vanaf 2014) en de gehele balans en resultatenrekening voor responderende bedrijven die in 2018 al bestonden. Kernindicatoren zoals de solvabiliteit, liquiditeit, rentabiliteit en het aandeel onderpand zijn berekend als maatstaf van de financiële gezondheid van ondernemingen.

Bronnen en peilmomenten

De steekproef voor de enquête is getrokken op basis van de populatie in juni 2020. De ophooggewichten zijn ook op basis van die populatie bepaald. Dezelfde peilmaand geldt voor kenmerken van ondernemingen: bedrijfstak, grootteklasse, bedrijfsleeftijd, regio, en rechtsvorm. Deze kenmerken komen allen uit het Algemeen Bedrijven Register (ABR) en het Bedrijfsdemografisch Kader (BDK) van het CBS.

De jaarlijkse werkgelegenheid is bepaald op basis van de Polisadministratie. De Polisadministratie bevat gegevens van banen in een inkomstenperiode en is gebaseerd op data uit de loonaangiften. Het peilmoment is steeds de maand mei van een jaar. Alle werknemers die in die maand actief waren, worden gerekend tot de werkgelegenheid. Er worden zowel personen geteld als fte. Als een persoon twee banen heeft binnen dezelfde onderneming, telt deze mee als één werknemer, maar in termen van fte als de optelling van de twee bijbehorende fte-factoren. Deze werkgelegenheidscijfers hebben alleen betrekking op werknemers, niet op zelfstandigen die actief zijn bij bedrijven. Als er in deze monitor over *werkzame personen* wordt gesproken, gaat het wél over werknemers en zelfstandigen, bovendien uitgedrukt in fte.

Omzetcijfers zijn afkomstig uit de Directe Ramingen Totaal (DRT) en vertegenwoordigen de totale omzet per kwartaal van ondernemingen. De cijfers bestaan voor een groot deel uit btw-aangiftecijfers. Ondernemingen die geen btw hoeven te betalen of een ontheffing hebben, komen niet in deze bestanden voor. Dat betekent bijvoorbeeld dat de omzet voor landbouwbedrijven vaak ontbreekt: zij vielen tot begin 2018 onder de landbouwregeling en hoefden geen btw af te dragen over hun agrarische activiteiten.

De financiële indicatoren zijn afkomstig uit twee bronnen. De Statistiek Financiën van Niet-Financiële Ondernemingen (NFO) voor bedrijven mét rechtspersoonlijkheid en de Satelliet Zelfstandige Ondernemers (SZO) voor bedrijven zónder rechtspersoonlijkheid. Die bronnen zijn gecombineerd om zo compleet mogelijk de balans en resultatenrekening van respondenten in beeld te brengen. Beiden zijn (deels) gebaseerd op aangiftegegevens en voor deze monitor daarom niet recenter beschikbaar dan 2018. Gegevens hebben betrekking op dat gehele jaar.

Financiële indicatoren

De balans en resultatenrekening van ondernemingen worden gebruikt om indicatoren te berekenen die hun financiële positie uitdrukken. De primaire bron voor deze cijfers is de NFO. De NFO bevat gegevens op het niveau van het fiscale nummer. De enquête voor de Financieringsmonitor en alle andere gekoppelde data betreffen gegevens op het niveau van de bedrijfseenheid van het CBS. Een bedrijfseenheid kan meerdere fiscale nummers hebben of een fiscaal nummer kan bij meerdere bedrijfseenheden horen. Alleen voor die gevallen waar één fiscaal nummer hoort bij één bedrijfseenheid, zijn de waarden uit de NFO één-op-één overgenomen.

Als die link niet eenduidig bestaat, is de balans en resultatenrekening gebruikt van het gehele concern: de ondernemingsgroep (OG). Dat zorgt ervoor dat de balans van een bedrijfseenheid die onderdeel vormt van een groter ondernemingsgroep nu groter is. Dit gebeurt vanuit het idee dat het de financiële positie van het gehele concern is die er toe doet bij een financieringsbehoefte en -aanvraag en niet alleen die van de business unit. Er wordt in de monitor bovendien alleen gewerkt met de *financiële positie* van het concern, uitgedrukt in samenvattende indicatoren.

Gegevens uit de NFO hebben alleen betrekking op bedrijven met rechtspersoonlijkheid. De natuurlijke personen (eenmanszaken, stichtingen, vof) ontbreken dus. Die bedrijven maken een wezenlijk deel uit van de populatie en komen bovendien veelvuldig voor in het microbedrijf. Om ook voor die bedrijven een beeld te krijgen van hun financiële positie is gebruik gemaakt van de SZO. Dit is een statistisch halffabricaat binnen het CBS dat alleen gebruikt wordt als input om statistieken en microdatabestanden te maken. Deze bron wordt ook niet gaafgemaakt en is daardoor van mindere kwaliteit. Er zijn op de koppeling voor de monitor diverse controles uitgevoerd. Waarnemingen die niet aan deze controles voldeden, zijn uitgesloten.

Er zijn vier indicatoren berekend om de financiële gezondheid van deelnemers aan de enquête uit te drukken. De solvabiliteit meet de mate waarin ondernemingen met eigen middelen gefinancierd zijn en ze kunnen voldoen aan betalingsverplichtingen op de lange termijn. De liquiditeit meet de mate waarin bedrijven kunnen voldoen aan verplichtingen op korte termijn. Rentabiliteit op totaal vermogen en op eigen vermogen zijn maatstaven van de winstgevendheid van ondernemingen, gerelateerd aan de ingelegde middelen. De onderpandratio geeft een indicatie van de financiële zekerheden die een onderneming de financier kan bieden. De indicatoren worden als volgt berekend:

solvabiliteit = *eigen vermogen / balanstotaal*

liquiditeit = *vloTTende activa / kortlopend vreemd vermogen*

rentabiliteit totaal vermogen (RTV) = *resultaat uit bedrijfsvoering / balanstotaal*

rentabiliteit eigen vermogen (REV) = *resultaat na belastingen / eigen vermogen*

onderpand = *materiële vaste activa / balanstotaal*

Het resultaat na belastingen komt niet voor in de SZO. Daarom wordt in de monitor alleen gewerkt met de rentabiliteit op het totaal vermogen. Die maatstaf is bovendien minder gevoelig voor de hefboomwerking van vreemd vermogen. Bij een gelijk eigen vermogen kan een onderneming veel vreemd vermogen aantrekken en die grotere pot aan geld inzetten

om meer winst te behalen. Hogere winst bij een gelijk eigen vermogen zorgt voor een hogere rentabiliteit op dat eigen vermogen. Maar tegelijkertijd wordt er ook veel meer risico genomen en gaat de solvabiliteit omlaag. De rentabiliteit op het totaal vermogen geeft een evenwichtiger beeld. Op de financiële indicatoren is ook winsorising toegepast om te corrigeren voor extreme waarden.

I.5 Privacy

Privacy is een groot goed. Ook als je niks te verbergen hebt, heb je heel wat te beschermen. Het CBS is het Statistisch Bureau van Nederland dat onafhankelijk onderzoek uitvoert. Het CBS werkt bij elk onderzoek met strenge eisen om data op een veilige manier te verwerven, te verwerken en te publiceren en is transparant over de manier van werken en de methodieken. Het CBS verzamelt gegevens van natuurlijke personen, bedrijven en instellingen. Dit is wettelijk vastgelegd in de CBS-wet en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Identificerende persoonskenmerken worden na ontvangst direct gepseudonimiseerd. Hierdoor kan het onderzoek alleen worden uitgevoerd op gegevens met een pseudosleutel. Bij publicatie zorgt het CBS er bovendien voor dat natuurlijke personen of bedrijven niet herkenbaar of herleidbaar zijn. Ook hanteert het CBS diverse maatregelen tegen diefstal, verlies of misbruik van persoonsgegevens. Het CBS levert geen herkenbare gegevens aan derden, ook niet aan andere overheidsinstellingen. Wel kunnen sommige (wetenschappelijke) instellingen onder strenge voorwaarden toegang krijgen tot gegevens met pseudosleutel op persoons- of bedrijfsniveau. Dit noemen we microdata.

Voor meer informatie, zie onze [website](#).

II. Onderzoeksmethode financiering van vrouwelijk ondernemerschap

De uitkomsten zijn gebaseerd op de samengevoegde metingen van 2018, 2019 en 2020. Dit geeft de data meer massa, zodat er ook specifiek voor vrouwelijke ondernemers zinvolle resultaten af te leiden zijn. Voor respondenten die aan meer dan één van deze metingen hebben deelgenomen, is de meest actuele waarneming gebruikt. Dit levert een analysebestand op met ongeveer 14 000 unieke waarnemingen, waarvan er 12 000 tot het mkb in de business economy, en dus de onderzoekspopulatie, behoren.

Identificeren ondernemer achter het bedrijf

Voor een groot deel van de bedrijven valt niet eenduidig een ondernemer aan te wijzen. Bedrijven waarvoor dit niet kan (bijvoorbeeld een nv) blijven buiten beschouwing in het onderzoek. Dit zijn met name de grotere bedrijven. Het CBS identificeert vier typen ondernemers: zelfstandige ondernemers (winstgenieters), directeur- grootaandeelhouders (dga's), meewerkende gezinsleden en overige zelfstandigen. Van de eerste twee typen kan een verband worden gelegd tussen bedrijf en ondernemer. Dit gebeurt aan de hand van de statistiek *Inkomen van personen*. Omdat die statistiek deels wordt samengesteld op basis van gegevens van de aangifte Inkomstenbelasting, is deze niet actueler beschikbaar dan 2018. Het kan ook voorkomen dat een bedrijf meerdere ondernemers heeft, bijvoorbeeld bij een vof of maatschap. In die gevallen worden maximaal tien ondernemers in beeld gebracht.

Van het mkb in de business economy kan voor 47 procent een ondernemer geïdentificeerd worden. Meer dan de helft daarvan is actief in het microbedrijf. Dit is volgens verwachting, omdat zelfstandige ondernemers over het algemeen actief zijn in kleinere bedrijven.

Weging

De Financieringsmonitor is een enquête onder een steekproef. Op basis van die steekproef worden uitspraken gedaan over de totale populatie. Dit gebeurt door de uitkomsten te wegen en op te hogen. Omdat twee metingen voor dit onderzoek gecombineerd en uniek gemaakt worden, moeten de weegfactoren per stratum opnieuw berekend worden.

$$weegfactor_{2018 - 2019 - 2020} = \frac{A_{2018}^h + A_{2019}^h + A_{2020}^h}{3} \Bigg/ A_{2018}^h + A_{2019}^h + A_{2020}^h (\text{excl. overlap})$$

Waarbij A het aantal werkzame personen is en h het stratum. Het gemiddelde aantal werkzame personen in de gecombineerde onderzoeksperiode wordt gedeeld door het totaal aantal werkzame personen in het stratum, gecorrigeerd voor ondernemingen die in meerdere jaren in de steekproef voorkomen.

Analyse

De volgende analyses zijn uitgevoerd om te kijken of de verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemers statistisch significant zijn en of er een structureel verschil bestaat als er gecorrigeerd wordt voor de kenmerken: sector en grootteklasse van het bedrijf en de herkomst en leeftijd van de ondernemer.

1. Een **covariantieanalyse** (ANCOVA) met als afhankelijke variabele één van de genoemde indicatoren en sector en grootteklasse van het bedrijf en herkomst en leeftijd van de ondernemer als covariaten;
2. Een **logistische regressie** met als afhankelijke variabele dummyvarianten van de genoemde indicatoren, een geslachtsdummy als onafhankelijke variabele en sector en grootteklasse van het bedrijf en herkomst en leeftijd van de ondernemer als covariaten. De geschatte coëfficiënt op de geslachtsdummy geeft aan hoeveel groter de kans is dat een vrouwelijke ondernemer behoefte heeft aan, of toegang heeft tot, externe financiering dan een mannelijke ondernemer – en of dit verschil statistisch significant is.

Omdat de afhankelijke variabele een dummyvariabele moet zijn, worden de categorische variabelen (financieringsvormen, financieringsdoelen, wijze van oriënteren) omgezet naar dummyvariabelen per categorie. Er wordt dan ook steeds een logistische regressie per categorie apart geschat, mits het aantal waarnemingen voor de betreffende categorie voldoende is.

III. Begrippen

Achtergestelde lening

Een kredietvorm die kenmerken van vreemd en eigen vermogen combineert. In het geval van faillissement wordt de crediteur bij uitbetaling achtergesteld op de andere kredietverstrekkers. De verstrekker van een achtergestelde lening heeft nog wel voorrang op houders van obligaties of aandelen.

Asset-based finance

Financiering op basis van een onderpand, zoals debiteuren, machines of auto's. Omdat het door het onderpand zekerheden met zich meebrengt, is deze vorm interessant voor zowel de financier als het bedrijf in kwestie.

Bedrijfseenheid

De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden.

Bedrijfsobligaties

Bij een bedrijfsobligatie schrijft een bedrijf, met behulp van een bank of andere bemiddelaar, een lening uit waar beleggers op intekenen. Die lening wordt opgeknipt in verhandelbare coupures en er worden afspraken gemaakt over de looptijd, rente en aflossing. Zo'n obligatie krijgt een notering aan een beurs of kan buiten de beurs om onderhands verhandeld worden, bijvoorbeeld aan de werknemers van het bedrijf.

Business angel

Een *business angel* is een andere benaming voor een informele durfkapitaalverstrekker, een vermogende particulier (meestal een ex-ondernemer die zijn bedrijf heeft verkocht) die een gedeelte van zijn eigen geld actief investeert in het kapitaal van veelbelovende bedrijven in ruil voor aandelen, een achtergestelde lening of een combinatie van beide.

Business economy

De term 'business economy' wordt internationaal het meest gebruikt om het marktgerichte bedrijfsleven af te bakenen. De business economy telt de overheidssector niet mee. Ook de agrarische sector, financiële dienstverlening, onderwijs, zorg, cultuur, sport en recreatie, belangen- en hobbyverenigingen en overige persoonlijke dienstverlening worden niet tot de business economy gerekend. De business economy is dus een deel van alle economische activiteiten en beslaat de SBI-codes B tot en met N en 95, exclusief K.

Crowdfunding

Bij crowdfunding wordt financiering opgehaald bij een grote groep donateurs of investeerders. Een belangrijk voordeel is dat geldvragers zelf de voorwaarden kunnen bepalen. Zo beslissen ze zelf welke financieringsvorm ze gebruiken en wat de tegenprestatie zal zijn.

Digitalisering

Aanpassen van het bedrijf aan door digitalisering veranderende markt. Digitalisering gaat over de structurele verandering van de economie en maatschappij door mensen en bedrijven die steeds meer van digitale technologie gebruik maken.

Direct lending

Vorm van ondernemingsfinanciering, waarbij niet bancaire geldverstrekkers rechtstreeks leningen verstrekken aan bedrijven. In praktijk werken soms meerdere geldverstrekkers samen die tezamen geld investeren in een fonds dat als financier optreedt voor ondernemers.

Dochterbedrijf

Een zelfstandige juridische eenheid binnen een concern.

Durfskapitaal

Vorm van ondernemingsfinanciering, ook wel aangeduid wordt als *venture capital*, dat verstrekt wordt aan een onderneming die een meer dan gemiddeld risico loopt.

Equipment lease

Lease is een vorm van kredietverstrekking waarbij de verstrekker een goed koopt en deze gedurende een overeengekomen termijn en tegen een vergoeding ter beschikking stelt aan het bedrijf. Bij equipment lease gaat het om objecten anders dan auto's, zoals kranen, grondverzetmachines, industriële machines, koffieapparaten, kopieermachines, computers en ICT-oplossingen.

Externe financiering

Alle financiering die van buiten de onderneming aangetrokken wordt. Een combinatie van vreemd vermogen en extern eigen vermogen. Voorbeelden van extern eigen vermogen zijn aandelenuitgifte, geld van informele investeerders of private equity. Intern eigen vermogen behoort niet tot externe financiering. Ingehouden winsten en eigen inleg door de ondernemer behoren dus niet tot dit begrip.

Factoring

Dit is een vorm van debiteurenfinanciering of voorraadfinanciering. Hierbij draagt de ondernemer de facturatie over aan een extern bedrijf dat zorg voor de facturering, de debiteurenadministratie en de incassering van de debiteuren. Het externe bedrijf ontvangt in ruil meestal een percentage van de omzet, maar draagt ook het risico over de schulden.

Grootbedrijf

Tot het grootbedrijf behoren ondernemingen met ten minste 250 werkzame personen. Deze grootteklasse komt voor in de monitor als benchmark maar behoort niet tot het mkb.

Informele investeerders

Onder informele investeerders worden vrienden, familie, collega's en andere bekenden verstaan. Ze verschillen onder meer van business angels omdat zij niet actief betrokken blijven bij de bedrijfsvoering.

Innovatief bedrijf

Ondernemingen die doen aan product-, proces-, marketing- en organisatorische vernieuwingen of sterke verbeteringen.

Ketenmacht

Beperkende voorwaarden vanuit afnemers. Dit kan zich uiten in langere betaaltermijnen of aanvullende voorwaarden.

Kleinbedrijf

Tot het kleinbedrijf behoren ondernemingen met tenminste 10 en minder dan 50 werkzame personen.

Kredietunies

Een kredietunie is een coöperatieve kredietvereniging zonder winstoogmerk waarin ondernemers zich per regio of per branche organiseren om elkaar geld te lenen. Het is als non-bancair alternatief voor bankfinanciering ontstaan, wordt door de politiek gedragen en is voornamelijk een fenomeen in de Verenigde Staten van Amerika, Canada en Engeland.

Liquiditeit

De verhouding van de vlottende activa tot het kortlopend vreemd vermogen wordt ook wel de *current ratio* genoemd. Het is een maatstaf van hoe goed bedrijven in staat zijn om aan hun verplichtingen op korte termijn te voldoen.

Leverancierskrediet

Wanneer een onderneming goederen of diensten afneemt en die niet direct betaalt, ontvangt deze in feite een vorm van krediet van de leverancier. De niet-betaalde rekening is de financiering.

Management Buy-Out

Van een management buy-out (MBO) is sprake wanneer het management van een bedrijf de activa en middelen overneemt.

Microbedrijf

De kleinste grootteklasse binnen het mkb. Tot het microbedrijf behoren ondernemingen met minder dan 10 werkzame personen. In de Financieringsmonitor wordt daarnaast een ondergrens gehanteerd van 2 werkzame personen.

Middenbedrijf

Tot het kleinbedrijf behoren ondernemingen met tenminste 50 en minder dan 250 werkzame personen.

Midden- en kleinbedrijf

Tot het mkb behoren ondernemingen met minder dan 250 werkzame personen. In de Financieringsmonitor wordt daarnaast een ondergrens gehanteerd van 2 werkzame personen. De bedrijfsgrootte is bepaald op het niveau van de individuele bedrijfseenheid en niet het gehele concern. Binnen het mkb wordt een onderverdeling gemaakt naar drie onderliggende grootteklassen: het microbedrijf, het kleinbedrijf en het middenbedrijf. Het grootbedrijf, dat ook voorkomt in de monitor, behoort niet tot het mkb.

Mkb-beurs

Een platform waarbij beleggers rechtstreeks kunnen investeren in mkb bedrijven. Dat kan in de vorm van (certificaten van) aandelen en obligaties (leningen). De (certificaten van) aandelen en de obligaties zijn verhandelbaar.

Onderhandse lening

Een geldlening zonder tussenkomst van een bank, bijvoorbeeld bij familie of vrienden. Rente en afspraken worden wel vastgelegd in een contract.

Ondernemingengroep

De eenheid die feitelijk optreedt als financiële transactor. De ondernemingengroep (OG) wordt gedefinieerd als de meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden waarover zeggenschap kan worden uitgeoefend en die homogeen is naar institutionele sector. De ondernemingengroep is de statistische eenheid op basis waarvan het financieringsproces in Nederland wordt beschreven. Vooral bij grotere eenheden komt deze feitelijke transactor doorgaans niet overeen met één juridische eenheid, maar is een combinatie van juridische eenheden.

Private equity

Een financieringsvorm waarbij investeerders buiten de aandelenbeurs om financieel in bedrijven participeren. Deze participatiemaatschappijen nemen dan een meerderheids- of een groot minderheidsbelang in een bedrijf. Binnen private equity zijn drie soorten investeringen te onderscheiden: een buy-out, een groei-investering, of een investering in vaak jonge ondernemingen met hoge risico's, het zogenaamde venture capital.

Rekeningcourant

Doorlopend krediet dat ondernemingen gebruiken voor alledaagse uitgaven en om hun rekeningen te betalen, ook wel bekend als een betaalrekening.

Rentabiliteit eigen vermogen

De rentabiliteit op het eigen vermogen is de verhouding tussen de nettowinst (het resultaat ná belastingen) en het eigen vermogen. Het is een indicator van het rendement op het vermogen dat door aandeelhouders geïnvesteerd is.

Rentabiliteit totaal vermogen

De rentabiliteit op het totaal vermogen is de verhouding tussen het resultaat uit de normale bedrijfsvoering (het resultaat vóór belastingen) en het totale vermogen.

Solvabiliteit

Het aandeel van het eigen vermogen in het balanstotaal. De solvabiliteit is een indicator die gebruikt wordt om de financiële positie van ondernemingen te meten. Het geeft een indicatie van de mate waarin zij in staat zijn te voldoen aan verplichtingen op langere termijn. Een hogere solvabiliteit duidt op een financieel gezonder bedrijf.

Startup

Een startende onderneming met een vernieuwend, schaalbaar idee rondom een nieuwe technologie.

Stratum

Een combinatie van bedrijfskenmerken waardoor bedrijven in de populatie en in de steekproef van de enquête aan hokjes toe te kennen zijn. In de Financieringsmonitor wordt gewerkt met 54 driedimensionale strata door bedrijfstak, grootteklasse en leeftijd te combineren.

Venture capital

Een vorm van private equity waarbij het specifiek om investeringen in vaak jonge ondernemingen met hoge risico's gaat.

Werkzame persoon

Persoon die een baan heeft bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland. Tot de werkzame personen behoren alle personen die betaalde arbeid verrichten, ook al is het maar voor één of enkele uren per week. Zij kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen.

IV. Afkortingen

ABR	Algemeen Bedrijven Register
Bbp	Bruto binnenlands product
BDK	Bedrijfsdemografisch Kader
BEID	Bedrijfseenheid
BMKB	Borgstelling Mkb Kredieten
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Planbureau
Dga	Directeur-groootaandeelhouder
DNB	De Nederlandsche Bank
DRT	Directe Ramingen Totaal
ECB	Europese Centrale Bank
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FAAN	Factoring & Asset-based finance Association Netherlands
ICT	Informatie- en Communicatie Technologie
Mkb	Midden- en Kleinbedrijf
MFI	Monetaire Financiële Instelling
NFO	Statistiek Financiën Niet-Financiële Ondernemingen
NVB	Nederlandse Vereniging van Banken
NVL	Nederlandse Vereniging van Leasemaatschappijen
Nv	Naamloze vennootschap
NVP	Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen
OG	Ondernemingengroep
REV	Rentabiliteit eigen vermogen
RTV	Rentabiliteit totaal vermogen
SAFE	Survey on the Access to Finance of Enterprises
SBI	Standaard Bedrijfsindeling
SZO	Satelliet Zelfstandige Ondernemingen
Vof	Vennootschap onder firma
Wp	Werkzame personen
Zmp	Zelfstandigen met personeel
Zzp	Zelfstandigen zonder personeel